

MIKSZÁTH KÁLMÁN
MUNKÁI

HÁTRAHAGYOTT IRATOK

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

Dr. RUBINYI MÓZES

TIZENHATODIK KÖTET

A MIKSZÁTH KÁLMÁN NEGYVEN-
ÉVES JUBILEUMÁRA KÖZRE-
BOCSÁTOTT KIADÁS FOLYTATÁSA

A FORDÍTÁS JOGA FENNTARTVA

Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

A TISZTELT HÁZ.
1886.

BEVEZETÉS*

Tisztelt képviselőház!

Enyhítő körülménynek hozom fel magam mellett, hogy nem vezetett eleitől fogva eltökélt gonosz szándék e könyv megírására.

Igaz, hogy már két országgyűlésen át írom a karczolatokat az önök beszédeiről, de mindig el voltam készülve arra, hogy e karczolatok is napról-napra egy közös sírba temetessenek az önök beszédeivel.

Megmondjam-e ki és mi költötte fel bennem mégis ez ellenkező törekvést? (Halljuk!) Csernátony Lajos, ő ajándékozott nekem a főrendiházi reformvita után emlékül egy könyvet, mely a franczia parlament karzatáról közöl szellemes megfigyeléseket.

Én akkor a könyvet, mely pedig nagy örömet okozott, meg sem köszöntem, mert mindjárt elhátároztam, hogy visszaadom *magyarul* — a mi parlamentünkről. (Nyugtalanság minden oldalon.)

S még jobban megerősített e szándékomban az, amit, ha jól emlékszem, ő mondott éppen akkor:

* Engedjék meg, hogy én is azt tegyem, a mit némely szónokok, a kik előre elkészített beszédeikbe (melyeket aztán használat végett a gyorsíróknak adnak át) előre bejegyzik a «helyeseket», «tetszést» és «zajt».

„Milyen érdekes olvasmány lenne most, ha valaki az 1848/49-iki országgyűlésről írt volna ilyen karczolatokat. A száraz beszédekből és a Ház Naplóiból bajos az utókornak egy parlamentet mindenestől meglátni. Macaulay soha sem írta volna meg nagy történelmét, ha nem lettek volna abból a korból mindenféle pamphletek s memoire-ok. (Madarász József közbeszól: Igaz, úgy van!)

Én azonban megvallom, még a memoire-oknál és pamphleteknél is igénytelenebb dolgot írok. Nem rajzoló a pártok aprólékos súrlódásait, a stréberrek kapaszkodását, a frondeurök intrikáit, a mamelukok kapzsiságát, a poseurök színmutatásait, a sycophantok fürgeségét, még kevésbé vehettem itt apróra az egyes üléseket (hiszen eleget teszem azt egyebütt), én egyszerűen, minden tendencia nélkül, az önök otthon hagyott feleségeinek írok egy fecsegést a Ház külső képéről — aminőnek az a karczatról látszik.

Helyesen mondá egy ízben Pulszky Ferenc: sok dolog optikai kérdés a Házban. Én még azt tol-dom hozzá, hogy maga a Ház is optikai kérdés, még magában a Házban is. Hát még a Házon kívül ?

Sok embert tartanak nagynek a Házban, ki semmit sem ér. És sok embert tartanak kicsinynek a Házon kívül, aki sokat ér. Sem azok nem látnak egészen tisztán, akik bent vannak, sem azok, akik künn vannak. A leghelyesebb látpon, amely nincs se kint, se bent — *a karczat*. De ezt nem szabad ki-mondani, mert azt, aki kimondja, örökre a karcza-ton hagyják.

Hiába rázza fejét a t. miniszterelnök úr. (Zaj, ellenmondások a jobboldalon.) Bocsánatot kérek, ha nem jól látom.

Beismerem különben, hogy vannak a könyvben csípős megjegyzések és vágások minden oldalra, de egyik sem származik ellenszenvből. Nem a képviselőket üldözöm én t. Ház, és nem a korrupciót, (élénk helyeslés) hanem csak az unalmat . . .

Dicsérni általában kellemesebb, mint csipke-lődni — de határozottan érdekem ellen van. Kipróbáltam már a két methodust a képviselő urakon.

Egy ideig gúnyolódva tehetségteleneknek rajzoltam egyeseket s én magam látszottam ekkor tehetségesnek.

Máskor csupa bölcseket faragtam a képviselő urakból — s ekkor mindenki engem nézett boldognak.

Egy szóval, nehéz megélni a t. Házzal úgy, hogy a Ház is egészen okos maradjon, én pedig ne maradjak egészen unalmas.

Van szerencsém tehát, a körülményekre való tekintettel, a következő *határozati javaslatot* benyújtani:

Mondja ki a Ház, hogy senkinek sem szabad megharagudni.

A CHAOSZ.

Ha a legelején akarom kezdeni, onnan kell kiindulnom, mikép keletkezik a tisztelt Ház?

Körülbelől olyan formán, mint ahogy a világ keletkezett.

Legelőször van a chaosz. (Csakhogy ez igen kellemes atmoszféra.)

A szürke alaktalan gomolyból nem látszik ki semmi, csak a zászlók és a roppant zavaros szóözön.

Ez áradatban eveznek a különböző színű sajkák a jelöltekkel.

Jelöltnek lenni tudvalevő a legszánalomraméltóbb állapot, de azért mindig akadtak és mindég fognak akadni mártírok, kivált a középosztályból, a jobbmódú nemesekből, az otthon unatkozó papokból, a sportkedvelő mágnások, nagyravágyó prókatorokból, s még azonfelül léha szerencsevadászok egész tömege lepi el a választókerületeket: kicsapott hivatalnokok, tévesztett egzisztenciák, profeszszionátus népbolondítók rajokban bukkannak fel a követjelölések idején.

Ami főleg azért baj, mert a polgárerények iránti érzék kezd a népből kiveszni. Nemcsak nem nézi már, melyik a különb ember, de nem is bírja felismerni, mint azelőtt. A kormánypárt végrehajtó bizottságához rendszeren azzal a kéréssel fordulnak „helyi nagyságokat“ nélkülöző kerületek, hogy ha van még miniszter, küldjenek minisztert, ha pedig a miniszterek elfogytak volna, úgy legalább államtitkárt, és ha államtitkár sem lenne, akkor — *akárkit*.

A függetlenségi párt végrehajtó bizottságával is megesett, hogy néhányszor grófjelöltet kértek tőle. (Még azt is hozzátették „ha lehet, szőke legyen“.) Hát a habarékpárton ? Azokra nem mondhatok semmi gúnyolódót, mert azoktól semmilyen jelöltet sem kérnek.

Jókainak jól mondta meg Ilyefalván egy góbé:

— No az úr az első eleven ember, akire én ingyen szavazok.

— Hogy-hogy? — kérdé Jókai.

— Mert eddigelé mindég két úri-dinnyét tettek

elejtem, hát én csak azt néztem, hogy ha meglékeljük, melyikből potyog ki több.

Az egyhangú választások kezdenek kimenni a divatból. Mara Lőrinczhez azzal állított be a hátszegi küldöttség:

— Szívvel-lélekkel választjuk meg ismét a nagyságos urat, hanem azt az egyet kikötjük, *ellenjelölt-ről* is gondoskodjék, hogy *formája* legyen a dolognak.

Sőt, ha van is egyhangú választás imitt-amott, az sem olcsó. Sváb Károly egyhangú választásairól azt beszélik, hogy néha negyven, néha változatos-ságból ötvenezer forintba szoktak kerülni.

Az apródonként elrontott választók mindenféle zsírral meg vannak már kenekezve, elannyira, hogy mikor Bicskey Kálmán előhozta programbeszédjében az ötéves mandátum lehetőségét, a választók közbekiáltottak:

— Helyes, helyes, de majd mi is ahhoz tartjuk magunkat!

Az ingyen kerület ma már a legnagyobb ritkaságok közé tartozik. Csak tán a városokban van még néhány világtól elmaradt hely, hol költség nélkül válnak némelyek honatyákká.

A vesztegetés elleni törvény, mely szerint itatni nem szabad, semmit sem ért. A szent-endrei eset óta felmerült tekintélyes körökben annak a módosításnak szüksége, hogy inni ne legyen szabad; hogy nem a képviselőtől kell elvenni a kerületet, ha a képviselő itat, hanem a kerulettől kell elvenni a képviselőt, (vagyis a választási jogot felfüggeszteni egy-két országgyűlés tartamára) ha a kerület iszik.

Mindössze más vignette jut a borospalaczkokra.

Használni nem fog ez sem, előrelátható. Ha a

képviselők nem tartották meg a törvényt, miért tartásuk meg a képviseltek?

Különben az „alkotmányos költségből“ édeskevés jut a „lelkeknek.“ A lelkek olcsók, de a kufárok drágák. A kortesek zsebelnek ilyenkor, ők praeparálják már jóval előbb a kerületeket, szervezik s vívják a választási campagne alatt a döntő csatákat Nem az ólompitykés régi fokosos alakok: begyepesedett sírban alusznak ezek már, de a nemes vármegye azért mégsem szabadult meg tőlük, mert minden órán oda várják maguk mellé.

Az új kortesek valóságos diplomaták, akik az emberismeret fegyvereivel tudnak bánni. Ahol ravaszág kell, ott ravaszok, mesterileg megbillegtetik a választók szíve húrját, egész mélyen benyúlnak az apró helyi érdekek közé; bölcssek, ha a bölcsesség hat, bolondok, mikor a hóborttól várnak effektust. Mert a hóbort sem megvetendő eszköz némelykor. Gyulai Pál ellen elég volt kitalálni Kolozsvárott: „Gyulai nem kell követnek; elvesztette Solferinónál az ütközetet.“

Gróf Hunyady Lászlót azzal igyekeztek diadalra segíteni:

— Íme atyafiak, ez az a Hunyady László, akit a németek lefejeztek Budán a Szent-György-téren.

Kármán Lajos hosszú időközön át állandó kerületét úgy tántorították el, hogy ráijesztettek a választókra: „Ha még egyszer megválasztják kendtek, meglesznek a szolgálati éveit, penziót fizetnek neki kendtek.“

Egy ügyes fogás többet ér tíz beszédnél. Azaz, hogy a beszéd egy idő óta már épen semmit sem ér. Talán ebben a véleményben volt Emich is, amikor egyszerűen így szólt leendő választóihoz:

— Én Emőkei Emich vagyok. A többit majd elmondja tisztelt barátom Ország Sándor.

Tömérdek mulatságos és igen sok kellemetlen esemény közt (értem az utóbbi alatt a választók bevert fejeit) bontakozik ki végre a Ház a közvélemény chaoszából. Nagy meglepetések a párt-arányokra nézve Magyarországon, úgy látszik, lehetetlenek.

Ugyanaz a szituáció nálunk a választás, mint mikor Tisza Kálmán (beszédje közben) friss pápaszemet vált.*

Más pápaszem — de csak épp az a helyzet és kilátás. Új parlament, azaz új fejelés, de majdnem csak az, ami a régi volt. Felső-Magyarországról, Erdélyből s a nemzetiségi vidékekről bejön a mara-lukok zöme, az alföld küldi a függetlenségi pártot A Dunántúl termeli az antiszemitákat. (A habarékoknak nincs helyrajzi fekvésök — de nekik meg pénzők van.)

Erdély viszi ilyenkor a legérdekesebb szerepet, a szegény jó Erdély, melyet azzal csúfolnak három évig: „Erdélynek legbecsesebb az országút ja, mely Magyarországra vezet.“ Igaz is, hogy ide járnak szerencsét csinálni az erdélyiek. De a választásokon megfordul a koczka! Földönfutó magyarországi jelöltek ott hajtják le fejüket a bizalom vánkosaira, vagy legalább megkísértik lehajtani. A „hivatalos kerületek“ is ott a kies hazában fekszenek.

Mesterségük szerint felosztva, legtöbb jut be a

* Ugyanis a miniszterelnök mindig két pápaszemet hord magával s hol az egyiket, hol a másikat teszi orrára. Egyszer otthon felejtette az egyiket («Mosásban van» — mondák tréfásan a gúnyolódók) s az egész ülés alatt nem voltak gondolatai, zavartan kényelmetlenül mozgott székén.

Házba azokból, akik semmi mesterséget sem tanultak. Azután a prókátorok következnek, ezekből mindég van vagy negyven, az újságírókból körülbelül húsz szokott bejutni, a papokból huszonöt, a mágnásokból negyven-ötven, a legnagyobb rész még mindig a gentry.

Egyes meglepő bukások majd mindig történnek, de ezeken mindig segít a kormány; egyes meglepő skandalumok is mindig esnek — de ezeket fel sem veszik az igazoló bizottságok.

Roth Pál azzal tette magát híressé, hogy mandátum helyett tévedésből egy háromezer forintos kontót nyújtott be a Ház elé.

Az egész ország kaczagott ezen, de azért Roth Pált mégis igazolták. Majd a szent-endrei botrányos lélekvásárlás került sorra. Az egész ország dühös-ködött azon, de azért Krausz Lajost is igazolták.

De ha mindezért szidják és becsmérlelőleg hasonlítgatják össze képviselőházunkat az idegen parlamentekkel, mindég eszembe jutnak az itt járt singhaliak, akik így szóltak:

— A bécsi nőknél szebbek a pestiek, de hiába, még ezek sem olyanok, mint a mi singhali menyecskéink.

A Ház amilyen olyan, a mienk. Elég jó az nekünk, mert hisz a mi Ízlésünk.

A SZÍNHELY.

Az új tömő-téri góth-palota, melyről azt híresztelik azok, akik megszavazták, hogy a legszebb épülete lesz a fővárosnak, csak tíz év múlva épül fel, ha ugyan közbe nem jönnek holmi bazilikái fátumok.

Egy évtized parlamenti története tehát még a Sándor-utczai országházban játszódik le, melyhez két évtized emlékei tapadnak s melyet már megszoktak a honatyák, kiknek nehéz érzés lesz onnan elhurczolkodni.

Mert a megszokás sehol sem olyan nagy úr, mint a mi keleti fajunknál. Ott van rá érdekes esetnek az Urbanovszkyé, aki a fúzió alkalmával, mikor arról volt szó, hogy club-helyiséget változtat a két fuzionáló párt s a régít esetleg egy harmadik párt bérlí ki, nagy aggodalmakat állott ki, míg végre sok lelki tusa után abban állapotott meg:

— Én nem mozdulok egy tapodtat sem. Ahhoz a párthoz állok, amelyik ide jön.

Jellemző vonás nálunk e makacs ragaszkodás a régihez. (Ebből magyarázható meg, miért törík magukat, még ebbe a *régi* házba olyanok, kiknek nem ártana bevárni az újat, míg fölépül).

Nem csoda, hogy mindjárt ideiglenesnek szánták, mert bizony vékony dongájú épület, mely közönséges bérháznak néz ki kívülről. Ha nem volna ott a homlokzatán az országczímer, senki sem gondolná, hogy itt lakik a legnagyobb úr, a nemzet.

Ámbár eleget hirdeti az országczímeres botú medvebórsüveges kapus is, aki a bejáratnál ücsörög. Nehéz hivatal az övé. Ha a nagyságos urak már azért is panaszkodnak, mert ülnek a hazáért, mtt szóljon ő, ki állva szolgálja az országot?

Pedig nem tartja magát kisebb personának nálunknál, mert szó ami szó, képviselő van vagy négyszáz, de portás csak egy van az országházban. Süvegét legfeljebb a nagy kapacztások előtt billenti meg, mikor a lépcsőzeten jobbról-balról felsétálnak mellette, mint köpübe a gyülekező méhek. (Here a na-

gyobb részük.) Érkező kocsinak, mielőtt kinyitná, jól megnézi előbb az ajtaját; hozzá sem nyúl, ha csupán *szőlőtőke** van, rajta s nem koronás czímer.

Kerüljünk beljebb. Ami a belső berendezést illeti, az meglehetősen. Kicsiben meg van minden, ami szükséges. Távirda, posta, butlét, elnöki, háznagyi és gyorsirodai helyiségek — csak a könyvtár szorult ki árván szanaszét; nemcsak a jobb- és kereszt-folyosóra jutottak üveges-könyvszekrények, de a buffetbe is. Jó gondolat különben együvé tenni a könyveket a boros palaczkokkal. így legalább sokat vannak együtt a képviselők is a könyvekkel.

Azonkívül meglehetősen közömbös viszony van köztük. Sem a könyvek nem háborgatják a képviselőket, sem a képviselők a könyveket.

A könyvtárnok (kivált a néhai Bazsó) sokszor csörgette a folyosókon ingerkedve a kulcsokat, hogy olvasót fogjon — de sikertelenül. Nem akadt horogra más, csak Pulszky Ágost, Szilágyi Dezső, Berzeviczy Albert, Láng Lajos, Grünwald Béla és Láczy Gyula. De ezek közül is az utóbbi abban a gyanúban állott, hogy csak azért vesz ki könyveket, hogy a könyvtárnoknak örömet okozzon, s tudományos voltát szemléltethetővé tegye: a hóna alatt hordja a folyosókon s azután visszaadja érintetlenül.

Ha valamelyik sokáig nem jött új könyvekért, aggódni kezdett miattuk. „Talán betegek, talán valami rossz munkán utálták meg az olvasást? Ej, ej, mi történt ezekkel?”

Annak is örülni tudott, ha valamelyik képviselő elhozta vagy hazaküldte a kölcsönvett könyveket. Olyan érzés volt az neki, mint akinek a gyermekei térnek vissza a nevelőből; megsimogatta őket, le-

* Fiáker nyelven: a pusztá monogramra.

verte róluk a port, beléjük kacsintott s csak azután tette vissza gyöngéden a helyükre.

Szíve repesett örömében, ha néha Tisza Kálmánnak kellett valamely mű.

— Nagy dolog készülődik, — szólt hunyorgatva pajkosan, bizonyos titokzatossággal. — A „generális“ az ágyúit tömi . . . erősen tömi.

A legnagyobb dicséret az volt tőle, hogy valaki „olvasott ember.“ Bismarckra is csak annyit tudott mondani, ha róla beszélt.

De ne foglalkozzunk az olvasottsággal, mert az itt nem numerái és nemhogy használna a közvélemény előtt az illetőknek, inkább árt. A praktikus politikusok, mint például Tisza Kálmán is, úgyszólván eltitkolják, vagy legalább óvatosan kerülnek az autorokban való jártasság látszatát. Tiszánál csak véleményének érettségéből érzik, hogy tanulmány-nak kell lennie mögötte.

Csapjuk be hát mi is a könyvtárajtót s nézzünk be a többi helyiségekbe. Még pedig kezdjük a tanács-termen, melyet három hosszú, rovátkos ablak világít meg felülről. Puritán egyszerűségű, de annál több a czikornya a beszédekben. Ha elmondjuk, hogy a képviselők tölgyfából faragott, zöld bőrrel bevont padokban ülnek a köralakú teremben s ha hozzáteszünk, hogy az elnök zöld mennyezet alatt unatkozik, feje fölött a magyar czímer és egy rossz karika-óra, mely mindig késik egy negyedórával, előtte a pulpituson hatalmának jelvényei, a szerencsétlen csengetyű, továbbá egy látcső, a féllábon álló elnöki kalamáris és egy fehér zsebkendő (az elnöki könyök letörlésére), akkor épen semmi sem lett elhallgatva.

De nem az elnöki szék a legirigyeltőbb, noha az

van a legmagasabban; hanem lent a piros bársony karszékek szurkálják a magyar embert a legjobban. Ezek a célpontok. Ezek felé mosolyognak jobbról, ezek felé fenyegetőznek balról s ezekre veti aranyozó sugarait a nap felülről.

Középutt, a tisztáson, a gyorsírók rekesztéke mellett áll a sokat emlegetett „Ház asztala.“ Ezen fordul meg a legtöbb lim-lom az ország valamennyi asztalai közül. (Ebből még Hatvani professzor sem csapolhatna tiszta bort.)

A körben futó padoknak, melyek szekciókra vannak felosztva, csupán egyetlen említésre méltó specialitásuk van, hogy a Deák Ferencz hajdani helye ki van vágva kegyeletből.

Noha a babona már nem járja, mégis feljegyezzük az Éber Nándor esetét, aki 1883-ban szórakozottságból Deák helyére ereszkedett és abban a pillanatban a Ház nagy ijedelmé közt kétrét hajolva, lábait a magasba meresztve, bukott a földre. Mintha Deák Ferencz szelleme taszította volna le: „Eredj innen a helyemről.“

(Kár, hogy a miniszteri párnákban nincsenek olyan dzsinek, akik eltaszítanák a nem odavalókat.)

Mit szóljak még a tisztelt színhelyről ? Elmondjam-e, hogy esős időben néhol beszivárog a mennyei áldás. Szidjam az akusztikát ? Hangot adjak a gyenge hangúak és a köszvényesek panaszainak. Hisz ezek mindenütt találnak kifogásolni valót! Akik a folyosón vannak, azon panaszkodnak, hogy fullasztó gőz gomolyog ki a teremből a folyosókra, a terembeliek pedig azon sopánkodnak, hogy tűrhetetlen szivarfüst szivárog be a folyosókról a terembe.

Elöl a korridor baloldalán a ruhatár van, hová

háznagyai szabályrendelet szerint csak a képviselők akaszthatják felöltőiket és kalapjukat.

Azért mondható sikerültnek egy fiatal hírlapíró ötlete, midőn a miniszterelnök, bizonyos teljesített szolgálatok után, megkérdezte tőle, mit kíván a maga számára ?

— Magamnak semmit, kegyelmes uram, hanem a kabátomnak kérek egy szöveget a Házban.

Meg is lett a szög (amihez kabátról is nyilván a miniszterelnök gondoskodott).

Künn az épület előtt, ha ülés van, négy-öt fiakker áll. Csak a beavatottak tudják, hogy a leszerszámozott, lelógó fülekkel szundikáló gebék még a törvényhozási apparátushoz tartoznak.

Ezek szállítják szavazás esetén a távollevőket. Az élelmes „hajtsárok“ és fúrge galoppinok ismerik a barlangokat és búv helyeket, hogy a nyáj egyes tagjait hol lehet a nap bármely órájában megtalálni.

Ha veszély van odabent, a négy fiakker egy óra alatt beliferálja voksokban ami hiányzik — a többséghez.

A FOLYOSÓ.

Víg élet volt itt valaha régen. Mikor még nem fáradtak bele az emberek annyira az alkotmányba, mikor *egyformábbak* is voltak: nem tarkította annyi kapaszkodó és felkapaszkodott úr a csoportokat.

Kevesebb hiúság volt és több kedély. Derült világa volt a parlamentnek.

Mindenki azon törte magát, mikép lehetne kellemesebb a többinek; most azon igyekszik mindenki, hogyan előzhesse meg a többit.

Szontágh Pál, aki már akkor köztiszteletben állt, verseket faragott kulináris latinsággal az egyes szónokokra:

Si loquitur *Babes*, nihil inde solatii habes,
 Quae loquitur *Borlea*, mortificant te ea,
 Dum loquitur *Hilibi*, praestat esse alibi.

(A versek elpusztultak; a Borleák, Hilibiek, bár más néven, megmaradtak.)

Unalmas szónoklatok alatt ott künn adomázott Deák Ferencz, ott bent pedig még maga Horváth Boldizsár is azzal mulatta magát, hogy komoly német költeményeket átravesztált magyarra elmésen — de úgy, hogy aki azokat azután valaha komolyan hallotta németül, fölkaczagott rajtok. Nevetségessé tette a német poezist. (Úgy ártott a németnek, ahogy lehetett.)

Ma már mind ennek semmi nyoma. Elsavanyodott arczczal jámak-kelemek ott egymásra bámulva a követek. Bizonyos száraz, rideg hangulat ömlik el az egész képen. Valóságos téli tájék.

Ha valaki felnyitja a száját: az bizonyára a *sztenografusoknak* szól.

Akinek valami ideája van, az azt kuporgatja, titkolja, nehogy más ember kitalálja és az csináljon vele furorét; akinek pedig nincs ideája, az azt úgy el tudja palástolni, hogy egy egész életben találgatni kell, hogy ugyan miről gondolkozik?

Az emberek nem tudnak sem haragudni sem örülni annyira, mint régen, sem nem melegek, sem nem hidegek, hanem kivált a mamelukokon az lát-szik, mintha élni is csak azért élnének, mert Tiszának okoznak vele örömet.

(A habarékokkal még rosszabbul áll a dolog,

mert azoknak még az a hitök sincs meg, hogy existálásokkal valakinek örömet okoznak.)

Hanem a napok mégis fogynak, múlnak s a törvényhozási gépezet forog rendesen, elkényszeredett unalmas zakatolással.

Mundus se expediet. Amikor a tanácsterem unalmas, akkor a folyosó bizonyosan mulatságos és viszont.

Ah jó folyosó! Még így kesernyésen is te vagy a legcsábítóbb, a legnagyobb vonzerői Hány tarka jelenet képe tolul az emlékezet elé. Szóváltások, párbajkihívások, összeesküvések. (És a folyosó-forradalmak sokkal veszedelmesebbek a klub forradalmaknál.)

A tanácskozóterem csak a színpad — ott játszanak; hanem a folyosók a kulisszák, itt öltözködnek, itt festik ki magukat a szerepükhöz.

Valaha (mikor még csak „tekintetes urak“ voltak a képviselők, a Szentiványi elnöksége idejében) nagy volt a különbség a bal és jobb folyosórész között „Tigris“ a világért sem ment volna át a túlsó oldali folyosóra, mert azt mindjárt gyanú alá vették, hogy disszidenskedik s a mameluk is nagyritkán vetődék a baltájékra, csak ha kénytelen volt a „piros szoba“ miatt.*

Ma e tekintetben sokkal szelídebbek az erkölcsök. A régi feszesség megszűnt A közösügy öregebb lett Az egyik párt hozzátörődött apródonkint.

A másik pártban pedig sokan vannak már, akik vállalat vonnak: „Hiszen nem mi csináltuk!“

A balfolyosó elveszté vad jellegét. Szabadon

* Mert a piros szoba, hová a miniszterek a czilindereiket és felső öltönyeiket lerakják, hol hevenyészett audienciákat adnak és tanácskozásokat tartanak, a bal folyosón van.

járnak-kelnek a legkülönbözőbb természetek. Istóczy akárhányszor tér ki a pokróczon Wahrmannak. Az öreg Prileszky ellenzékiekkel karonfogva végzi rendes sétáit, miután otthon megitta a rendes marienbadi vizét Helfy kezét fog a miniszterekkel s igen nyájasan mosolyognak egymásnak a szeme közé. Szalay Imre nem átal szóba állni Tisza Kálmánnal sem, ha úri kedve tartja.

Á jobb folyosónak azóta vége van. Csak a podagrás öreg urak ülnek ki oda andalogni s órákig nem szólnak egymáshoz egy szót sem.

Némi életet ide csak Szontagh Pál önt, aki maga mellé vévén „János fejedelmet“*, itt tartja néha udvarát, s akkor folyik az adomázás, hogy hossza vége nincsen. A képviselők mind kicsődülnek. Péchy Tamás aggódva nézi, hogy: „No most mindjárt nem lesz a Ház határozatképes.“

A tulsó folyosón sok grupp van. A középső ajtónál az antiszemiták székelnek. Többnyire Andreánszky Gábor viszi a szót, vagy Szalay Imre, akinek a nadrágja rendesen tarka, de a kedve rózsaszínű. Egyik sem olyan rettenetes, mint aminőnek a Lipótvárosban képzelik.

Bizonyosan itt künn ül valahol Pulszky papa is, panaszkodva, hogy a fiai leszavazták vagy dicsekedve, hogy a fiai ellen szavazott Gazdag szellemének sziporkáit, dús tapasztalatainak pointe-okba szűrt extraktumát pazarul szórja a hallgatók közé.

Valóságos lexikonnak használják az öreg urat. Ha valaki valamit elfelejtett vagy még meg sem tanult, ő tőle kérdezi; memóriája majdnem olyan mesés, mint a Szontaghé, aki húsz év előtti tarokparthiekat tud elmondani hiteles bizonyossággal.

* Bárány Kemény János.

Az öreg úr azelőtt vagy tudta a dolgot vagy nem, de mindenre megfelelt, egy idő óta azonban, mióta a fiai (kik mind különböző párton ülnek) megnőttek, felosztotta köztük a tudományok országát s ha valami jogi dolgot kérdeznek, mogorván förmed fel:

— Azt a Guszti tudja!

Ha ellenben művészeti kérdésben kéri tanácsát, boszúsan int a kezével:

— Ej no, hisz az a Károly szakmája.

S magának önzetlenül csak a politika egy részét tartotta meg (azt a részét, hogy a szivarja hamuját szereti az oltárookra leverni) és a régészetet.

Pázmándy Dénes különös régiséget, egy botot hozott a folyosóra, tele csodálatos ákom-bákom faragásokkal.

Pulszky megnézi műértő arczczal.

— Ez bambusz!

— Nem, ez sáfrányfa, — válaszolja a tulajdonos.

— Igen, igen, valóban sáfrányfa — hagyja rá Pulszky. — Ez azonban rajta indus faragás.

— Nem. Ezek chinai betűk!

Eközben odalép Hoitsy Pál s kérdi:

— Mit csinál Feri bácsi ?

— Ezt a botot határoztam meg ezeknek — mondja fölényel az öreg.

Még a hatalmas Tisza is, ha valahol elkeserítik, itt gyógyul meg a folyosókon, a saját talaján, a saját levegőjétől, vizétől. Az ismerős zig-zugok, kedves fülkék hívólag integetnek feléje ... a hívek és leghívebbek amint ott jönnek-mennek nyugodtan, zavartalanul; finom szatirikus mosolyával Cserná-

tony Lajos, aki keveset beszél, de minden megjegyzése a „Rovás“-ba való; hatalmas vaskos lépteivel Vizsolyi, a párt elnöke, finom, örökké derült arczával, huszárosán kifent bajuszszal; fürgén, gondtalan-ügyesen tudja gruppirozni a semmittevést, mintha folyton lázas tevékenységben volna. Gróf Bánffy Béla meg-megáll néha és gondterhelten vakarja meg ősülő fejét, örök felhő borong a homlokán, mintha folyton-folyvást azon töprengene: „Mit szól majd ehhez a generális?“ (Bánffy Béla szereti az akciót; olyan mint a vekker-óra, mely mindig ébreszt, de mindig vagy nagyon későn, vagy nagyon korán.) Az öreg Boér otthonosan, pamutból kötött házisapkában tipeg-topog; Széli Kálmánnak a leginfámsabb szárazság idején is fel van gyűrve a nadrágja.

Tisza ami híveket elveszít a tanácsteremben, visszaszerzi a folyosón, ahol ügyesen tud az emberekkel szinczerizálni. Hol az egyiket, hol a másikat szólítja meg s félreintti valami fülkébe, beszélget velők, meglehet, hogy csak az időjárásról, de az azoknak mégis jól esik.

Mondják, minden nagy ember veszít közléről, Tisza hát nem nagy ember, mert ő nyer közléről. Akik jól ismerik, azok ragaszkodnak hozzá a legjobban.

Tisza olyanforma lehet, mint a róna Petőfinek: csak jó ismerősei előtt veti le fátyolét. De ha leveti, akkor ez az arcz nem hideg többé, vonzó melegség derűje önti el a széles homlokot s nagy szív sugárzik ki az üveggel fedett szemekből.

A mamelukoktól sokszor lehet hallani bizalmasan:

— Engem csak a Tisza személyéhez való ragaszkodás tart a pártban.

(Pedig sokkal szebben hangzanék megfordítva, ha az elvek tartanák ott őket.)

A hajdani kormányelnökök alatt közvetlen közelükből terjedt a hidegség kifelé. Rendszeresen az intimusok kezdtek legelőbb foszladozni, de a messzebb eső gyűrűzet visszanyomta őket. Tisza alatt meg van fordítva s innen hatalmának állandósága. Tisza legbensőbb környezetéből a ragaszkodás melege árad kifelé; a tovább eső rétegekben természetesen mindig lanyhább — de ahol már a hidegebb szél fúj, az oly messze van, hogy a „generálisnak“ nem árthat.

Külső modora szögletes és ügyetlen, úgy hogy ha valami idegent visznek hozzá, a jóakarók rendszeren figyelmeztetik: „De meg ne Ítélsz egyszeri látásból, mert Tiszát *sokáig* kell ösmerni, hogy élvezhesse.“ Kár hogy hozzá nem teszik: „Nekünk magunknak is tíz évi mamelukoskodásba került.“ Hanem az igaz, nagyon megszerették, kivált még a tíz évnél is régiebbek. Pedig miért? Hogy jó bánásmódja van? Hiszen a többi miniszterek majd elolvadnak a nyájasságtól. Bedekovics előre köszön a kapusnak is; Kemény Gábor két kiterjesztett karral hatol be a folyosón át a miniszteri szobáig s a két kiterjesztett kar arra való, hogy útközben, mint két gép, a mamelukok kezeit szorongassa; Szapáry arcza csupa cukor; a Széchenyi szeme édes méz — és mégis csak Tisza tud bánni a mamelukokkal?

Ennek nem lehet más nyitja, mint hogy van egy erénye: keveset ígér és abból sokat tart meg, a többi miniszterek sokat ígérnek és abból keveset tartanak meg.

És hogy van egy hibája: *a fűzió után el tudta*

felejteni, kik voltak az ellenfelei, de nem tudta elfelejteni, kik voltak barátai.

Ez kapcsolja hozzá táborát; de sok fogyatkozása is innen ered.

Különben nem való a folyosón komoly dolgokról beszélni. A napfény széles sávokban szűrődik be a nagy üveglemezeken át, kivált déltájban pajkosan tánczol a vastag szürke szőnyegen, egy-egy arany pántlikával keresztül szeli a magasban kóválygó füstfelhőt is több helyen. Vidám kacaj csendül meg innen-onnan. Vihánczolás zaja hallatszik a buffetből. Az vagy Odescalchy Gyula lesz, vagy a jámbor Rónay János. Ni, itt gurul Göndöcs apó is. Nosza meg kell a kezét nézni, ha rajta van a nagy gyémánt gyűrű, akkor az annak jele, hogy ma beszélni fog.

Amott, a Ház gyufatartójának tájékán, Jókai Mór éléldök az ellenzékiekkel.

— Könnyű nektek, nyugodt lelkiismerettel feksztök le mindig; ha jót indítványoztok, azért, mert jót találtatok ki, ha rosszat, azért, mert úgysem lesz belőle semmi.

A homályos keresztúton, hol a könyvszekrények között vezet az út az egyik folyosóról a másikra, örökös gáz ég piszkos, vörhenyes lánggal. Innen nyílik a többnyire néptelen olvasószoba. A homályos sikátor a suttogóknak jó. Ha ugyan itt is meg nem zavarják őket közelgő léptek „tip-top, tip-top.“ A derék Körössy sántikál nagy előszere-tettel ezen a tájon.

A folyosó nemcsak a bent unatkozó képviselők menhelye, hanem a kimaradt képviselők leshelye is. Itt a legczélszerűbb bevárni a haláleseteket. A folyosó halálmadarai meghallják, hogy hol, mi-

kor ürül kerület ? Hogy vannak az otthon fekvő betegek? Itt a szemük előtt sorvadnak el a fenjáros hektikus képviselők, akik görnyedten és köhécselve futnak át a folyosón a terembe, hogy a füst ne fojtogassa őket. Az ex-képviselők összenéznek ilyenkor: „Ejh, ez sem húzza már sokáig!“ Tagadhatatlan, ez is egy neme az élvezetnek.

Ezalatt belülről az elnöki csöngetyű és a vilanydrót gyakran zizeg, riadozik, sikongat, csakhogy a folyosót nem olyan könnyű már most becsalogatni, mióta megvan ott künn a *beszéd-mércze*, mely új találmány megmutatja ki beszél és ki fog ezután beszélni.

Az élénkebb érdeklődés a tárgytól és a szónoktól függ. Olyan tárgy nálunk, mely váratlan fordulatokat nem hozhat s melyet pártcélokra kizsákmányolni nem lehet, senkit sem érdekel, s az olyan szónok, aki nem személyeskedik, (ha csak nem a nagy szónokokból valamelyik) hallgatókra nem számíthat.

Még a kiváló szónokok közt is nagyon szigorú az osztályzat.

Garasos cigarettát el lehet dobni Horánszkyért is, Istóczy megér egy kabanost, Grünwald egy kubát. Szilágyiért akárhányszor láttam félig szítt brittanikákat eldobva, Apponyiért, Tiszáért, Jókaiért elhajítanak pompásan szelelő regalitásokat, de egy *bock erejéig* terjedő orátort nem szült a mostoha kor.

Hogy is ne! Rossz csere volna egy szónokért száz csevegőt hagyni itt! Ott bent a jó barátok is ellenségek, ha különböző párton vannak, s közbeszólásokkal ingerlik egymást, künn az ellenségek is jó barátok; sőt itt, a barátságos füstfelhők között, a nyájas zsidongásban, még az újságírók is összebúj-

nak meghitt bizalmas suttogásra. Mondja is nekik az arra menő Csernátony:

— Úgy, úgy! Szeressétek egymást fiúk, mert más úgy sem szeret benneteket!

Nézzünk szét még egyszer. Mert a folyosó, épp úgy, mint a terem, minden perczben más-más. A tanácsterem ajtai minduntalan nyílnak és záródnak a kijövök és a bemenők után. Egyenkint szál-lingóznak ki és be, a beszédek alatt. Egy-egy beszéd után valóságos népvándorlás van s igen gyakran megesik, hogy akik a Vámos beszéde alatt „folyosó“ voltak, azok válnak a következő szónok alatt „teremmé“ s a Vámos volt hallgatói folyosóvá. (De azt már nem árulom el, hányan vannak ilyenkor a folyosón.)

Hát mondom nézzünk szét még egyszer. Mennyi érdekes tipikus alak! S majd mindenikhez fűződik valamely tréfa vagy esemény.

Az a magas, nyúlánk fiatal ember Szereday Aladár. Ezt egyszer fájd helyett lötték meg Erdélyben. Akivel beszélget, az Damokos volt képviselő. Ezzel meg az történt, hogy mikor a király cercle alkalmával, miután előbb a körülállókkal a vadászatokról beszélt, hirtelen hozzá fordult azzal a kérdéssel: „*házas ön?*“, ő abban a hitben, hogy azt kérdezi, ha vadász-e, hirtelen oda felelt: *néha-néha felség*

Aki most szegődik hozzájuk harmadikul, az a közbülső Pulszky. Természetesen ő hozzá is tapad elég sok vidám ötlet. Tőle kérdezte csípősen Gablentsz, miután már egy óra hosszat tanácsokkal tömte hadászati dolgokban. „Ugyan kérem delegátus úr, milyen csatákat vezényelt már?“

Hosszú korom bajuszát pödörgetve ott ödöng

a „csontbáró“ Orbán Balázs, Thaly Kálmánnal karofogva, aki talán épen most közli vele azt a történelmi fölfedezését, hogy a kuruczok olyan derék legények voltak, mikor karóba húzták őket, még ott a karón is pipáztak.

A buffét felé húz báró Bánffy György, az operette-szerző, akit azzal haragítanak, hogy a zene első sorban úgy érdemel figyelmet, mint „hajnövesztő szer“. (Innen van a zongora-virtouozoknak a nagy hajuk.)

Csak említeni kellett a nagy haját s már élénkbe lógázza magát Hermán Ottó, akit a nagy haj és a pókok tettek híressé, de nagyon lassan, mert nálunk még az ilyen fajta tudományt hiábavaló szörszálhasogatásnak tartják. Mikor az erdélyi ember előtt dicsekedett, hogy tizenkét pókfajt talált a környékön, az kételkedve rázta fejét:

— Ugyan, ugyan, hiszen az egész világon csak háromféle pókfaj van, a közönséges pók, a keresztetes és a kaszás pók.

— Már szeme is más mindeniknek, — bizonykodott Herman.

— Ugyan, ugyan, hiszen a póknak nincs is szeme.

Egyszóval, ahány ember, annyi típus és annyi adoma. Ki győzné azokat elsorolni? Méltán mondják, hogy Magyarország az adomák és tréfák hazája. De hát még a folyosó? Az akkor valóságos puskaporraktár. Igaz, hogy ez elmésségekből sok olyan puskapor van, amelyikkel már lőttek egyszor.

Az elmésségek és ötletek mellett itt virágozik legjobban a pletyka is. Ez a piacza. A képviselők olyanok, mint a kulcscsomag: szépen összecsengnek egy csomóban, de elválasztva mindenik más zárba

tartozik. A társadalom sok osztálya van képviselve. Tehát sokat látnak, hallanak. S amit látnak, hallanak saját körükben, azt mind ide hozzák a folyosóra.

Aki ide leül teljesen tájékozatlanul, egy óra múlva afaft lesz mindenben, ami a színházakban, a bureauxban, a klubokban, boudoirokban és a „Kék macskában“ történt.

De amellet a tanácsterem működése is figyelemmel kísérhető, mert galoppinok és nyugtalan vérű képviselők folyton jönnek-mennek s hirdetik, mi folyik bent, ki beszél, mit beszél.

De ezzel nagyon kevesen törődnek — mígnem végre megjelenik Podmaniczky Frigyes. Lihegve jön otthonról úti ruhában. Biztos jel ez arra, hogy nemsokára megrezdül az elnöki telegramm s valamelyik jegyző kikiált a folyosóra:

— Szavazás van!

Egy pillanat alatt betódulnak a teremajtókon és halotti csend terül el a folyosó vidékein.

. . . Csak a teremőrök lépte czupog a szőnyegekben, amint a hirtelen elhajigált füstölgő szivarvégeket szedegetik.

A GENERÁLIS.

Így nevezik egymásközt a miniszterelnököt a mamelukok, mintegy ki akarván fejezni a vak katonai engedelmességet: hogy követik éjjel-nappal, szárazon-vízen (de nem vízen és kenyéren).

Tíz éve uralkodik már fölöttük. Feje a piros széken fehéredett meg. Tíz éve eszi a legédesebb kenyeret, melynek a neve hatalom, és sem a kenyér nem lett kisebb, sem az ő étvágya nem lett rosszabb.

E tíz év alatt sok mindenben ment keresztül,

járt a scyllák és charybdisek között, hajója zátonyon akadt, sziklához csapódék, ellenkező szelek szakgatták vitorláit, de mindent kihevert. Az történt vele, ami minden kormány elnökkel: hogy a hatalmi széken népszerűtlen lett, végre pedig az történt vele, ami soha egy kormányelnökkel sem: hogy a saját népszerűtlenségét a hatalmi széken élte túl.

A nemzet ráunt oppozíciót csinálni ellene, a sajtó belefáradt üldözésébe, mert nem ártott neki semmi. Utoljára belenyugodott mindenki abba a gondolatba, hogy ez már mindig így tart, isten neki, még leányágon is Tisza fog itt uralkodni.

Hanem azalatt a tíz év alatt meglehetősen megöregedett

Lássuk csak, milyen 1 Nem lehet mondani, hogy szép ember (ámbar, ha szavazásra kerülne a sor, arra is többsége lenne), de azt sem lehet mondani, hogy rút ember. Nincs rajta semmi különös, de az is igaz, hogy nincs rajta semmi közönséges sem.

Hosszú, sovány alak, hosszúkás, körtearczczal, kissé biczegve jár, igen egyszerűen öltözik. Sárgás-fehér szakálla legyező alakban környezi állát, ősz haját fölösleges hosszúra növeszti és e fölösleggel takarja el a deficitet.

Tegyük hozzá még e képhez~azt, hogy szemeit többnyire sötétszínű szemüveg fődí s ez ad csontos, szögletes arcának némi fagyasztó ridegséget; meglehet taktikából viseli, mert szemeinek őszinte, majdnem szelíd fényével nem bírna tábora felett uralkodni. De így azt sejthetik, hogy a barna szemüveg alatt villámok laknak. Ha végül megemlíjtjük még történelmi nevezetességű pislogását, teljesen készen vagyunk az arczképével.

Gróf Andrassy Gyula idejében két udvar volt Magyarországon. Az egyik a bécsi Burg, a másik az „Angol királyné.“ Ha a miniszterelnök ki akart vinni valamit, előbb el kellett utaznia Bécsbe s ott kérni rá a jóváhagyást, mikor pedig Bécsben készen volt, még hátra volt a másik hatalom, az öreg Deák Ferencz az Angol királynéban; ha az is beleegyezett, akkor a miniszteri tanácsban kezdődött el a csata a többi hatalmas hét miniszterrel, kik mind a maguk esze szerint szerették volna igazgatni az országot

Roppant mulatságos dolog volt az így.

Deák, aki előre belátta, hogy ebből nagy kollíziók támadhatnak, Kandó Kálmánt a következő hatáskörrel nevezte ki miniszteri tanácsosnak:

— Te pedig arra fogsz ügyelni, hogy mi Andrassyval össze ne vesszünk. Ha gorombaságot üzen vagy én üzenek valami erőset, annak te útközben szép formát találsz.

Úgy is lett Ha az öreg úr azt mondá valamire mérgesen: „ez ostobaság, ebbe én soha bele nem egyezem, mondd meg Andrassynak, ezt ne próbálja tenni“, azt Kandó már úgy adta elő a miniszterelnöknek:

— Kegyelmes uram, beszéltem Deákkal, alapján helyesli a propozíciódat, de ez idő szerint, úgy vettem ki, még némi aggályai vannak.

Tisza, mint ellenzéki vezér, figyelmes szemlélője volt e kormányzási mizériáknak, s mihelyt a hatalomra került, első dolgának vette, megszabadítani magát a kapacitásoktól.

És ez igazán fényesen sikerült neki.

Megalakította, apródonként összeenyvezte a „néma minisztériumot“, megannyi cerulet, a legkényelmesebb, legszürkébb apparátust, mely valaha

létezett Tisza proponál s ők bólintanak rá egyet, vagy pedig ők proponálnak, de Tisza előleges beleegyezésével. Megszokták, hogy Tisza cselekszik mindent, Tisza oltalmaz mindenkit Ha valamelyik miniszternek a toroka fáj, nem a patikába szalajtja a lakájt, hanem Tiszához . . . alkalmasint ő rendel neki még vizikátort is . . .

Hát a párt?

A pártból kivesszett lassanként minden önállóság, sokkal jobban, mint Tisza szeretné. E nagy ember lapító súlylyal nehezedik rájuk szellemével és egyéni tulajdonaival. Nekik azt kellett volna látniok ebből, hogy nagy ereje van — de ők csak azt nézték ki, hogy őknek semmi erejük sincs.

Mindenki kicsinek kezdte magát érezni és kicsi maradt A régi nagyságok szemlátomást apadának s elkedvetlenedve maradoztak el, vagy pedig lustán hagyták maguk fölött röpülni a devalváló időt

Mindinkább megszokták ők is, hogy Tisza gondolkozzék, s tegyen mindent. Gondolták magukban ázsiai nyugalommal:

— Hiszen az ő dolga, egészen. Ha rosszat csinál, magának csinálja, ha jót csinál, nekünk csinálja. Minek üténék bele az orrunkat?

Tisza még egy darab ideig közíé terveit egyikkel vagy másikkal, de mikor észrevette, hogy azok, mielőtt nyilatkoznának, az ő véleményét fürkészik, hogy azt adhassák tanácsképen, abbanhagyta ezt a fölösleges formalitást is s azóta lett a szó szoros értelmében „*generális*“.

A generális nem konferál, csak határoz.

A párt nem disputái, csak szavaz.

Gróf Bánffy Béla, mikor egy ízben a kormány

plánumát kérdezték tőle, rezignáló humorral fejté ki a párt helyzetét.

— Tisza nem szól, kérem, soha semmit s ebből két jó dolog következik. Egy az, kérem, hogy mi semmit sem árulhatunk el és más az, kérem, hogy mi mindnyájan mindent tudunk, mert többet semmit sem tudhatunk.

Így lett, hogy Tisza ugyan most is növeszti a pártját, de csak azért, amiért a haját, hogy imitt-amott a kopaszságot fedezze vele.

S így lett, hogy Szontagh Pál a „skizt“ nevezte el finom gúnynal „pártunk kimagasló alakjának“.

A KARZAT.

Össze sem bírom számítani, annyiféle karzat van. Hölgy-karzat, képviselők karzata, főrendiek karzata, írói karzat, idegenek karzata és ifjúsági karzat. Ez kivált téli időben van tömve, mikor a szegény emberek melegedni jönnek oda, — de nem úgy értem, hogy a beszédektől.

Természetesen legszebb ezek közt a hölgy karzat. Még pedig legszebb olyankor, ha az országház kapuján ki van téve a tábla: „A karzati jegyek mind elfogytak.“ A zsúfolt karzat biztosan jelenti a zsúfolt házat is, mert akkor valami érdekes esemény, vagy érdekes szónok van napirenden.

Nem akarom vitatni, hogy azokban a rekesztékekben is lehet sok följegyzésre méltót találni, ahol a férfiak ülnek, ámbar egy-egy Haluska János, köhécselő főispán vagy gróf még nem olyan látnivaló, amiért érdemes volna a gukkert elővenni a fiókból.

Néha ugyan vetődik hozzánk valami idegen nevezetesség, máskor torzonborz vidéki deputáció

költi fel a figyelmek Közönséges napokon azonban ki ül ott ? Néhány ismeretlen ember és néhány megszokott ösmerős. Majoros István vagy Farkas Károly. Ha fekete zászló lóg odakünn, akkor feltűnik egy-két gangos bajusz és piros-pozsgás ábrázat is a láthatáron: eladó kortesek fiziognómiája.

De a legállandóbb alak, a legfigyelmesebb hallgató Ivánka Zsigmond, akinek a helyére majd emléktáblát fog kellene csináltatni:

Itt üldögélt sok esztendeig
Ivánka Zsigmond.

Olyan szenzációs esemény a legnagyobb ritkaságok közé tartozik, mint aminő tavaly történt, hogy a karzatról egy exaltált asztalos lekiáltott:

— Pusztuljatok innen hazaárulók, akik az országot eladtátok a zsidóknak.

A teremőrök gyorsan eltuszkolták.

— Szörnyűség — sopánkodék Péchy — hogy ilyesmit mer, pláne a karzaton! Idelent föl sem venném.*

Hanem az ilyen szccénákért bőven kárpótol az örök tavasz, mely a hölgyek karzatán virít. Szép fésző rózsabimbók, kinyílt rózsák, kevély liliomok s szerény ibolyák egy csokorban. Valóban kéjes illat terjed felülről. Szép szemek mosolyognak szelíden, ha Hoitsy beszél vagy Fenyvessy. Rohonczyt és Andrássy Tivadart is szívesen hallgatnék, de ők nem beszélnek szívesen.

Kíváncsian hajlanak alá a kis fejceskék, mikor

* Péchy Tamásban van némi humor. Mikor Vadnay Andor szűzbeszédében Eötvös Károlyt támadta, odaszólt: «Itt nem szokás ám *mindjárt* gorombáskodni». (Később aztán lehet.)

Szilágyi Dezső emelkedik fel, nehogy elveszítsenek, ha egyet is, apollói gesztusaiból. Apponyi Albert is kedvenczük. A nők, hiába, mind ellenzékiek.

Gyönyörű kép az így néha-néha. A gazdag színpompa, vidorság, elevenség, a beszédes legyezők, melyek örökös mozgásban vannak s mozgásukra egész kis szélvihar kerekedik.

Azonkívül, hogy Odescalchy Gyula és pártja nagy gyönyörűségét találja a hölgykarzatban, megvan a praktikus haszna is. Egy-egy hosszú beszéd alatt meg lehet bátran házasodni.

A fiatal képviselők felhurczolkodnak a magasba s míg lent az öregek gorombaságokat mondanak egymásnak, addig ők csupán szépeket suttoznak a lelkes honleányok füleibe. A csevegés zsvája harmonikusan szűrődik le szelíd zsongássá, melyben oly jól esik az öregeknek lent szundikálni, mintha a méhesben volnának.

De nemcsak az úgynevezett obligát honleányok ülnek a karzaton, nemcsak a piknikek és bálok divatos királynői a mamáikkal; el vetődik oda sokszor egy-egy agg kisasszony, összetöpörödött anyóka az ország valamelyik széléről. Nyolczvan év hava fediránczos arcját. Egész a múlt század. Hosszú virágos wikler van a nagymamán, tenyérnagyságú ezüst csattal, Apafy Mihály korabeli főkötő barnállik feje búbján s az aranyfoglalatú okuláré hozza neki közel a törvényalkotó urakat. Szeretné is megkérdezni a környezetétől, ha nem röstelné: melyik vájjon közülök a palatinus?

Sokszor megesik, tavaly is megtörtént, hogy egy idősb nő elmerülve Tisza beszédének hallgatásában, miután az egy perczre megállott a jegyzeteiben nézegetve, kihajlott, a karzati sorompón s a Ház

nagy derűsége által követve, türelmetlenül kiáltott fel: „Halljuk hát no!”

Évtizedek óta egy gyönyörű menyecske járt rendszeren a karzatra. Szép, magas, délczeg asszony volt, méltóságteljes nemes arcczal. Pajkos képviselők elnevezték „Hungáriá”-nak.

Húsz év óta természetesen megöregedett a szép asszony s sokat veszített bájaiból, de a karzaton még most is ott van rendszeren. Még pajkosabb képviselők most már hozzáteszik a nevéhez: „Hungária, de a tatárjárás után.”

A karzatnak ez a része igen fontos tényező. Sokan beszélnek csupán a karzatnak és sokan léptek a törvényhozói pályára, csupán a karzat kedvéért

Mert Magyarországon két dologra jó a képviselőség. A jobbik esetben valami zsiros hivatalba jut ki belőle az ember, a rosszabbik esetben gazdagon megházasodik benne.

Nos igen, mondjuk ki nyíltam. Magyarországon senki sem azért lép valamely pozícióra, hogy ott megmaradjon. A járásbíró nem azért lesz járásbíróvá, mert tetszik neki ez a pálya, s mert a legszebb életfeladatnak tartaná, a szegény embernek szolgáltatni igazságot. Óh dehogy, ő szeptemvir akar lenni, vagy talán főügyész ... ez neki csak átmenet. A képviselő sem azért jön be a Házba, mert erőt és ambíziót érez magában a törvények alkotásában résztvenni. Neki ez csak átmenet ... a hely, ahonnan lesben várja a szerencsét. Az ügyvédség is átmenet, az alispánság is . . . Itt minden ember kénytelenségből van a maga helyén (de meg is lát-szik!) s csak átutazóban érzi magát, örökösen keze-ügyében van az úti táská, amely többnyire üres.

A karzatok közül a hírlajtudósítóké van a legjobban hozzá forrva a Házhoz. Kóczos, torzonborz alakok ülnek itt, akik állítólag a közvéleményt szolgálják innen.

A bécsi előkelőbb lapok néhány tudósítója, egy csomó fiatal riporter (akik mindent jobban tudnak a lent ülő öregeknél s minden tisztelet nélkül bíraskodnak fölöttük) s végre a molyette újságírók, a karzat habituéi.

A riporter csupa szem, mindent észre vesz s pótolja a lent ülő sztenografok fogyatkozását. (Mert a gyorsíró olyan, mint a vak, mindent hall, de semmit sem lát.)

Hanem tagadhatatlanul legérdekesebbek e karzat ama régi alakjai, akik ott töltötték életük javát.

Némelyik itt öszült meg a beszédek hallgatásában. Mások már rég elhagyták a hírlapírói pályát, de a tudósítói karzatról nem bírtak leszokni. Megfoghatlan varázs van abban: aki ezt a levegőt megszokta, meghal, ha nem szívhatja tovább. Veterán képviselőknél tapasztaljuk, ha hosszantartó képviselősködés után kimaradnak a Házból, hazamennek és meghalnak.

A Ház a nap s e csökönyös hírlaptudósítók a bolygói. A gibiczek. Megvannak a rokonszenves alakjaik, azoknak a sorsát, sikereit s az anti-pátikusok bukását lesik ott, minden fordulat izgatja őket, minden esély mulatságot okoz nekik.

A játék ő nélkülök folyik, de ők annyira beleélték magukat, hogy azt hiszik, részök van benne. Hiszen csak egy kicsinyke korlát a válaszfal! Hány-szor álmodják magokat oda . . .

S az álom néha beteljesedik. A tudósítói karzat alakjai közül nem egy bukkan fel a földszinten.

Azt mondják, „kiülte a mandátumot“ De az álom csak álom marad. Aki a tudósítói karzatról jut be, megint csak visszakerül az oda. Por volt, por lesz megint

A KÉT TÖRZSFŐNÖK.

Mikor a két mérsékelt ellenzéki frakció egyesült két fej alatt, így okoskodtak köztük a tudakosabbak.

— Majd meglássátok, hogy gyümölcsöző viszony lesz. Apponyival fölfelé hódítunk híveket, Szilágyival lefelé.

Hiszen nem volt az rosszul kieszelve, hogy úgy legyen, mint a régi fal-órákon: ha az egyik pondus fent jár, akkor a másik pondus lefelé ereszkedik.

Hanem a valóságban megfordítva ütött ki; Apponyi azért vesztett fölfelé híveket mert Szilágyival van karonfogva, Szilágyi pedig Apponyi miatt vált kevésbé kedveltté lent.

A két vezér a szó szoros értelmében egymást koptatja. De mindkettő oly kiváló alak, hogy még mindig marad belőlük jobb időkre.

Tagadhatatlan, a pártjukon vannak a nagy vagyon, nagy nevek és nagy hiúságok. Oligarchák és liberálisok, elégedetlenek és várakozóak egy són és egy kenyéren.

Nehéz ilyen helyütt a vezényletnek mozogni s összetartani őket

Jellemző megjegyzése volt valakinek, midőn Szilágyi Dezső egyik kitűnő beszédét mondotta az üzenet-vitánál:

- Szilágyi ma fényesen győzött
- Hol? Kin?
- Itt a Házban — a saját pártja fölött.

Ugyanezt teszi Apponyi is.

Beszédjeik az egész országban nagy hatást tesznek, de politikájuk nem tesz semmi hatást

Megesik tehát, hogy mikor sokáig hallgatnak, Tisza, az örök birkózó, szinte feledtetni képes őket. Magok az ellenzékiek, mihelyt sokáig nem hallják fegyvereiket csörömpölni, csügedten sutto gják egymás között:

— Hiába, csak egy ember van itt ma: Tisza Kálmán.

A két törzsfőnök azonban rajta van, hogy ez ne igen gyakran történjék. Inkább ők ketten osztoznak meg a dicsőségen. (Tiszáé a hatalom, övék a dicsőség.)

S hogy soha össze nem zörrennek az osztozkodásnál, az a kormánypárti sajtó érdeme. Mert amikor Szilágyi van in floribus, a kormánypárti újságok kezdik kürtölni, hogy „Apponyi a nagyobb talentum.“

Ez akkor, úgy olvasd, a Szilágyi verőfényes hete. (Mert semmi sem olyan erős, ami itt egy hétig el nem kopik.)

S egy hét alatt Szilágyi után okvetlenül felszólal Apponyi. A dicsőség ekkor rögtön az ő alakját önti el sugarakkal s a kormánypárti újságok lélekszakadva írják: „Szilágyi a nagyobb talentum.“

A kormánypárti taktika menőverez arra, hogy a két összeenyvezett vezér el ne szakadjon s egymást paralyzó súlyát el ne veszítse.

BENT A TEREMBEN.

A tulajdonképeni Ház mégis csak azok a különféle alakú fejek, melyek könyökökkel alátámasztva,

nagy rendezetlenségben tarkállanak a padsorokban, lankadatlan vigyorogva, ásítva vagy morogva.

A hírneves politikusoké a vezénylet, de mégis az a névtelen tömeg a hatalom, az a törvényhozó test.

S ezt akarnám én lefotografírozni. De vájjon lehetséges-e egy olyan testet eltalálni, melynek minden része örök mozgásban van. Ami e perczben láb, az a másokban könyök s ami tegnap száj volt, az ma fül.

A Ház olyan változó, mint az idő, soha sem az egészen, ami már volt s mégis majd mindig ugyanaz.

Az egyének örökké változnak. Egyik jön, másik bukik. Ma ez van elől, holnap amaz. A miniszterek, a nép-kegy és a két (jó és bal) szerencse labdái ők, de a Ház karakterét és kinézését egyiknek vagy másiknak letűnése vagy fölbukkanása nem változtatja s új színeket közbe nem vegyit. Hanem a megszokott szürke képben, hol a vezérek az élénkítő pontok, mégis vannak nélkülözhetetlen egyének, akik nélkül, ha ugyanaz lenne is a kép, más volna a háttér.

Kinek szerkesztenék vájjon a jegyzőkönyveket, ha nem ülne bent Csanády Sándor, aki odajárul az elnöki kathedrához s tenyerét tölcsérformára csuszorítva, mély figyelemmel hallgatja azok felolvasását: nincsen-e bennök hamisság s van-e „stélus“.

A házszabályokat érintő vitáknál mulatságos nézni, miként feszeleg Madarász Józsefi A házszabályok az ő privát témája. A nagy közbeszóló, Szalay Imre, is szükséges fűszer, de ha ő a gyömbér, akkor legalább is sáfrány Lükő Géza, kinek összes oratori működése e czímen szokott napvilágra jönni: *Egy hang a baloldalon.*

Jóízűen alszik az ülések alatt Bánffy Dániel és Göndöcs. A zúgást, tapsvihart, haragos ellenmondásokat szelíd méhecskék zsongásának álmodja.

Ivánka Imre szétterpeszkedik két könyökével, mint a terebélyes fa (úgyis ez a legkedvesebb hasonlata) és a gúnyos nevetést csinálja jól. Mert majd mindenki bizonyos szerepet visz. Körösi Sándor van beosztva falrengető hangjával a „Halljuk“ kiáltásokra. Prileszky Tádé a lelkesülésre alkalmas, nagy homloka megtelik ragyogással és szemeiben fény gyulad ki — amikor akarja, Hegedűs Sándor incselkedni szeret grimace-okkal és kézintégetésekkel. Szlávay Olivér ajkrángatásai fitymálást fejeznek ki.

De a legfélelmetesebb parlamenti alak mégis az ellenzéké: a halavány Bölöny József, aki a kormányparti szónok elé ül, s olyan művészien tud unatkozni, és oly szerencsével ásít, hogy megkívánja tőle a Ház. A hatás okvetlenül az ő kinyitott szájába pottyan bele.

A terem már stúdió úgy van berendezve, hogy az egész Ház (éppen mint a lesti tótság) soha együtt ne lehessen. Éppen nem fehérük annyi vizitkártya a szűkre mért ülőhelyeken, a hány képviselő van. Nem tudom én mi lenne, ha egyszer valamennyien összejönnének? Ámbár ne beszéljünk lehetetlenségekről — — —

Különben minél népesebb a Ház, annál kiszámíthatatlanabb a hangulata. Néha olyan szeszélyes, mint egy asszony, aki tudja, hogy hódítani akarják.

S képzeljenek önök egy asszonyt, akinek háromszáz szíve van! (Igaz, a madamenak még ezenfelül háromszáz *szája* is van!)

Még csak megjárja, mikor vidám, izgékony, sze-

retetreméltó, — de rettenetes és kiállhatatlan a migraines napokon.

Föl nem lehet melegíteni, fázékony, nem érdeklí semmi.

Jókai regény-korrektúrákat csinál a beszédek alatt, Beksics angol szerzőket olvas, Darányi Ignác cukros mosolyokkal hajlítgatja fejét ide-oda. Szomjas Boross és Iszákovics versenyt ásítóznak, Bornemisza István idegbántón rázza a lábát, melyet kilógat a padból, a kecske-szakállú Tolnay Gábor szemöldöke fölszalad a homloka legtetejére, Páter Zimándi csuklik, Szerb György úgy néz ki, mintha üveget fújna, a bagolyarcú Wahrman élczelet farag, s azokat papírcédulákra vetve, körözteti a környéken, Csernátony félig behunyt szemmel játszik a monoklija zsinórjával, Tisza Kálmán pedig úgy pislog ott hátradőlve székén, mint egy óriás csörgőkígyó, amely emészt. Kissé féloldalt hajolva, örökös ugrásra látszik készen s ha hirtelen feláll vagy leül, olyan, mint egy kinyílódó vagy becsukódó bicska.

Egy nagy átható tekintettel szétpillantva a terem gömbölyű mezején, mint a különböző vetések, szembetűnően ütnek el egymástól külsőleg is a pártok.

A gyűrött, színehagyott kabátok a baloldalon, a jól táplált testek átellenében, bizonyos választékoság a középben. A függetlenségi párton még magyar ruha is akad: Csanády Sándor, Izsák Dezső, Rigó Ferencz, Orbán Balázs, a két Madarász, még mind magyar csizmában szeretik a hazát. A mozdulatok ruganyossága, testtartás, járás mind elüt egymástól. De a legátlábolhatóbb mélység a pártok között mégis a ruhaszabás.

Herman például ott ahol van, megvan, de ültesük csak a bársonyos Gromon Dezső mellé s azonnal botrányossá válik. Andrassy Gyula Gosztonyival karonfogva nevetető látványt nyújtana. Egyszóval a ruha sokat tesz: akin a ruha gyermekkora óta jól áll, arról biztos, hogy vagy mameluk lesz, vagy habaréki; akin nem jól áll, kénytelen szélsőbali lenni.

Lélekemelő példa volt erre a két Odescalchy testvér, a kormánypárti Gyula herczeg a hetyke blousával, s a szélsőbali Arthur herczeg a patkós csizmáival. Amint megszűnt szélsőbali lenni: megbukott, valamint György Endre is ki-kimaradozik a Házból, mert nem tarthatja fenn magát a kormánypárton, abban a ruhában.

A pártok még jobban különítik el az embereket szokásaikban, modorukban, mint az ágy, melyből származtak. Ha Nopcsa udvarmester két eszten-deig lenne a baloldalon: fehérvári bicskát viselne a csizmaszára mellett. A pártoknak amalgamizáló erejük van.

De előbb említendő, mert magasabban áll (azaz csak ül) a pártoknak a jámbor Péchy Tamás, az elnök, aki Mekka felé — akarom mondani — a miniszterelnök felé fordított arczczal trónol a mocsárzöld mennyezet alatt körülvéve jegyzői udvarától, melynek két válfaja van: az „igás“ és a „parádés“ jegyző. T. i. azok, akik dolgoznak és azok, kik az üzeneteket hordják a főrendiházba az ócska attilában, melyet még a Széli Kálmán testére szabtak egykor, s a molyette sastollas süvegben, a rozsdás fringiával. (Már csak ez az egy remanencia van a közép-korból). Az elnök hófehér, pecsétgyűrűs keze a csengetyű mellé van lapulva, álmos kék szemei,

mint az életunt toronyőré, kedvetlenül kémlelik a horizont.

A miniszteri székeken dús ólomszín hajában kotorász gróf Szapáry Gyula; homlokát összeráncolja, szemeit szendén lesüti, mintha imazsámoly előtt fohászkodnék, gróf Széchenyi Pál. Tánczolva jön át a médiumon a fürge Trefort és bonbonokat majszol. Magát összehúzza ül a vén Pauler. Bajuszát pödri a szép délczeg Fejérváry Géza, fumigative nézvén a sok czibilt s mégis bizonyos irigységgel nyárspolgáriás külsejű szomszédját Kemény Gábort, hogy „istenem, milyen okos ember ez!“ Csak egy miniszter van, aki örökké hallgat és örökké figyel: Bedekovics. Beszéljen Apponyi vagy Vámos, Istóczy vagy Cselko Ignác, Jókai vagy München, ő egyforma áhítatos csodálattal csügg rajtok, előntvén kedves, keleties arczát az élvezet derűje, örök rejtély lesz ő e miatt az utókor előtt, míg végre is úgy fogják megfejteni, hogy bizonyosan nem tudott magyarul.

Farkasszemét néz a miniszterekkel (kék pápa-szemén át) az előkelő arczú Mocsáry. A jó öreg Irányi Dániel kezét mellényzsebébe dugva, keserű nyés arczczal hallgatja a szóáradat hömpölygését, csak néha igazít egyet-egyét a hajzatán, mely lemes alakban van két oldalt a homlokára simítva.

Közel ül egymáshoz Ugrón Gábor és Hermán Ottó, a két sebeket osztogató dalia, kik fegyveresen alusznak, a pajzsaikkal betakarózva. A szomszéd mezőn két sisakos vitéz magaslik ki: Apponyi és Szilágyi. Csendesesen ül helyén az előbbi, csak élénk szemjátéka mutatja, hogy figyel; Szilágyi nyugtalan, gyakran szól közbe s arczvonásai és gesztusai folyton elárulják rokon- vagy ellenszenvét. Még izgatot-

tabb, ha ő maga szándékozik beszélni; „Szilágyi trikóiban van“ szokták ilyenkor mondani.

Ugronék és Apponyi között barnállik a termékeny interpelláló: Olay Szilárd, az antiszemita vigkedélyű bárója, Andreánszky Gábor s a leghátul fehérük galambősz hajával Lázár Ádám, a nagy szóöntő (akinek azonban mindent meg lehet bocsátani, mert nagyon szereti a hazát). A mérsékelt ellenzékiek és a szélsők közé beékelve virraszt a roszszul beretvált Szentkirályi Albert, a „rézsunt ereszkedő új csillag.“

Viaszkos vászna előtt könyököl Steinacker. A centrum két sarkát a „nevető ember“ Sággy és a „síró ember“ báró Huszár Károly szegik be. Hoitsy Pál a csillagokat vizsgálja — persze a karzatiakat. Mint a sózott halcsík úgy viczkándozik a kis cukros baba, Fenyvessy Ferencz, gyönyörködve nézegeti gróf Andrássy Tivadart, a mintát s búsan a piros nyakú Ábrányi Kornélt, az utódot — a díszjegyzőségben. A nagy bajuszú Orbán hol kijebb ereszti egy likkal a nadrágszíjat, hol beljebb kapcsolja, a szerint ahogy gyarapszik vagy fogy az animó az oráció alatt.

Honatyának a legszebben fest a hajlott hátú gróf Csáky László, tisztos kanáriszín szakállával; klasszikus antik arcz s érdekes pelyhes fej a hórihorgas báró Liphay Béláé; szerényen lapul össze helyén a rokonszenves arczú gróf Károlyi Sándor, örökösen jegyez a czeruzájával valamit (de a világ sohasem fogja megtudni mit) Veszter Imre. Ahol ni, a médiumon áll Rohonczy Gedeon és gróf Kinsky Nusi, hogy jobban lássák. A széles vállú Hegedűs József háta mögé telepszik Várady Gábor, hogy ne lássák.

Ugyanazon a tájon ragyog a kivágott mellényű Visi Imre jubiláló arcczal. Idegenül nézeget szét a kosfrizurájú Szögyényi Emil. Sima diplomatamosoly játszik a Láng Lajos ajka körül. Az üdítő magányt élvezi itt Dobránszky Péter. Törökös nyugalommal morfondírozik és kontemplál a kiengesztelt Petur bán: Lukács Béla. A megelégedettségtől sugárzik Bende, ellenben az elégedetlenség felhője borong a Jánossy homlokán. Amint lehajlik, a könyökével látszik olvasni a „Pester Lloydot“ a kopasz gróf Batthyány László. A szakáll-rámába foglalt Harkányi Friggyessel szinczerizál a vizek istene: Horváth Gyula. Az öreg Szitányi Bernát (klubnevén „Urunk“) épen most szorít kezét az érkező Urbanovszkyval (klubnevén „Ucsu“).

A centrumban a volt és leendő miniszterek tanyáznak, mert a legnagyobb tisztesség közvetlenül a miniszterek háta mögött ülni. Ezek a legkapósabb helyek. Mert nem közönyös az, mikor ő exczellenciáik megfordulni méltóztatnak, tekintetük első friss sugára kire esik.

A primipilusok többnyire itt ülnek. Szentgyörgyi úgy néz ki, mint egy megöregedett Amor (de persze nyíl hiányában), Horváth Boldizsár itt suttog Falk Miksával. Philemon és Baucis: báró Kemény János és Szontagh Pál szeretetteljesen bújnak össze. Gróf Keglevich István a sarkon árulja portékáját (politikai divatkereskedése van) az ex és még leendő miniszterek közül csak Tisza Lajos került a jobb oldal legszélire s finom, gúnyoros mosolylyal hallgatja a gyengébb elmetermékeket. De ott van a nagyok közt a híres Róth Pál és erősen szuszog, mintha „valami nagy terhet emelgetne.

Hátul a karzat alatt, külön fészkekre osztva,

ülnek a hadakozó szászok és a horvátok. Mit mondjunk az utóbbiakról ? Azt, hogy egy horvát, két horvát, három horvát, — negyven horvát. És ezzel minden ki van merítve.

De a sok lent hullámzó alak közül egy sem olyan szembetűnő, mint Pulszky Ferencz, a két habaréki szekció közepén, amint aluszékonyan lógazza fejét, mint a kérődző elefánt s levegőt zihálva be orrlyukain át Néha felocsúdik s van akkor nagy ijedelem, mert ha fölkel, mindent támad: a kormányt, a habarék-pártot, a szélsőbalt, a nagy adókat, az antiszemitaikat a zsidókat, sőt megtámadja még magamagát is.

S míg így pihen, zajlik, unatkozik, nevet vagy haragszik, figyel vagy feszeleg a Ház, a terem gömbjének legszélén, mint sbirr, egy fegyveres mameluk jár-kel köröskörül.

Az öreg Plachy Tamás az, aki reszkető kezeivel egyre faragcsál valamit.

A kés pengéje rémesen villan, amint egyet-egyét lép monoton sétájában.

A MACSKA.

Országgyűléseinken a kedélyesség soha sem volt ritka. A legnehezebb időkben is jó fogadtatásra talált. 1848-ban, midőn a népképviselőt a Lloyd-teremben ülésezett, egy madár röpült be az ablakon s ott repdesett a képviselők feje fölött.

A különben komoly Beöthy Ödön félig felemelkedvén helyéről, több mint félhangosan mondá:

— Indítványozom, hogy a két Madarász küldesék ki a veréb elfogatására.

Nem lehetetlen, hogy e veréb apja volt a mi

bejáratos csízünknek. Sőt néha egy-egy valóságos veréb is beröpül a tanácsterembe. A verebek különben is politikus állatok — gr. Andrássy Gyula óta.

Hanem sokkal feltűnőbb jelenség az, hogy gyakorta kukkan be egy macska is. Szép, okos szemű, hamvas szőrű állat: rendesen a karzatra sompolyog s ott dörömbölve nyargalász a hölgyektől a főurakhoz, megriadtan lekúszik a földszintre, a képviselők közé, felugrik a Ház asztalára, beszaladgálja a jobboldalt, baloldalt, megáll valamelyik hátulsó habarédi padban és mosakodni kezd.

Az 1885-iki télen kétszer jött be (tehát épen annyiszor, mint Podmaniczky), amikor is nagy üldözéseknek volt kitéve a teremszolgák részéről s egy negyeróráig tartotta derűtségben a t. Házat. (Sok képviselőről nem mondhatnánk ennyi jót.)

— Sicz! Sicz! — kiáltozák szerte.

Zalay István elérzékenyülve hebegte, Krajtsikot és Beöthy Algernont keresve szemével:

— Itt van a *kék macska!* Eljött, fölkeresett, visszaadta a képviselőknek a vizitet.

Gróf Keglevich István ijedten fenyegette meg a czeruzájával, nehogy bele találjon ülni valamelyik piros székbe. Gyöngéden nézett rá Szirmay Pál, irigykedve Rácز Géza: „Hiszen ez csak egy macska és mégis van bajusza.“ Végre is az lett a sorsa, hogy megfógták és durván kidobták az utcára. De ő ezt fel sem vette, nemsokára ismét látható volt a Házban, előlről kezdve karrierjét.

Az ember szeret elfilozofálni rajta, hogy miért jár oda ez a macska? Hát bizonyosan azért, mert a csíz és veréb is odajár. (Hiszen korrupció van, uraim.)

De nincs a szegény czirmosnak semmi szerencséje.

Mert mindig olyankor lép akcióba a zsákmány után, mikor a csíz és veréb vagy még nincs ott, vagy már elröpült onnan.

Ámbár az ilyesféle malheur bizony sokszor megeshik a szegény politikusokkal is.

A SZÓNOKOK

Hajdan csak egy pár „szónok“ volt, a többi nem igényié legföljebb a „fölszóaló“ nevet. De most már nem születnek többé Magyarországon kis emberek. Mindenki nagyszabású beszédekert tart. Még a szűz szónokok is.

Pedig a szűzbeszéd nem tréfa dolog. A legsajátságosabb érzés a világon.

Feláll az ember és a terem is emelkedik vele. A padok elkezdenek szaladni rézsüt össze-vissza. A homlokzat hat márványos oszlopa összehajlik, mint szélben a kukoriczaszár.

A halványpiros színű pokróczczal beterített médium oldalt ferdül s a gyorsírói ketrecz felszalad a magasba.

Péchy Tamás az elnöki székbén jegyzöstül, előadóstól sülyedni kezd. Feje fölött az óra örülten forog s a mutató egyszerre mutatja a nap minden óráját.

Magának a szűz szónoknak száz érzéke keletkezik, amelyekről eddig tudomása sem volt. Hall nemcsak a füleivel, de az idegeivel is. S meghallja mind a háromszáz embernek, minden sűgva tett megjegyzését Ha mozdul, ha ásít, ha sóhajt, ha gű-

nyosan nevet, vagy fitymáló gesztust csinál valaki, azt mind fölfogja a szónok szeme.

A honatyai kopasz homlokok beszédesek lesznek. A szűz szónok e fehér lapokról is olvas tetszést vagy nem tetszést Érti, miként szegződik reá minden szem s e szűrő nézés hevíti belül s ébren tartja testének minden porczikáját. Szikrákat csal ki s oly erőket fejleszt, melyek nem léteznek, csak a szűz szónokokban.

Az eltompult öreg szónok már az előtte levő embert sem látja meg.

A szűz szónok előtt elzöldül a világ. A zsvivaj lankasztón hat rá, a néma csönd édes kéjjel csiklandozza. Egy-egy „helyes“-kiáltás, mely halkán elszalad a padok között, mint hús szellő, izzó homlokát enyhadón simogatja.

Előtte a guggaszködő képviselők olyanok, mint a megszózott békacszombok, örök mozgásban látszanak lenni.

Egy háborgó tenger a Ház képe.

S e tenger fölött ő uralkodik a szavával.

Egy mondat: s a fejek megmozdulnak, halk morgás támad; egy másik mondat: s a tenger csendesen pihen; egy harmadik megjegyzés: játszi napfény, a tetszés szivárványa pajkoskodik a habok tarajos hátán.

Ebből látható, hogy a beszéd nagy élvezet lehet, de esetleg nagy kín; annak is aki tartja, annak is, aki hallgatja.

Nálunk bőven terem a szónok (mert sokan szeretik a saját hangjukat hallani) noha a szónoki módor és ízlés nagy átalakuláson ment át. Kossuth szóvirágai s Kazinczy Gábor páthosza nincsenek többé.

A deklamálást a természetesség váltotta fel. A salangot és bombasztokat kezdi kiszorítani az eszmei tartalom. Egy kis illat, egy kis szín még szépíti a beszédeket, de már csak módjával legyen bennök.

Legjobban tudja ezt vegyíteni gróf Apponyi Albert A legnagyobb szónoka a legkisebbik párt-nak van. Ha Apponyi nevét olvassa a jegyző, rohan be mindenki a folyosóról, mintha ebédre harangoznának.

Öblös hangjának ércze az egész termet betölti. Magatartása nyugodt, mozdulatai kimértek és plasztikusak, előadása folyékony és átlátszó, mester a modulációkban s gondolatait változatos formában gruppírozza. Apponyi egy nagy műszónok, ki ellenfeleit is elragadja.

Jóval szárazabb Szilágyi Dezső. Kevesebb benne a lendület és kolorit De veszedelmes orátor, ki nagy hatalommal rendelkezik, mert a sophismákból tetszés szerinti következtetéseket von le. Apponyi meggyőzi hallgatóit és ünnepélyes hangulatot teremt. Mintha egy hatalmas királyi sas szállna a levegőben. Szilágyi ellenben fölingerli pártját, összetöri az ellenfélt, melynek a feje fölött kóvályog, mint a kánya. Egyet csíp vagy koppant a csőrével minduntalan. Fölkap egy-egy mameluk csirkét a levegőbe s a magasból leereszti. A szatyra ostorát megpattogtatja és szórja a gúny nyilait zápormódra. Hatalmas alakja, domború melle, oroszlán-feje összhangban áll szónoki erejével. Ajkán gúnyoros mosoly ül és gyűlölet ég a szemeiben. A gesztusai izléstelenek.

A legnagyobb szónokok után a legkedvesebb jön: Jókai Mór.

Vannak, akik elragadják, felvilágosítják, meg-

nevettetik, elálmosítják, hazakergetik a tisztelt Házat Jókai *megpezszteti*.

Lassú hangon beszél. Néha-néha odanyúl ősz parókájához, majd lehajtja fejét félvállra, szelíden, mintha mesélne egy színes fonalon. Kék szeme nyájasan pihen azokon, kiket korhol. (Hiszen virággal hajigálja őket!) Meg-megpödrí a bajuszát is, miközben tettetett jámborsággal csöppenti el mézédés humorát.

A „Ház sárkánya“ Ugrón Gábor. Az ő beszédeiben van a legtöbb tűz és az ő előadásában a legtöbb hév. Mint rögtönző páratlan tehetség.

Gyakran történik meg nagy viták elején, hogy beszédekkel akarják az időt kihúzni, amíg elkészülnek a többi feliratkozott pártbeli orátorok. Ugrón hátrafordul ilyenkor beszédközben társaihoz:

— Beszéljek még?

— Még egy fél óráig.

Beszél tehát egy félóráig és pedig zamatosán, lendülettel, a meggyőződés melegségével. Némely mondatai úgyszólván sustorognak, mint az izzó vas, ha elhajítják.

— Elhagyhatom már ? — kezdi ismét a letelt idő múlva, miközben már patakban csurog le kivörösödött arcán az izzadság.

— No még egy negyedóráig!

Egy kendőt csavar nyakára, mikor bevégzi s rohan a folyosóra kihűlni, ott fogadva fölvilla-nyozott párthíveinek kézszorítását.

Kormányozhatlan, mint a léghajó, Thaly Kálmán. Annyira beleélte magát Rákócziék közé, hogy itt is örökké maga mellett érzi őket. Ott ül a balján Bercsényi s nyers igazságokat sugdos a fülébe, —

látja Kolonicsot a túlsó oldalon, s vérbe borul szeme a dühtől . . .

Nem korbácsol fel ádáz szenvedélyeket, de elringat, elandalít az édes szavú Horváth Boldizsár, a régi klasszikus orátori iskola nagy alakja. Beszédje csillog-villog az aranyozástól.

De többet tesz Horváth Boldizsárnál például gróf Károlyi Sándor, mert ő nemcsak elringatja az embert, de el is altatja tisztességesen. Göndöcs Benedek fuvolaszerű hangja unikum. A játszi gyermekség és a szűzies naiv észjárás bugyborékai nem minden kellem nélkül valók. A Tisza Lajos előadása szürke, de beszédjeinek van bizonyos sajátos színe és zománcza. Rokonszenves alak, fesztelen mozdulatokkal. Többnyire a zwikkerjével játszik beszéd közben s derült nyíltság önti el kellemes arcvonásait.

A puritán egyszerűséget képviseli Hegedűs Sándor: épp oly pongyola, mint Tisza Kálmán s épp úgy van élcze és svádája, mint annak, — csakhogy mindez kisebb méretekben.

Mint előadó gyakran megteszi a zárbeszédnél, hogy mikor már végezné, szétnéz előbb, ha vájjon többségben vannak-e s ha még mindig nincs behajtva a szavazáshoz szükséges számarány, egy kis fordulattal még egy emeletet épít a beszédjére.

De ezek a hangok mind csak légszárnyak nesze Vámos bömbölő szavához képest.

Vámos bízvást elmondhatja, amit egykor Besze János:

— Látván, hogy nagy sokaság jött beszédemet meghallgatni, kieresztettem a hangomat *négyezer fül erejéig*.

De ha Vámosé a legnagyobb hang, gesztusok

dolgában nem megy senkihez kölcsönért Zimándy, a „Trefort kalapácsa“ (ahogy nevezi magát).

Szemei kidüllednek, arcza rákvörös lesz, szájából messze szétfrecseg a nyál. Halántékain saját-szerű vastag, kék erei kidagadnak, homlokránczai összetepednek, mint a pamut-sapka, a nyaka iredforog, a két keze úgy jár, mint a motolla, hosszú testével hol előre, hol hátra hajlik negédesen.

Nevezetességre nézve azonban mégis Zay Adolf áll legegél. Mit ér a Vámos nagy hangja, a Zimándy testi ornamentikája, ha mégis Zay tartotta eddig a magyar parlamentben a leghosszabb beszédet? Négy egész óráig tartó beszéd volt ez a középtanodai törvényjavaslat tárgyalása alkalmával. Hogy mit tartalmazott, azt élő ember nem tudja, mert mindenki elfelejtette az elejét, mire a közepéig jutott.

Polonyit, ki akkoriban alapított egy kis lapot, arra kérte, próbálja a beszédjét leközlölni folytatásokban, mire az mentegetőzve felelte:

— Lehetetlen az barátom, mert megvallom neked négyszemközt, hogy a lap csak a választásokig fog tartani.

A jó szónok olyan ritkaság, mint a tökéletes asszony; annyi ingrediencia kell ahhoz, hogy valamelyik bizonyosan hiányzik. Aki beszélni tudna, nincs mondanivalója, akinek pedig van, az bizonyosan nem tudja elmondani. S az tesz sokakat szerencsétlenné, hogy a sikerhez megvan a *fele* erejük. De a leggyakoribb az olyan képviselő, aki sem' elmondani nem tud valamit, sem nincs amit elmondjon. Könnyű aztán megelégedettnek lennie.

Beksicsnek kellemesen csengő hangja van, de a páthosza túlságos. Sőt a stylje is (valóságos plakátstylus) izgalmasabb időkre való. Visi előadásában

van valami sajátos frissesség, érvelésében erő. A legutóbbi szukreszczenziában rá és Beksicsre nem lehetne ráfogni, hogy sablon-emberek. Neményi Ambrus csodákat miivel a kis hangjával, épp úgy, mint Vadnay Károly, ki ökonomice úgy tudja felosztani skálákra, hogy modulálhat, színezhethet vele.

A légy röpülését is meg lehet hallani, oly csönd van, ha Istóczy Győző áll fel. Nyugodtan beszél látzólag, de szakgatott mondatai elárulják a forrongó szenvedélyt. Halvány, szelíd arcza soha se pirul ki, de a hangja megreszket némelykor a belső izgatottságtól. Széles, szögletes homlokán végiggöngyözik egy-egy verejték-csepp, amit nem a szónoklati hév facsart ki, hanem a gyűlölet, mely szürke szemében élénken lángol. A képviselőkből, bármely pártban legyenek is, észrevétlenül egy ideg nőtt, melyet az antiszemitizmus mulattatva csiklandoz.

Túlvékony hang jutott osztályrészéül az izmos tehetségű Beöthy Ákosnak, de mégsem hápog úgy, mint Pulszky Agost, akihez képest még Bohonczy Gedeon is csak kedvesen selypít. A kukoricza-morzsoláshoz hasonlít a Madarász József hangja, a tormareszeléshez Csanády Sándoré, a köpüléshez a Tors Kálmáné, a keréknyikorgáshoz a báró Kemény Gáboré. De azért mégsem ő a kabinetben a legrosszabb szónok. Gróf Szapáry Gyula felülmúlja.

Egy ízben szemére is vetette Ugrón Gábor, midőn mindjárt a miniszter után állott fel czáfólag, de beszédje alatt Szapáry ostentative elfordult.

— Ha én végighallgattam — mondá — a t. miniszter úr hebegését, méltóztassék szintén végighallgatni az én beszédemet.

Leczkét mond fel gróf Széchenyi Pál kenetes hangon; Trefort pongyolán, akadozva beszél, kézzel-

lábbal hadonázva s a fejével kapkodva. Báró Fejérváry Géza kitűnően tudja eltalálni a kaszárnyahangot. Fáik Miksa formában és tartalomban a Ház legnagyobb szónokai közé tartozik. Szontagh Pál bekalandozza idézetekért az egész emberiségét (Szontagh egy Grünwald Bélába oltott Mocsáry Lajos). Komjáthy Béla a népies allűrjeivel csinál némelykor hatást. Enyedi Lukács azon ritka emberek közé tartozik, akik élvezhető sauce-ban tudják feltálatni a szakdolgozatokat. A függetlenségi párton egyike a legékesebb szónokoknak Bartha Miklós: de megtetszik a beszédjein, hogy otthon vannak komponálva; legnagyobb tehetség Ugrón, a legtáblabiróibb Mocsáry, a legklasszikusabb Irányi, de a legszélesebb látköre Helfynek van. Általában most sok jóra való talentum került erre az oldalra. Hermán Ottó, aki igazi nagy szellem, bármely európai parlamentben számot tenne, tán még nagyobb, mint itt, hol szintén pozíciót vívott ki, de inkább mint érdekes specialitás. Justh Gyula világos fő, szeretetreméltó egyéniség. Havlár Dániel ruganyos elme, praktikus világnézettel. A legszerencsétlenebb orator a rokonszenves Veres József, akinek egy szép beszéde után elragadtatva kiáltott fel Éber Nándor: „Istenem beh gyönyörül“ S ezután senki sem merte többé dicsérni, mert kisült, hogy a szegény Éber Nándor már akkor örült volt.

„Csukjátok be a vízvezetéket!“ e tréfás felkiáltás hangzik a folyosókon a kijövektől, ha Simonyi Iván beszél bent, kit nagy szomjúhozás égetvén, nyakra-főre hordatja a vizet a teremszolgákkal.

Amint morfondírozva ülök a karzaton, fölrezenek néha!

— Nini ki beszél itt *az én szájjammal?*

Hát az akkor bizonyosan vagy Török Zoltán vagy Huszár István. (Istenem, beh gyönyörű ez a palócz dialektus!)

Bizonyos tekintetben megkomolyodott a Ház. Olyan izetlenségek ma már nem esnek, mint csak egy évtizeddel előbb, mikor még Vajda János, a történeti nevezetességű *hosszú vita* alatt (amely maga is idétlen jux volt) kétszer mondta el egy álló helyben, egymásután a beszédét szóról-szóra és csak a jámbor sztenografusok vették észre nagynehezen s hajították el a czeruzájukat.

Vagy mikor ugyancsak az agyonbeszélési vitánál azzal kezdé (természetesen egy *délutáni* ülésen) dikcióját Szakácsy Dániel:

— T. Ház! A tegnapi szónok előadására kívánok reflektálni

— Melyik szónok? — kiálták közbe. — Mert tegnap sokan beszéltek!

Szakácsy zavarba jött, ötölt-hatolt, hebegett:

— Izé . . . János. A vezetéknevét elfelejtettem. Csak azt tudom bizonyosan, hogy János.

Nagy hahota támadt, de még nagyobb, mikor kiszült, hogy az a tegnapi János, akinek a beszédjére reflektál: Horn Ede.

Ma már hála Istennek legfeljebb egy-egy nyegleség, körmönfont metaphora, valamely elbicsaklott kifejezés, lapsus linguae vagy afféle enyelgés, mint a gróf Hunyady László-é volt: „Ezt *maguk* nem tudják“ képezik azon parlamenti kuriózumokat, melyek tovább maradnak fenn az úgynevezett halhatatlan szónoklatoknál.

Nincs egészen igazuk azoknak, akik sóhajtozva dicsérik a régi országgyűléseket, sopánkodván a mostaniakon. Ha a parlament tekintélye hanyatlott,

annak nem az egyénekben van oka, mert az általános niveau szembetűnő módon növekedett. Az auktoritások hanyatlását a sajtó idézte elő, mely közel hozta a közélet tényezőit a közönség szeméhez, már pedig közelről az igazi nagy emberek sem látszanak nagyoknak — hát még a nem igaziak ?

Mik ma, teszem azt, Göndöcs Benedek kedves naivitásai az 1849-iki Majjertik Márton bobrói követéhez képest, ki a függetlenség kimondása ellen felhozott érvre, hogy a respublika úgy sem lehet nálunk tartós és egészen állandó, tótos dialektusban nagy pathosszal fejtegette:

— Hiszen kérem alásan, ha csak egy-két ezer évig tart is, még se nem lesz az nekünk rossz kérem alásan.

Ama ósdi önző urak közül pedig nincs meg már egy sem, kiknek egyike azért nem akarta megszavazni a pozsonyi diétán a lánczhidat, mert: „minek már *erre a rövid időre?*“ (T. i.: maga a hetven felé járt.)

A római jellemekek akkor is ritkák voltak. Az elvtelenség nem volt annyira sem botránkyeltő, mint ma. Kazinczy Ferencz mint egyik példát a sok közül, jegyzi fel az 1815-ben elhalt Borosjenői Aczél Istvánról, hogy a diétái ülésből, hol fényes szónoklatával ő és pártja győzött, sokszor jött ki káromkodva:

— Hát megérdemli ez az ország, hogy boldog legyen ?

Manapság bizonyos közepes tisztesség sokkal jobban van megőrizve a parlamentben, mint a diétákon volt.

Nagy karakter kevés van, de becsületes ember

nagyon sok. Nagy zsenik alig vannak, de a zöm tehetséges és művelt. A szónokok közül is kivesztek apródonként az originális példányok. A mi szónokaink majdnem olyan egyformák, mint a chinaiak. A chinaiak azért, mert a szemöldjeiket borotválják; oratoraink azért, mert bizonyos kinyomkodott sablon van már a beszédekre, ami olyan, mint a pléh-forma, amelyben a kuglufot sütik. Ha valakinek valami mondanivalója van, hát beteszi ebbe az örök formába.

A beszédek kilencz nyolczada a következő alkatelemekből áll: a szónok abból vesz hat uncziát (még jó aki uncziákban dolgozik), ami a pártja jel-szavaiból ráragadt, három uncziát abból, amit olvasott és végre csak egy uncziát abból, amit ő maga kigondolt. Ezért egyformák többé-kevésbé a parlamenti órაციók.

Hanem bezzeg elütő a többtől a Pulszky csevegése. Az élczek, adomák és szójátékok virágaival tűzdeli körül a kalapját s fiatalos dévajkodással hajigálja a levegőbe. Hangja szétfolyó (kivált ha a fogait otthon felejt), előadása nem folyékony, akadozik, szavakat keresgél, s mikor megtalálja őket s felhossa az emlékezőtehetség kamrájából a szájpadlásig, akkor veszi észre, hogy olasz szavakat hozott fel, nosza elindul újra szavakért s megint kihúzza a találó mondatot, de angolul. Innen a sok pauza, a zavar és kapkodás, amikor beszél. Az öreg úr fejében annyi nyelv van elraktározva, hogy nehéz közülök kikeresni a magyar clichét gondolatához.

Különben sem normális állapot az, amiben a szónok van. Abban a pillanatban, midőn feláll, egész más emberré válik, aki jobban uralkodik né-

melykor mások, mint a saját feje fölött Tömérdek példa van rá, mily könnyű a szónokot zavarba hozni.

Tisza Kálmán egy ízben erősen támadta Apponyi Albertét, mire felemelkedett gróf Zichy Nándor. Ghiczy Kálmán, mint elnök, aggódva látta Zichyt felállani, félt hogy nagyon el találja mérgecseni a vitát, s mintegy önkénytelenül kérdé:

— Személyes ügyben kíván a képviselő úr szólam vagy egyébként?

— Egyébként — felelte Zichy Nándor.

— Egyébként pedig nem lehet — veti oda az elnök, mire Zichy Nándor engedelmesen ereszkedett vissza helyére.

Pedig ha nem lettek volna mind a ketten a zöldasztal-lázban, mind a ketten tudták volna, hogy mind a két esetben joga van a szóhoz Zichynek.

Ugyancsak Ghiczy ültette le egyszer Csernátonty is azzal a figyelmeztetéssel:

— Amit a képviselő úr *mondani akar*, az a házszabályokkal ellenkezik.

A Dessewffy Aurélok idejében már hetek előtt szivárogtak ki hírek egyes monumentális beszédekről. Először egy szűk baráti kör hallotta, átrostálta, aztán az ország lelkesedett rajtuk, s éveken át képezték szóbeszéd tárgyát. Ma már csak egy napig élnek a beszédek, mint a tiszavirág. Úgy is vannak csinálva, hogy extemporizált polémiáknak látszassanak. Tisza Kálmán, noha mint szónok épen nem ajánlható mintának, rányomta kisebb-nagyobb mértékben saját egyéniségét s az ő beszédeinek karakterét úgyszólván az egész parlamentre.

Chic lett az „előttem szóló“-val foglalkozni. S ha valaki otthon készíti is beszédét véres verejtéket izzadva, mikor a Házban rájön a sor, egy hirtelen

összekomponált toldalékkal hozzáragasztja „az előttem szóló“-hoz, mint ahogy a waggonokat szokás egymáshoz kapcsolni, tekintet nélkül arra, hogy mit szállítanak egyikben vagy másikban. Ezzel a kierőszakolt frissességgel utánozzák a „generálist“, aki örökké vagdalkozik, mindig az imént „szólók“ ellen, s úgy tud védekezni, hogy támadni látszik s úgy támadni, hogy mindenki védekezésnek gondolja.

Azelőtt eszmék kellettek a szónokoknak — most csak „előtte szólók“ kelleneek.

A «MAJDNEM» SZÓNOKOK.

Nos igen, vannak ilyenek is. Magyarországon mindenféle fajtája megterem az orátoroknak.

Mikor egyszer valaki arról dicsérte gróf Szécheny Antalt, hogy okos és ékesszóló ember, a másik hozzátette mintegy nyomatékul:

— Az már igaz. Jól ösmerem. Eleget *pisszegtem* neki.

Sokszor tapsolunk a bolondnak és pisszegjük a bölcsöt, jól tudva, mit cselekszünk — de a „virtus“ kívánja így.

Hanem a szónokok valamennyi válfajai közt legmulatságosabbak a majdnem szónokok — akiket a parlamenti gyakorlat teremtett.

Azokat a szerencsétlen honatyákat értem, akik vagy nem akarnak, vagy nem tudnak, vagy nem mernek beszélni, de mert a kerület előtt mégis szegyenük az örökös némaságot, nagy viták alkalmával feliratkoznak a szólásra, de lehetőleg utolsónak, kiczirkalmazva, hogy akkorra már a vita elposványosodjék.

A hírlapok szorgalmasan közük napról-napra,

hogy kik vannak még szólásra följegyezve. A névsort olvassák az egész országban, de ami fő, a kerületben, hol a malmok alatt futó tűz gyanánt terjed a hír: „a képviselőnk beszélni fog.“

Itt fent is bizonyos respektusban részesül az olyan képviselő, akiről tudva van, hogy orációt hordoz a nyelve alatt. Kivált ha még szűz ember. Foglalkoznak vele, tudakolják, faggatják: „Miről beszélsz? Hosszan beszélsz?“

Pedig dehogy beszél, dehogy.

Az egész feliratkozás csak manőver.

Az utolsó perczen az a malheur történik vele, hogy valaki feláll előtte és elmondja az eszméjét. Boszúsan dohogja elvtársainak, hogy így meg amúgy: „egyszer akartam beszélni, akkor is elvették előlem a témámat“.

Azok még vigasztalják és úgy sajnálják: „ne búsulj rajta, legalább a tüdőd nem romlik“. De az mégis egyre búsul, panaszkodik egész a legközelebbi nagy vitáig, amikor megint feliratkozik, de megint nem beszél. Hanem persze annak is megint van valami nagy oka.

Az élelmesebb „majdnem szónok“ egész a késhegyig megy. A jegyző elkiáltja a nevét s ő fel is emelkedik helyéről. Ott áll, mozgásra kész ajakkal, köhint egyszer-kétszer, mintha a torkát köszörülné a nagy munkához. Pedig ez is csak szemfényvesztés, mert jól tudja, hogy csak egy szempillanatig tart az egész komédia, a Ház már fáradt, türelmetlen s nyomban felzúg minden irányból a megváltó „eláll, eláll“, amire a majdnem szónok egy sajnálkozó, de mégis szelíd mosolylyal lekuporodik a helyére.

Még egy harsogó éj ént is kap érte.

A majdnem szónokok rendszeren így vegetálnak,

a hírnév útjának a széleit járva, de sohasem lépve magára az útra.

S ez nem is rossz taktika tőlük.

A közönség, mely örökké olvassa róluk, hogy beszélni fognak, azt hiszi egyenkint, hogy mindig beszéltek is, csak ő nem olvasta a beszédjüket. Elkerülték a figyelmét S utoljára kezdi őket tényezőknak tartani.

Sőt idők jártával maguk a „majdnem szóonokok“ is belekövesednek abba a hitbe, hogy ők folyton-folyvást részt vesznek a vitákban.

A HOL A SZELLEMI TOILETTET CSINÁLJÁK.

Mielőtt betérnénk a buffetbe, ahol arról lesz szó, ami a szájba bemegegy, nézzünk be a Háznak abba az apparátusába is, ahol azzal foglalkoznak, ami a szájon kijött, tudniillik ahol a beszédeket fésülik, helyrerángatják, mielőtt a közönség elé kerülnének. Ez a gyorsírói iroda.

Különbözőkép születik minden beszéd s akármilyen takarosnak születik, még mindig sok vele a baj, míg teljes toilettejében léphet elénk.

Jókai rendszeren a folyosókon készíti beszédeit. Mielőtt szóokolna, egy félóráig jár egyedül, kezeit hátra kulcsolva. Beszéde mindig szerkesztve van: sokszor kiérzik a finom összhangzat eleje és vége között. Ha olyankor szólítja meg valaki, midőn az elmondandókon gondolkozik, a fejét rázza tagadólag: „Nem vagyok otthon.“

Tisza sohasem szerkeszti beszédeit és nem gondolja át előre, ő csak az egyes pontokat jegyzi fel magának egy előtte álló ívre nagy betűkkel schlagwortokban. Azért laza minden beszédje s leg-

többször hasonlít egy epigrammsorozathoz. A részletekben a tömérdek „hogy“-ok és közbevetett mondatok közül kibontakozik a találó vágás és elcsattan, de az összefüggés a részletek közt erőszakolt

Tisza csak ritkán nézi át beszédeit a gyorsiró-dában, ha fontos külügyre vonatkozó kormánynyilatkozatokat tesz, amelyek nálunk körülbelül mindig így hangzanak:

A ki nem lesz betegségben,
Az marad jó egészségben.

Jókai mindig átnézi.

Igen kevesen vannak, akik nem nézik. Ezek közé tartozik Bánffy Béla, Fáik, Mocsáry, Pulszky Ágost, aki arról nevezetes, hogy sem az „sz“, sem a „cs“ betűt nem tudja kimondani.

Istóczy mindig leírva adja oda mondókáját a gyorsírónak.

Szenvedélyesen kontrolírozza utólag a közbeszólásokat, amit idegenek tettek az ő beszédébe s még nagyobb fontossággal vigyázza amaz antiszemita megjegyzéseket és felkiáltásokat, melyek idegen beszédek alatt mondatnak innen-onnan. Jaj a gyorsírónak, ha valamelyik kimarad.

Lázár, Dobránszky, Orbán Balázs és a kapacitások közül is nem egy, leírva adják oda elmeszülötteiket az iroda számára. Dobránszky előre rakja bele még a „helyes“, „igaz“, „úgy van“ közbeszólásokat is, a saját akarata szerint; Orbán Balázs pedig ama helyeket, amelyeket szerinte emeltebb hangon kell majd előadni, aláhúzogatja czeruzával, a lágyan elmondandó helyeket ellenben kék írónnal jelzi. (E kéziratban meg volna tehát bizonyos fokig a hangja is örökítve, ha a beszédek maguk kiállnák az örökkévalóságot.)

Göndöcs szintén leírva adja át mondókáját az „Országgyűlési Napló“ részére*), de sohasem lehet hasznát venni, mert a közbeszólások s kitörő derűtségek szónoklás közben rendesen elterelik attól, amit leírt s egészen más beszédeket mond el.

A legpontosabb beszédátnézők Körösy Sándor, Irányi Dániel, Szilágyi Dezső, Simonyi Iván. Szilágyi, ha nagyobb beszédet tart, rendesen ott marad ülés után is. Odahozatja ebédjét s óráig korigál, egész lapokat kihúzgálva, mint olyanokat, melyeket kétszer is elmondott az ő sajátosan terjengő lapításai közben.

(Zárjelben legyen itt mondva, hogy a Szilágyi beszédei vagy egy óráig tartanak, vagy két óráig. Rövidebb beszédet nem tud tartani. Hogy fél óráig vagy másfél óráig beszéljen, az lehetetlen. Az öreg Pulszky ezt úgy magyarázza: — „Dezsőnek, mint professzornak, óra számra van az esze elindulva, vagy megáll pont egy óra múlva vagy meg nem áll és akkor az már bizonyosan pont két óra.“)

Hogy a rögtönzés némelykor mily öntudatlanul történik, arra nézve egy érdekes epizód maradt fenn a gyorsiroda annaléiban.

Egyszer — régen volt már — egy napon ugyanazon egy kérdésben tartottak beszédeket Deáky Lajos és Deák Ferencz.

Deáky Lajos a megtartott beszéd után, melyben ellenezte a fenforgó javaslatot, bebállag a sztenograf-irodába s kéri a beszédét

Az iroda-főnök rendelkezik.

— Kérem a Deáky beszédét!

* Szépen leírt beszédei fölött ez áll: «Göndöcs Benedek apátkanonok és orsz. képviselő rögtönzött beszéde.»

Az illető gyorsíró, kinél nem a Deáky, de a Deák beszéde volt, rosszul hallja a nevet s átnyújtja gépiesen a Deák Ferencz beszédét a főnököknek, ki azt viszont látatlanul Deáknak adja át.

Olvassa, betűzgeti az öreg Deáky figyelmesen pontról-pontra, tetszik neki, helylyel-helylyel bólint a nagy fejével és a megelégedettség sugárzik kövér arczán, mígnem az oráció végén egyszerre megütözve kiált fel:

— De kérem mi ez itt? Hiszen én nem fogadtam el a javaslatot

Ez eléggé jellemzi azt a csodálatos lelkiállapotot, melynek kivált a rögtönző szónok van kitéve, ha a Ház színe előtt beszél. Hasonlítható ez a csata hevéhez. Mikor a vagdalkozó katonát úgyszólván az öntudatlanság láza veszi hatalma alá úgy, hogy talán a saját vére folyását sem érzi.

A SOKFEJŰEK.

A függetlenségi pártról van szó.

A legfényesebb eszmét ők képviselik, az ő kezükben van a legszebb zászló, melynek selyme édesen suhog.

A czélt tudják, hanem a csatatervek részleteivel nincsenek tisztában, miért is a függetlenségi párton senki sincs megelégedve a dolgok folyásával. Mindenki azt hiszi, úgy kellene azokat csinálni, ahogy ő gondolná — ha gondolkoznék rajta.

Egyik legnagyobb baja a pártnak, hogy sok feje van és kevés lába. (S azon a kevés lábon is sok a tyúkszem.)

Rég azon törik már a fejüket, miként kellene behozni egészségesebb vezényletet, de nem megy,

hiába, nincs csak egy mód: belerakni az összes vezéri neveket a Madarász Jenő kalapjába, aztán hadd húzná ki nekik onnan Földváry Miklós, hogy ki vezessen.

Eddigi vezérek többnyire nehézkes testű, lassú, ünnepélyes emberek, akik óvatosak a fegyverekben és kirohanásokban, mert féltik a nyombusukat, minthogy nehezen szerezték. (Némelyik azzal, hogy már nagyon régóta él.) Nem szeretnék tehát könnyen elveszíteni. Ha támadnak is, annyira megfontolják mit mondjanak, hogy rendesen semmit sem mondanak.

Taktika, sztratégia nincs a pártban, egyszóval a vezénylet hiányzik. Innen az általános fejtelenség a sokfejűek pártján. Mocsáry Lajos igen találóan mondá egy ízben:

— A függetlenségiék olyanok, mint a nomád arabok. Mindenik a saját zsoldján, a saját lován, a saját fegyverével, a saját szakállára harczol.

*

Egyszer összeránczolt homlokkal, lehajtott fejjel láttam sétálni a folyosón Herman Ottót, kékes szemeit fürkészőn forgatva mindenfelé.

— Mit keres? — kérdém.

— A pártomat — felelte szomorúan.

Pedig ott jártak-keltek, ott zsidogtak körülötte a derék szittyák.

És azóta sokszor láttam ilyen tűnődve járni Helfyt és Irányit is.

Mert így van az: párt a vezérét, vezér a pártját nem találja, ha mindenki a saját lován, a saját szakállára harczol.

*

De ez csak a részletekben van így. A fődologban kompakt a függetlenségi párt. S ha jól meggondoljuk, nincs is szüksége taktikára. Hiszen anélkül is tökéletes. Isten jó kedvében adta ezt a pártot az országnak.

Olyan ez, mint a gyűjtőmedence, ahova minden merészebb kívánság befolyik, ahol a békétlen lelkületek megtalálják az okot, amiért egész ártalmatlanul holtig duzzoghatnak.

Ilyen elégedetlenséget lecsapoló apparátusa egyetlen európai parlamentnek sincs.

Nálunk sohasem lehetnek állandóbb kommunisztikus vagy szociálistikus csoportosulások, mert van egy olyan cél, melyet túllícizálni nem lehet, mely soha ki nem megy a divatból, hogy másnak engedjen helyet, mert nem tud magyarnak emberi agy szebbet, *többet*, nagyobbbat kigondolni Magyarország önállóságánál.

S ehhez a törekvéshez nem kell taktika, hanem csak remény. S a reményhez türelem.

Ők akkor sem hibáznának a szerepük ellen, ha át nem kelhetvén a folyamaton, leülnének a partra és szép csendesesen bevárnák, míg a víz elfolyik.

Hogy ők ezt lármásan teszik, meg lehet nekik bocsátani, mert nekik nincs meg a chance-szuk, hogy a piros székekbe és az éléskamrákba lármázzák bele magukat.

A jövőnek élnek, de nekik magoknak nincs jövőjük.

Nem kell hát őket azért kigúnyolni, ha néha jobban hadonásznak és csörtetik a kardot, mint kellene; még kevésbé amiatt, ha sokszor egész ciklusokon át nem csinálnak egyebet, mint hogy Ugron

Gábort várják, ha nincs itt, mikor jön meg Erdélyből, ha pedig itt van, akkor azt várják, hogy mikor megy el Erdélybe.

Hiszen az a programjuk, hogy várjanak.

A BUFFET.

De én nem várok, átmegeyek inkább a buffetbe.

— Igen, igen, menjünk a buffetbe — hangzik a folyosón.

— De hátha valami érdekes történik az alatt?

— Majd beszólít a telegráf.

Tizenkét óra felé megtelik a két abroszszal megtérített asztal, s a pulpitusnál is sokan állnak, kik egy pohár vörös bort vagy egy kis cognacot hörpen-tenek be csak úgy állva s pogácsáikat ropogtatva sietnek el.

Hogy az ember a buffet-t kellőleg meg tudja becsülni, ahhoz ott kell lenni az ülésen s végig hallgatni húsz beszédet, melyek csordultig tele vannak hazailúti keserűséggel; képzelhetni, de le nem írhatni, milyen jól esik azokat leöblíteni egy kis sherryvel. A buffet a különböző pártáryalatok kielégítésének szempontjából (hogy a törvényhozói stylust használjam) van berendezve. Van ott szalonna a szélső- bal számára üveg-görebek aláít, van sonka a kormánypárt részére és káviár a habarékoknak. A buffetnek háromféle vendégei vannak: azok a képviselők, akik ott esznek és isznak, olyan képviselők, akik ott udvarolnak s végül azok a volt képviselők, akik a karzattól és folyosótól elszoktak, de a buffet-től elszokni sehogy sem bírnak.

Itt van még csak igazán nagy füst. A sűrű levegőt még jobban elnehezíti a húсок és a sajtok illata,

mely kellemesen csiklandozza a képviselői orrokat. A kések és tányérok idegbántón zörögnek, a legyek és a beszabadult dongók zümmögve röpködik körül az ételneműeket.

Az asztaloknál vidám kompániák foglalnak helyet. A jó elbeszélőknek ez lenne a voltaképeni talaja, nem a folyosó, mert itt egészen procul negotiis szürcsölgetik a nemes nedveket s nyugodtan megtelepedve hallgatják a trics-tracsot.

Csakhogy másféle diskurzus kell ide, mint a folyosóra. A folyosónak a legszívesebben hallgatott causeurje Csernátony, kivel csak az öreg Pulszky vetekedhetnék szellemességben, de az öreg úr sokszor ereszti hosszú kantárra az emlékező és képzelő tehetségét, míg ellenben Csernátony mindig találót mond s ebben áll az ereje. Grünwald Béla üde tehetségének színpompájával mindenre csillogó zománczot von, amit elbeszél; Ábrányi Kornél szípkázó ötleteivel pezseg s elkalandozó svádájával mulattat; Szontagh Pál szintén a nagy elbeszélők közül való, de ő leginkább anekdotizál s nem a napi eseményekre alkalmazva. A legtöbb politikai mag a Csernátony idézeteiben és megjegyzéseiben van. Grünwald a száraz igazságot felolvasztja szépirodalmi czukorban s színes bonbon-stanjczlikban dobálja el, Csernátony a czukorból is keserű extraktumot csinál. Bon-motjairól nem kevésbé híres gróf Tisza Lajos. Egy-egy megvilágító szípkázó, egy szűrő megjegyzés senkinek sem sikerül jobban nálánál.

Mikor a polgári házassági vita alkalmával a zajgó főrendek közül valaki egy durva fölkiáltást tett, mindenki megfordult és hangosan kérdé:

— Ki volt az ?

— *Gróf Starcsevics!* — mondá Tisza Lajos félig

hangosan a képviselői karzaton s ez a megjegyzése egy fél nap alatt befutotta a fővárost és mindenkit megnevettetett

Máskor egy piszkolódo iratot köröztek a folyosón egy képviselő ellen, aki maga is piszkolódni szokott.

— Mi az? — kérdé valaki épen gróf Tisza Lajostól, aki megvetőleg dobta el az iratot.

— Kozareket akasztják — felelte kedélyes közömbösséggel.

De a buffetbe egészen másforma causeurök kellenek, mint a folyosóra.

Itt Beöthy Algernon a generális, kimeríthetetlen ötletgazdagságával. Egész kötetet meg lehetne tölteni az ő szeretetreméltó csínyjeivel és jó mondásaival. Még a későbbi nemzedékek is emlegetni fogják, mikép csalta el a szászokat a szavazás elől azzal az álsürgönynyel, hogy a püspökük érkezik; mint kukorékolt fel a pad alatt a legkritikusabb pillanatban, az ellenzéki vezér gyújtó szónoklata közben: a Ház nevetni kezdett s a hatalmas beszéd veszélyes bontó hatása elmaradt.

Régebben Jankovich Miklós volt a párt Beöthy Algernonja. Mert minden jóra való parlamentben szükséges egy olyan alak, aki a tréfa eszközeivel és találékonyságával segít ott, ahol már a bölcsesség elfogy vagy nem használ. Mikor a Deák szivarjait lopták, Jankovichnak kellett kikutatnia a bűnöst. Rá is jött, puskaporos szivarokat rakott be az öreg úr táskájába. Csak azt kellett aztán megjegyezni, kinek van a bajusza megperzselődve. — Mikor Csiky Sándort kellett minden áron elhallgattatni hosszúnak ígérkező beszéde közben, hogy a szavazás még aznap megejthető legyen, Jankovich egy darabka

jeget vitt be a buffetből s beeresztette a derék hazafi inggallérja alá. Elérte célját. Amint a jégdarab végigszaladt a hátgerinczén, egy ijedt szisszenéssel leült.

A buffetbe vonulnak a suttogók s leülnek egy külön asztalhoz hátul. Itt igazítják el különféle titkosabb ügyeiket.

A minap is írásba elmerülve találtam ott egy előkelő képviselőt.

— Mit csinál? — kérdém.

— Pénzt, felelte kurtán (váltót irt alá).

A nagy vadászok szintén itt ülnek össze s Comes Turcus (gróf Török József) viszi köztük a szót. Ezer lehetetlen kaland csal mosolyt az ajkakra. Csodálatos halállal kimúlt nyulak és medvék árnyai suhannak el.

Ide menekülnek a zöld észjárású politikusok is, kik a Házban nem merik a szájukat kinyitni, a folyosókon pedig nem akad hallgatójuk, itt a buffet derült levegőjében, hol kisebb a niveau, előadhatják nézetüket az ország állapotáról: hogy még Árpád apánk hibázta el a dolgot, minek telepedett meg olyan rossz helyen, ahol hét hónapig van tél, öt hónapig van nyár; amit az ember és állat megkeres nyáron, azt mind fölemészti télen . . . Hogy nem kell a nagy államadósságoktól félni, mert csak az olyan államnak van jövője, amelyik sokkal tartozik; azt aztán nem engedik elejteni a többi potentátok, mert kamatokat várnak tőle.....

— Nem segít mi rajtunk, csak egy *sátoros ünnep* — hunyorgat jelentőségteljesen Prileszky, aki gyerekek közt gyerek, bölcsök közt bölcs, mame-lukok közt pecsovics, szélsőbaliak közt forradal-

már. A sátoros ünnep alatt most azt érti, hogy mi-
kor majd megint hadi sátorok fehérlenek a mezőkön.

Némelykor itt reggelizik a pénzügyminiszter. Nagy sürgés-forgás van, a karcsú Hébe szoknyái ingerlően suhognak, amint megszaporázott fűrgeséggel futkos ide-oda. A mamelukok tiszteletteljesre hallatott hangon mesélgetnek, az ellenzékiek pedig gyorsan elpárolognak.

A kis Hébe nagybecsű portéka itt. Mintha egy népes szigeten egyetlen egy asszony lenne. Grófok, bárók versenyeznek egy mosolyáért. Nyájasabbnál nyájasabb hangon szólítgatják: Kisasszony egy kanapét kérek.“ „Még egy pohár sherryt.“ „Friss pogácsát“

Rónay János beül a kredencz mögé s ott enyeleg a szép Hébével. Néha még a komoly Vizsolyi is bekukkan, hogy egy pár pajzán megjegyzést váltson vele. Hát még Odescalchy Gyula herczeg: a „rózsák barátja?“

A buffet tündére majd minden évben változik s hogy mindenféle pártármialatok ki legyenek elégítve, a szőkét barna követi s a barnát ismét szőke.

A telegráf ezalatt cseng, bong, rezeg s meghozza a jelentést mindenről, ami bent történik. Ha egyszer rezzen, akkor új szónok lép odabent sorompóba, ha kétszer, miniszter kezd beszélni, ha riadozik, sikongat, mintha vészthirdetőn kiáltaná: „Jertek, jertek!“ akkor hirtelen szavazás kerekedett.

A gyűjtő-íveknek is a buffet a terrénuma. Ott legjobban meg lehet fogni mindenkit. Mert a reggeliző ember kedélyes, ritkán tagad meg valamit másoktól. Valaha hat-hét olyan gyűjtő-ív is czirkulált a buffetben mindennap: Egy boldogtalan özvegy

számára gyűjtöttek, némelykor elég jogcím volt egy elégett templom is.

Ma már nem igen gyűjtenek a Házban. Nem tudom mi az oka.

A szegény emberek haltak-e ki vagy a gazdag képviselők ?

A KÉPVISELŐI MESTERSÉG.

A pálya tagadhatlanul hanyatlott, nemcsak az országházi kapus szempontjából, hogy sáros időben hajdan még azt kiáltotta a szolgaszemélyzetnek a képviselő, mikor a foyerbe ért: „Ide a fogatomat“, most meg már csak annyit mond: „Ide a kalucsni-mat“ — hanem lekopott lassan-lassan a nimbus egészen.

Senki sem tartja már nagy embernek Tischler Vinczét vagy Liphay Pált azért, mert képviselők. A naiv idők letűntek örökre, a tekintélyek lehanyatlottak a régi tekintetes urakkal. Az átkozott újság-írók lejáratták a nagyságokat, mert közel hozták őket a közönséghez. Minden bibircs, májfolt látható lett

Azokban a hazafiakban már senki sem hisz, akik álmatlanul töltötték éjeiket és sírtak a haza sorsa fölött. Az aranyozott köd szétfoslott. A frázisok elvesztették erejüket. A képviselőség apródonként pusztá mesterséggé vált.

Magok a képviselők egy része is gyári módon pllítatik elő. Részben kreatúrák, részben ambulánsok.

Hajdan a közbizalom keresett fel némely férfiakat, ma bizonyos férfiak indulnak el magoknak közbizalmat keresni. (Ez pedig nagy különbség.)

Hajdan (még csak tíz év előtt is) bent a parlamentben keresni kellett az embert az odiózus dolgokra, ma az odiózus dolgokat maguk az emberek keresik.

Ezért hanyatlott s ezért vált mesterséggé a képviselőség, de még mindig a legkellemesebb mesterségek egyike, sok előnnyel, de némi hátránnyal is.

Egyik előnye a szórakoztató társas élet, nem a veszedelmes „pertu“-ságot értem, mely sok embert csábít el, kivált a tehetségteleneknek merőbe áldatlan pályára; a „pertu“-ság mindössze egy üres forma, melyet a gyakorlat ad absurdum redukál* — hanem értem a klubbot, a képviselői élet költséges, de ingerlő tarkaságait, a szereplés édességét, a csillogó lidérczfényt, mely nem egy derék embert vitt már a mocsárba.

Ahol ilyen az előny, hogy hátránynak is bevehető, ott a hátrány viszont megjárja előnynek.

Az a hátrány, hogy a képviselőnek nem kell dolgozni. — Aki egyszer mandátumhoz jutott, az végkép elszokik a munkától úgy, hogy abból nem lehet többé semmi, csak képviselő.

* «Gyakran esik meg, hogy kénytelen megkérdezni a társától: «ugyan hogy is hívnak téged, kedves barátom?»

Néhány év előtt történt, hogy a pénzügyi bizottságba ki volt jelölve egy gróf (nem tudom már kicsoda, micsoda) és Lukács Béla. Valamelyik képviselő neki indult korteskedni a gróf javára, s ebben a járatban szólít meg egy barna kopasz urat a habarékos padok egyikében:

— Remélem, te is a grófra szavazol, pajtás. Derék fiú megérdemli. De meg kicsoda, micsoda is az a Lukács Béla? Nos megígéred?

— Légy nyugodt, barátom, — feleli a megszólított — minden bizonynyal a grófra szavazok, minthogy éppen én vagyok az a Lukács Béla, és nem szavazhatok magamra.

(Nem érdemes a pertuságért pénzt költeni.)

A parlament csak kevés embert enged cselekedni. A nagyobb rész hajlong, meggörbült hátgerinczcel, lődörög összetett kézzel s anekdotizál.

Hogy azonban ne kelljen magát szégyelnie a dologtalansága miatt, erre is ki van gondolva valami: az *osztályülések*.

Aki egy mukkot sem szól, egy szalmaszálat sem tesz keresztbe soha, annak is legyen egy mentsvára: az osztályülés.

A közönség oda be nem lát, — hát természetesen ott dolgozik. (Pedig dehogy dolgozik.)

De bizonyos feladatai mégis vannak —' ha mesterségét jól érti.

Ha mameluk, meg kell tartania a kerületet és a generális kegyeit, s ügyesen kell tudnia *haza beszélni* innen s *idebeszélni* otthonról.

Örökké azon jajgat a Házban, a folyosón, a miniszterek, az államtitkárok és mindennemű primipilusok előtt, hogy az ő kerületéért semmit sem tesznek, hogy ennyi meg ennyi esztendő óta egy körömfeketényi jó se történt ez irányban, hogy a választók zúgnak és morognak. Csak az egyik részök énekel: az, amelyik már koldus lett s tarisznyával jár küszöbről-küszöbre.

Ha itt festi a vidéket, rettentően néz ki a választóföld. Komor felhők húzódnak a határok fölött, a házak recsegnek és düledeznek, a nép éhesen lézeng az utczákon, a hidak karfái össze vannak töredezve, a vármegyeház fedelén becsurog az eső. A lovak kidőlnek a sáros utakon s fájdalmasan nyerítene. A finánczok bömbölve járnak a falvakban s szakgatják le a szegény nép ruháját.

. . . . Hanem mihelyt a kerületbe ér le a kép-

viselő, egyszerre megváltozik minden. Derült napfény pajkosan futkos a mezők kövér füvein.

Nincs már semmi baj. Vígán lengnek a zászlók a házak ereszein. Ha van még valami kívánni való, hát az is meglesz. Hogyne lenne meg. Nem kell búsulni.

Ami kevés jó történt, az egyszerre nagy dologgá lesz. A képviselő ráfúj és nőni kezd, mint a hólyag.

A képviselő szavaiban kitérül a titokzatos fényes panorama — a jövő.

Be enged pillantani a nagy műhelybe, ahol a szerencsét kalapálják. A hallgató tömegek látják a miniszterelnököt, amint gondterhelten hajtja le fejét az asztalra és felsóhajt: „Most már tennünk kell valamit ezért a szegény vidékért.“

A képzeletet végig nyargaltatja a miniszteri bürokrácia rengeteg szövevényében, a tömérdek paksaméták között, az egyik talán egy vasúti terv, a másikban, meglehet, iskola van, csak épen alá kellene írni; a miniszter bele is mártja már pennáját a tintába, de épen akkor nyit rá egy sötét ellenzéki alak, aki miatt megint elmaradt az aláírás. Hanem meglesz, okvetetlenül meglesz.

A világ összes eseményei úgy vannak alakulóban, a szálak mind úgy futnak le a Bismarck gombolyagjáról, hogy a kerületet nagygyá tegyék.

A parlament befolyásos alakjai éjjel-nappal nem csinálnak egyebet, mint hogy az idevaló emberek kitalált és kitalálhatatlan kívánságait hánytorgatják, de hát lassan megy, minden lassan megy, nem kell türelmetlenkedni . . .

A miniszterek csupa jószívű emberek és mind bele vannak szeretve épen ebbe a kerületbe. De hát itt ez időben nincs is nagy baj, jó termés volt, a gyü-

mölcs szépen beütött, kurta tél-jött, „könnyű volt a jószágot teletetni“ . . . egyszóval megvagyunk hála Istennek.

Ilyen kétféleképen beszél a mameluk. Ha itt van, a kerületnek beszél. Ha otthon van, a generálisnak beszél.

A függetlenségi képviselőnek sokkal könnyebb megélni; ő neki csak feketíteni kell a dolgokat: mind az otthoniakat, mind az ittenieket és arra csak egy festéket használ.

Némi szükséges dolgok azonban ott is vannak. A vezérválasztásban kell tapintatosnak lennie. (Mennyivel boldogabb a mameluk, ki már készen kapja a generálist.) Nagy választék lévén a vezérekben, sokszor elhibázza az ember.

Azonfelül nem szabad olyanokat csinálni, mint Orbán Balázs, aki a kerületekben korteskedvén, minden faluban másképp mondta az államadósságokat: hol többet egy pár száz millióval, hol kevesebbet, amiért aztán komolyan megfedette Ugron:

— Engedd meg barátom, de én nem hagyom a népet bolondítani. Válassz magadnak egy numerust, aminő neked tetszik, nem bánom, de aztán maradj is meg mellette következetesen.

Magában a Házban legjobb a szerény modort affektálni. Mert a legtöbbször csak azt eresztik *előltre*, aki látszik magát érezni *hátról*. A stréberék és a poseurök csak bizonyos fokig nőhetnek meg a mi parlamentünkben, mely a *nobilitásra* sok, talán a kelleténél is több súlyt fektet még ma is, daczára annak, hogy külső tekintélye oly nagyon aláhanyatlott, vagy hogy talán éppen azért fektet rá annyi súlyt.

Finnyásabb parlament, bizonyos tekintetben,

alig van a kontinensen. Úgyszólván elfajzott a finnyáság.

Egy időben oly gyakoriak voltak a támadások, gyanúsítások és oly túlzásokban csapongtak, hogy a komoly gondolkozásúak (rendesen így történik az) átmentek a másik túlzásba, felállítva a merev gavallérizmus tanát, mely a támadásokat és leleplezéseket perhorreszkálja. Pedig a parlamenti tusák nem *lovagjátékok*.

Az emberek szeretnek gavallérok lenni (kivált ha nem kerül egyébbe, mint hogy semmit se cselekedjenek), s igen sok dolgot elhallgatnak a Házban *gavallér szempontból*, amit okvetlenül szellőztetni kellene — a közönség érdekében.

A «HALUSKA JÁNOSOK».

Hiányos volna ez a könyv, ha a Haluska Jánosokat kifelejténém belőle, mert ahogy a Horac lovagjának a háta mögött ül a gond, épen úgy sötétlenek minden képviselőnek háta mögött a Haluska Jánosok.

Az immunitás védi a képviselőket mindenféle zaklatás ellen, csak a Haluskáké ellen nem.

Hogy kik azok a Haluskák? — fogják önök kérdeni. — Ejh, hát ki nem találták volna magoktól?

„Haluska János“ — képviselői nyelven — minden ember, aki választó.

Gyakran hallani bús panaszokat:

„Haluska Jánosok érkeztek a nyakamra.“ „Haluska János dolgában kell mennem ide vagy oda.“ „A Haluskáktól kaptam levelet“ — s több effélet.

De ha a Haluska Jánosok elől nem védi a képviselőket az immunitás, vannak megint bizonyos

dolgok, amelyekben úgyszólván a Haluska Jánosok szolgálnak neki immunitásul.

Ha a képviselő rendez-vous-t elhanyagol vagy ígéretet nem vált be, elég azt mondani mentségül: „Haluskám van.“

Olyan kifogás ez, mintha azt mondaná, hogy „gyomorgörccseim vannak“ vagy „lázam van.“ A Haluskás képviselőt senki sem unszolja többé semmire; gyöngéd szánalom tárgya. A Haluskás képviselő olyan sérthetetlen, mint a viselős asszony.

S Haluskái mindenkinek vannak, ha mandátuma van. Gyakran jönnek, de az a szörnyű, hogy jöhetnek minden percben. Ha az ambituson csoszogás hallatszik, az ajtón kopogtatás, a képviselő összerezzen, mert nincs a napnak és éjnek oly órája, hogy Haluska ne jöhetne. Ott állhat lesben a muzeumkert szögletén vagy az országház kapujánál oldalog. Az is lehetséges, hogy a karzaton ül már s onnan fürkészi hiúz-szemekkel a képviselőjét.

A Haluska mindenütt jelenvaló, mindent lát, és mindenre kíváncsi. Jaj annak a szegény képviselőnek, aki Haluskákat vezetget a városban.

Ha valaki köszön, a Haluska rögtön megkérdezi: „Ki volt az?“ Ha a képviselő azt feleli, hogy „Nagy Ferencz“ vagy „Kiss Gábor“, legott elkezdik kutatni: „Nem-e a bihari Nagyokból való, vagy a borsodi Kissekből? A képviselő erre aztán vagy azt mondja: „nem“ s akkor megindul végig a szomszédos megyékben a hajsza (Hüm! Úgy hát nyilván a szabolcsi Nagyokból van?); ha pedig azt feleli, hogy „igen“, erre meg az áll be, hogy: „Melyik Kissnek a fia, hátha ismerem a familiáját.“

Hát még a tömérdek kérdezősködés a politika subtilis részletei után? A képviselőnek tudnia kell

azokat, mert beszélük, tehát van bennök valami. Ha nem tudja, akkor nem benfentes. S ha nem benfentes, akkor többé meg nem választják, mert önekik nagy befolyású ember kell.

Hiszen könnyű volna megfelelni, elütni így vagy úgy, ha minden elejtett szavát nem szentírás számba vennék. Haza viszik, mint valami virágmagot, amiből egész legendák fognak nőni otthon, ha elvetik a kerületben.

A szegény képviselő természetesen örökké tükön ül, félve, hogy kiszül valami, mert kénytelen sok nem igazat mondani, kivált ha mameluk, mert a nem mameluknak könnyű. Az csak káromkodik, szid mindent; ami szép, azt azért szidja, mert drága, (minek fecsérelni az adózó nép pénzét ilyenre ?) ami pedig nem szép, azt azért szidja, hogy nem szép. Aztán az ellenzéki Haluska Jánosok sokkal szelidebbek és sokkal hiszékenyebbek; hanem a mameluk Haluska rettenetes az ő fürkésző, vizsgálódó tekintetével és tudnivágyával. A mameluk Haluska érzi, hogy ő hatalmon van és a hatalmat élvezni akarja. Neki vessék fel a fátyolt a kormányzás titkai elől, ő most látni akar, mert az ő kedvükért lett vakká.

A képviselő, akármilyen öreg is, egyszerre megfiatalodik a Haluskák társaságában, úgy értem a megfiatalodást, hogy visszaugrik a jogászkori állapotokba, mikor az öregek feljöttek . . . Mennyi rafinéria és műgond kellett ahhoz, hogy észre ne vegyék az — *üres koffert*.

De még az jó volna, ha a Haluskák csak politikai felvilágosításokat akarnának a képviselőjüktől, hanem ha valami tudakozni valójuk, sürgetős perük vagy bárminemű komissiójuk van, ott a kész hordár: a képviselő.

Az kioltott nyelvvel szaladgál reggeltől estig az ő dolgukban.

S még ez mind a könnyebb rész.

Hanem mikor aztán az egész kerület kezd megindulni, mint a birhami erdő — hivatalok után.

Mert az a jó képviselő — a Haluskai felfogás szerint, — aki oly gyöngéden szereti a kerületét, hogy maga után hozza apródonkint.

Lélekemelő példák vannak erre nem egy vidéken,* kivált ahol nagyobb az elszegényedés. A gazdagabb vidéken ellenben másforma járvány dühög: a gomblyuk betegség. S ezt is a szegény képviselőnek kell gyógyítani.

Egyszer a jó öreg Pulszky Ferencz fölment — így mesélik — a közlekedésügyi minisztériumhoz, hogy mint hírlapíró vasúti jegyet kérjen az államtitkártól.

— Benn van az államtitkár úr? — kérde egy elegáns kinézésű fiatal embertől.

— Rögtön jön. Tessék addig is leülni az én szobámban.

Pulszky bement az udvarias meghívásra s levetette magát a pamlagra.

— Jegyet jöttem kérni Eperjesre — szólt az öreg nagyot fújva. — Sok, sok esztendeje nem láttam a szülő-vármegyémet, szeretnék oda fölutazni s a rokonságot meglátogatni.

— Mikor szándékozik fölmenni Feri bácsi?

Az öreg úr figyelmes lett a bizalmas megszólításra:

— Kinek hívnak öcsém?

— Én Bilinyi Károly vagyok Sárosból.

— Szervusz gyerek! Hiszen rokonok vagyunk. Mit üzensz haza apádnak, mert ahhoz is elmegyek Bilinbe.

— Az már nehéz lesz Feri bácsi, mert ő is itt van alkalmazva a közoktatásügyi minisztériumban.

— No az derék. Hát így már most kihagyom Bilint a programból, hanem elmegyek Sztropkóra a Szalokyakhoz.

— Hiába lenne! Azok is mindketten itt vannak a legfőbb számszéknel.

Jókaitól olyat is kértek már, küldvén hozzá egy ócska órát, amelyiknek az a hibája, hogy *jár, de nem üt*; járjon utána, hogy olcsón megigazítsák, mire szellemes levélben visszafelelte:

„Nekem meg az a hibám, hogy ütök, de nem járok.“

Sokkal ravaszabban szokott magán segíteni Szontagh Pál, aki — mikor nagyon előzőnlík protekció-kérésekkel — egy-egy beszédet vág ki a kormány ellen s boldog mosolylyal hirdeti utána:

— Most én *disgrata persona* vagyok.

Hanem ezzel ellentétben vannak még jó lelkek, akik annyira beleszoktak már a foglalkozásukba,

— Üsse meg a kő! Akkor hót fölkeresem az én ifjúkori cimborámat: Demethey Janit.

— Írnok a belügyminisztériumnál.

— No szépen vagyunk! Így hát az egész időt a Komoródy Miska keresztfiam kastélyában kell töltenem Berzéten.

— A Miskánál! Hisz az meg nálunk iktató... Itt körmöt a szomszéd szobában.

E pillanatban nyitott be az államtitkár.

— Mit parancsolsz, kedves barátom ? — kérdé Pulszkytól.

— Egy jegyet akartam tőletek kérni a vármegyémbe — felelte az öreg szeretetreméltó humorával — de látom, hogy fölösleges, mert ti azt már egészen ide hoztátok.

Lemondott az úti tervéről, hazament.

Harmadnapra két utiporral lepett gentry kinézésű alak nyitott be a dolgozó szobájába.

— Mi tetszik?

Előadták: valami hivatalt szeretnének a kormánynál, az iránt kérik protekcióját, nem felejtván beleszólni kérelmükbe azt is, hogy szögről-végről rokonságban vannak vele.

— Honnan valók vagytok?

— Sárosmegyéből.

— Ejnye, ha tudtam volna! Hát *volt* ott még valaki?

hogy megszerették s nem tudnának élni anélkül, hogy örökké ne protezsáljanak.

Ilyen nagy alak Horváth Gyula, aki még a mások Haluskáit is szárnya alá veszi s egészen el van szomorodva, ha nem zaklatják. „Kijöttem a divatból“ sóhajt fel ilyenkor.

Egyszer Kállay János (a fehér szerecsen) írt neki a Házba egy ilyen tartalmú névjegyet:

„Légy szíves soraim átadóját a miniszternél támogatni.“

Horváth Gyulát kihívták a teremből, átvette a névjegyet a folyosón s így szólt nyájasan az átadóhoz:

— Mi akar lenni barátom?

— Semmi, kérem alásan.

— De hát csak van valami kívánsága ?

— Nincs, kérem alásan.

— Az lehetetlen! — mond megütközve Horváth Gyula. — önnek okvetlenül kell valamit óhajtania.

— Nem óhajtok én semmit

— Gondolkozzon csak.

— Hiába gondolkoznám — felelte amaz zavarral.

— Nem értem — folytató Horváth szemrehányó, bús hangon. — ön nem akarja a protekciómat? De miért hozta akkor ezt a levelet?

— Mert két hatost adott egy úr az idehozataláért.

Ez volt eddigé az egyetlen ember, akinek nem kellett protekció.

De mérget lehetne venni rá, hogy ez sem magyarországi születés.

EPILOG.

(Egy képzeletbeli ülés.)

Mondják, hogy a mostani pártállások mellett nem képzelhető egészséges parlamenti élet. Az organizmusban nincs pezsgés, elevenség. Stagnál a parlament, mint a holt víz. Nincsenek pártok, melyek fölváltják egymást a kormányzásban. A balközép is csak úgy juthatott kormányra, hogy kormány-pártivá lett.*

Egy kiváló politikussal beszélgettünk egy ízben a folyosón erről a bajról.

— Bár csak itt is úgy lenne, mint Angliában. Hogy itt is meg volnának a whigek és a toryk. Az egyik a hatalomban, a másik türelmetlenül kopogtatva a hatalom ajtaján. De mi is buktassa meg Tiszát most? A habarékok? Szegények! A külügyi politika még megbuktathatná, de az nincs. Hát mi egyéb? Talán a szemcsés köthártyalob meggátlásáról szóló javaslat? Ostobaság! Az egyiptomi szembetegség nem ölhet meg kormányokat ... De ha két hatalmas pártunk volna, a whigek és toryk, beh egész más világ volna itt! . . .

* Jókainak volt egy kitűnő ötlete a fúzióra. A kálvinista ember a katolikust térítgette, a katolikus pedig a kálvinistát. Mindenik felhasználta minden ékesszólását: «Legyünk egyek, az én vallásom a jobbik, ezért meg ezért.» Egy napon végre, sok kapacitálás után, a mint találkoznak, mindenik örömtől mosolygó arczzal siet a másik elé:

— Jer a szívemre testvér, — mond a katolikus — meggyőztél, kálvinistává lettem.

— Apage Satanas — kiált fel ijedten a másik, kifejtözve ennek a karjaiból — te is meggyőztél engem: én már katolikus vagyok.

Ezen a témán azután elábrándoztunk. Misztikus deczemberi homály volt A gázlángok kísérteties fényt vetettek. A tanácssteremből titokzatos zsongás ringatott el bennünket

Láttuk a messze jövőben az elképzelt esetet drasztikus színekkel, de valószínű formában.

Leírom, miképen láttuk.

*

**

Az elnöki széken Molnár Viktor ül, megtört öreg úr, deres hajjal, de még mindig villogó szemekkel. Gyakran kell nyúlania a csengetyűhöz.

Éppen a budgetet tárgyalják. A miniszterek homlokáról kínos izzadság csurog, pedig deczember közepe van. A kormányelnök: Tisza István részvétellel tekint kollegáira. (Híres apjának egykori kabinetjéből már csak Pauler Tivadar van meg.)

A wipper-innek sápadtan olvasgatják és mérlegelik a két párt számerejét. A fiakkerek folyton robognak végig a tömő-téri fényes házsorok közt, szállítván a voksokat a „szürke macskából“ (mert úgy kell venni, hogy akkorra már a kék macska szőre is megderesedik).

A pártarány kétségbeejtő. Az ellenzék, melyet a többszörös exminiszter Szilágyi Dezső vezet, száznyolczvan jelenlevő tagot számlál. (Ha jól olvasta meg Gajári Ödön.)

A kormánypárt mintegy tíz-tizenöt taggal erősebb, hanem a circumstantiák mégis aggodalmat gerjesztők, mert a nemzetiségi képviselők már a vita kezdete óta gyanúsan kezdik magukat viselni. S végre is övék a hatalom, ők határoznak. Az ő negyven-ötven szavazatuk dönti el, melyik párt uralkodik.

A negyedik Pulszky (aki a nemzetiségi párthoz tartozik) jól mondta ma a folyosón:

— Magyarországon csak egy politikai kérdés van, hogy ki szerez meg bennünket, a nemzetiségi pártot

S ez egy olyan portéka, amelyiknek az értéke egyre nő.

Ma megveszi a nemzetiségi szavazatokat az ellenzék s kormányra jut.

De a portéka nem lesz az övé, újra a kirakatba kerül. Mert a kormánypárt válik ellenzékké s most ismét ez alkudozik velők.

Évek óta foly a rettenetes licitáció a sűrűn váltakozó párturalmak mellett

Brassó már Budapesttel vetélkedik, Balázsfalvára egyetemet Ígér a közoktatásügyi miniszter.

A Miletics Szvetozár szobrára százezer forintot szavazott meg az országgyűlés egyhangúlag, csak az öreg Beksics tartott ellene egy nagy beszédet de a derék aggastyánt lezúgták. A magyar tudományos akadémiában egy külön szerb és oláh osztályt szerveztek.

De ez még mind nem elég a nemzetiségeknek. Tudják ők, mit érnek a *két egyenlő erejű* párt között s nem adják magukat olcsón.

Mindenki nekik hízeleg. Valaha Ausztria volt a Moloch, most ők az új Moloch. Igaz, hogy még a régi is megvan, de ez rosszabb, mert a régít legalább szidni lehet ehhez azonban nyájas arcot kell vágni örökké.

Az ellenzék a tegnapi konferencián abban állapodott meg, hogy még egy kilenczedik miniszter felállítását fogja indítványozni: a *nemzetiségi miniszterét*. Ez aztán a tromf.

A kilencededik miniszter ideája nyolcz minisztert buktat meg.

Az ellenzéki szónokok mind ebben az értelemben beszélnek. A Ház hangulata ünnepélyes. A kormánypárt primipilusai összebújnak a folyosón tanácskozni.

— Megbukunk.

— Semmi kétség. A nemzetiségek most már mind az ellenzékkel fognak szavazni.

— Mit csináljunk? Lemondjunk?

— Dehogy. ígérjük nekik két nemzetiségi minisztert — mondja Kőrösy Sándor.

— Helyes, csakugyan ez lesz a legjobb.

(No végre! — dohogja megkönnyebbülten Kőrösy. — Mióta képviselő vagyok, ez az első indítványom, amit elfogadnak.)

E pillanatban újságolja Ábrányi Kornél, hogy odabent Steinacker beszél. Mindenki befelé siet. Az elnöki emelvény elé tódulnak, hogy jobban hallják.

Valóban Steinacker emelkedett fel. Tiszteletteljes csöndben hallgatják. Az ellenzék és a kormánypárt padjairól versenyezve zúg fel a tetszésmoraj, Ivánka Zsigmond lehajlik a karzatról és tapsol a kezeivel. Beöthy Algemon elragadtatva kiált fel: „óh beh szép!“

Csak egyetlen baloldali padban ül egy excen-trikus vézna ember, aki kesernyés gúnyos arczczal hallgatja Steinackert. Ez Hermán Ottó, divatos parókával a fején. Haja és pártja elhullott apródonkint, mindössze négyen vannak. Lejárt már az ingyen-mandátum kora, a lelkesedés az elvek iránt, ók is csak nagy nehezen jutottak be, kivéve Hermant, ki egyhangúlag lett megválasztva Szent-Endrén. (Mert

a szegény Szent-Endre már egy évtized óta nem kap jelöltet, úgy, hogy kénytelen ingyen választani.)

Bíz a szélsőbal megfogyott, mióta olyan ellenzék van, mely a kormányzást föl-fölveszi.

Épen tegnap este tett a miniszterelnök egy praktikus indítványt a klubban, hogy azon eshetőséggel szemben, ha a szélsőbal egészen kiveszne a jövő választásoknál, a párt a maga kebeléből válaszszon tíz mamelukot, akik külön napidíj mellett tartoznak függetlenségiek lenni, szidni a közös ügyeket, fenntartani és hangoztatni az ősz szélsőbaliak hagyományos követeléseit és reményeit. Tanulmányozási forrásul, mihez tartás végett, a néhai Csanády Sándor összes felszólalásai összegyűjtettek és kiadatnak a rendelkezési alap költségén.

De tán érdekesebb, ha odahallgatunk a szónokra.

Azokról a szomorú időkről emlékszik meg a nagy Steinacker, amikor még el voltak nyomva, a miniszterelnök úr zsarnok apja idejében. Mennyit szenvedtek ők akkori De ő nem az az ember, aki a vett sérelmeket megboszulná; rokonszenvvel nézi a magyar nemzetiség életfolyását; barátja a magyar nemzetiségnek s szívesen támogatja azt a politikát, mely a legméltányosabb minden irányban. (Zajos éljenzés és taps. Egy hang a jobboldali padokról: *Melyik az?*)

Amint így szónók a szeszélyes álmodót a folyosón, egyszerre elsuhan mellettünk Steinacker, az ismeretes viaszos vászon kötegyével a hóna alatt. Nini, mi ez? Hát nem ő beszél?

Nem, nem! Az mind csak fantázia volt.

Steinacker a falhoz simulva, idegenül siklik el a folyosón járó-kelő csoportok között s nem üdvözli sehol nyájas köszöntés, sem verőfényes mosoly.

És szinte megkönnyebbültem, hogy a Ház olyan amilyen.

Hogy nincsenek benne whigek és toryk s hogy Hermannak megvan még a hosszú haja, Tiszának a hosszú keze.

Egyszerre meg voltam elégedve mindennel, nemcsak a mamelukokkal, de még a habarékokkal is.

. . . Bárcsak az olvasónak is adhatnék kölcsön ebből a nagy meglelégedésből egy csipetnyit.

**POLITIKAI KARCZOLATOK ÉS JELLEM-
RAJZOK.**

1887—1890.

A KÉPVISELŐSÉG MESTERSÉGE.

1887. október 10.

(Hasznos tanácsok az új képviselőknek egy öreg képviselőtől.

Bevezetés.

Még egészen friss a mandátumotok gyerekek, egészen hótiszta, ahogy mondani szokták. Még a választási elnökök porzója is rajta van. Csak közönséges homok, pedig bizony aranypor is lehetne azért a pénzért . . .

De mindegy, úgyis aranyos papír az, nem csoda, hogy annyian törik magukat érte, mert olyan mint a wolwichi bűvös kancsó, melyből mindenki olyan nedűt iszik, aminőre a szíve vágyik.

A szegény együgyű ember csak a napidíjakat látja benne. A számító okos ember elébe tett létrának becsüli, melyen a magasba mehet, ha eresztik. A szónoki temperamentum kevély rá, hogy immár az egész ország színe előtt mennydöröghet és a stenographusok jegyezni fogják szavait az utókor számára. Van olyan speczies is, aki az udvari estélyekre való meghívást becsüli az egészben a legtöbbre; az ügyvéd a klientelája nagyobbodását, a parthie-hajhász a megnövekedett chance-ait látja ebben a papírban.

Sőt nekem magamnak van egy ismerősöm, zülött alak, garázda vén korhely, utczaí botránnyokat

csináló, aki meglátván a minap a mandátumomat, elábrándozva sóhajtott fel:

— Nekem de jó volna!

Azt hittem, a napidíjakat áhítja, hát csak úgy a szokás kedvéért kérdeztem a szegény ördögtől:

— Ugyan mit csinálna velem?

— Mit? — kiáltá és a bedúlt szemei lázas fényben csillogtak. — Minden este összetűznék a rendőrséggel és soha sem vihetnének be.

Lám még ennek is becses lenne a mandátum, csakhogy megint más szempontból. Egyszóval, úri dolog az, gyerekek. Csak egy baja van, hogy megszerezni nem nagyon könnyű, de megtartani nagyon nehéz. Mert sok csinja-binja van. Vagy az ember un rá a választóira bizonyos okoknál fogva, vagy a választók unnak rá az emberre némelykor ok nélkül; de tegyük fel, hogy a választók is szeretik az embert, az ember is a választókat, akkor esetleg a minisztereket nem szereti (ami egyébiránt a mi pártunkon nagy ritkaság) vagy a miniszterek nem szeretik. S ez mind olyan, ami halálos kimenetelű lehet

Azért hát a legfőbb dolog a fiatal képviselőnek, hogy hosszú életű lehessen, kettőt megtanulni, először:

Hogyan kell bánni a választókkal?

Az asszonyoknak kezét csókol az ember, de egyiknek sem udvarol. A miniszterekről fumigative beszél otthon és fenyegetődzik, hogy csak ezt merje tenni egyik vagy másik, ő akkor ellene fog szavazni. Ez örökké imponál a választóknak.

A főemberek nevenapjára üdvözlő sürgönyt küldjön. A választási elnök gyerekeinek egy-egy ba-

raczkot el ne felejtsem nyomni a fejükre. Egy disznótorra minden évben elmenjen.

A képviselő mindennap korán keljen, hogy a „Budapesti Közlönyét átolvassa, s ha van benne valami kerületbeli kinevezés, azonnal értesítse az illetőt táviratilag, hogy az abban a gyanúban legyen holtig, mintha a képviselőnek is köze volna a kinevezésben.

Minden új képviselőnek föl kell állítani otthon tervbe egy leendő minisztert a belső barátjaiból, olyant, akiről meg van győződve, hogy soha sem lesz azzá s ennek a budgetjéből építeni a légvárakat a választók számára ilyenformán:

— Most nehéz viszonyok vannak. Elhanyagolnak bennünket. De ez nem sokáig tart, csak míg Tisza a kabinetjét rekonstruálja, amikor az én tisztelt barátom (itt az illető képviselő vezeték- és keresztnéve következik) veszi át (itt a tárcza neve következik). Már megígérték neki. Bizonyos. Csak az időpontot nem lehet tudni. A t. barátom határozott Ígéretét bírom, hogy első sorban (s itt következik a kerületnek minden kívánsága) ezeket veszi a programújába.

A választók két három cikluson át rendesen türelmesen megvárják az illető jó pajtás miniszterségét, mely csodálatos konfliktusok miatt mindig a küszöbön van, de mindig elodázódik.

Mert a választó olyan kétlábú, tollas lény, akinek a „várakozás“ a tápláléka. Más ember akkor nyugtalan, ha valamit vár. A választó akkor kezd nyugtalanzkodni, mikor már semmit se vár.

De hát ez csak egyik fele, még azt is tanuljátok meg,

Hogyan kell bánni a miniszterekkel?

No ehhez aztán sok tapintat és invenczió kell, fiatal barátim. Elmondom nektek példákban a magam praxisát

A minap kapok kerületemből egy megbízást, megyek is rögtön Fabiny miniszterhez s előadom neki, hogy X aljegyzőt nevezze ki albírónak, ilyen és olyan fontos érdek követeli stb.

— Hm, — mondá a miniszter megnézve a kérévnyező iratait — hiszen ennek még alig van valami szolgálati ideje. Hát azt gondolod te, hogy olyan könnyű bírakat kinevezni! Nem tréfa dolog az, barátom. Nem lehet, punctum.

— Jól van, kegyelmes uram, — mondám hirtelen feltalálva magamat — ha nehezedre esik kinevezni egy albíró paratus sum, van nekem olyan megbízásom is, hogy csapass hát el egyet, Y albíró. Ilyen és olyan fontos érdek követeli stb.

Mire a megjelentetés zavarával ugrott fel székéről a miniszter.

— Elcsapni bírót? Hova gondolsz? Hisz az még nehezebb!

— Hja kegyelmes uram — mondám bánatos, panaszló hangon — ha se kinevezni, se elcsapni nem lehet . . . akkor . . .

— Akkor hát — vágott szavamba nagy kegyesen, — akkor mégis inkább kinevezek egyet.

S ki is nevezte a védenczemet. Kénytelen volt. Olyan ügyesen állítottam az alternatíva elé.

De ez csak egyik griffem volt. Van nekem ilyen száz is. Tíz évi képviselőködés alatt az öt ujjamba gyűjtöttem minden pratikus raffineriát.

Ha én valamit ki akarok vinni, egy dolgot, hát

addig elő sem adom az illető szakminiszternek, míg én a magam esztől ki nem gondolok hozzá még egy másik dolgot. És pedig egy nehezebbet.

Akkor aztán odaállok a miniszter elé nagy bocsánatkérésekkel:

— Engedd meg, kérlek kegyelmes uram, hogy egyszerre két dologgal rohanlak meg, de a kényszer, a kötelesség stb.

— Mi az? — kérdezi a miniszter rendesen savanyú arczczal.

Elmondom először a könnyebb dolgot, az igazit, azután elmondom a nehezebb dolgot, a fikciót. A miniszter arcza elborul, kedvetlenül vakarja a fejét. Dörzsöli kezét, morog, izgatottan kalimpál a lábaival.

— ... Bizony barátom, nem tudom én . . . majd utána nézek, majd meglátom ... ez mégis szörnyűség . . . Hiszen, ha csak magad volnál . . .

E közben diplomatikus visszavonulással, mintegy megsajnálva, hogy a szegény miniszter milyen nagy zavarban van, nagylelkűen lemondok az egyik kérésemről, a nehezebről, a kigondoltról.

Erre kiderül a miniszter ábrázata, a kezembe csap, megszorogatja érzékenyen és így szól:

— Te mégis jó ember vagy, Károly. Meglesz a másik kívánságod.

Csalhatatlan methodus, egy kincs, amit én most nektek elárultam, melylyel minden minisztert meg lehet fogni, melylyel mindent el lehet érni s még a miniszter van az embernek lekötelve — de ezzel a methodussal csak a magamforma malheurös ember élhet.

Mert amilyen szerencséje van némelyiteknek, egyszer a miniszter meg találja tenni mind a két ki-

vánságtokat s akkor jöttök aztán zavarba a nem létező védenczcel és kisül az én nagyraihiesztelt befolyásomnak a titka.

Vigyázzatok, kérlek, rá ne jöjjön a kormány még legalább ebben a ciklusban.

WEKERLE ELŐSZÖR JELENIK MEG.

1887. február 10.

A „Ház“ folyosói gyakran tarkák. A Ház tagjain kívül is sok nevezetesség, sok érdekes vendég fordul meg ott. Néha arra czammog Gyulai Pál, ki ott gyűjti össze a kéziratokat a Budapesti Szemlébe. Máskor a Haynald papi ruhája suhog végig. Nagy paktumok, konfliktusok idején Andrassy Gyula is megfordul a folyosón s rendesen otthagy egy bon mot-t és magával visz egy fait accompli-t. Van aztán olyan időszak, amikor a főispánok szálíngóznak a folyosóra s türelmetlenül várják a „generálist“, aki vagy bent a tanácsteremben, vagy a miniszteri szobában van elfoglalva. A miniszteri szoba ajtaja előtt egy teremőr áll ilyenkor s az ajtó üvegtábláján van egy apró lyuk, azon keresztül leskelődik a teremőr, hogy mit csinál a miniszter, be lehet-e hozzá valakit bocsátani.

Csendes hétköznapokon azonban csak a megszokott alakok mozognak a folyosón. Az egész élet a miniszterelnök körül hullámszik odakünn is. A többi miniszterek ritkán jönnek ki melegedni a párthoz. Olyan kályha is az, hogy nem mindenkinek • tart meleget.

A kormányelnök, kijövet a tanácsteremből, már az ajtóban veszi ki szivartárczájából a cigarettelijét s siet a legelső szivarozó emberhez tüzet kérni.

De míg az égő szivarú emberhez ér is, útközben az ország dolgát intézi; meglátja Csávolszkyt: „Honnan vette szerkesztő úr azt a hírt, hogy Budapestet erősítik, mondhatom egészen alaptalan.“

Miután röviden megdementírozza a nagy ijedelmet keltő hírt, végre rágyújt, de mindjárt az első szippantásnál szemébe ötlük Bornemisza Ádám: „Hát te miben sántikálsz — ijeszt rá kedélyesen mert az nem ok nélkül való, hogy Lázár Ádám megdicsért.“

A sziporkázó cigarettelivel biczeg a folyosón, szemeivel keresve Csernátonyt. Találkozik Csáky Lászlóval, valmit mond neki, épen arra megy a folyosó legkedveltebb lakója Vizsolyi, ennek is mond valamit.

És amint átsétál, hat-hét emberrel beszélt útközben, aki mind akcióba látszanak lépni, miután a miniszterelnökkel szólották. Mintha amerre végig megy, mindenütt megakadt ügyeket és csomókat gurított volna egy-egy szavával odább.

Mindenre ráér, mindent észrevesz. Egy-egy megéhezett öreg mameluk óvatosan oson a ruhatár felé, hogy haza szökjön. Tisza azt is észre veszi: „Hát csak nem akarsz még elmenni Pali?“ — mondja az ő egyszerű száraz nyájasságával (föltéve persze, hogy Palinak hívják a mamelukot).

A mameluk erre a nyájasságra szót fogad s azzal az eltökéléssel ül le egy-egy folyosói karszékbe, hogy ha kell, husvétig se mozdul ki onnan. Hogy ne tenné meg, „ha a generális nem ereszti“.

Itt is, ott is feltűnik czilinderjével a fején, kezét szorít Helfyvel, csipkelődik gondmentes perceiben még Szalay Imrével is, a gavalléroktól kérdezi a tegnapi operabál sikerét, Wahrmanntól a börze mai

állását: informál és informáltatja magát. Véleményt mond ide-oda fordulva a tanácskozás menetéről, megjegyzéseket tesz őszinte, néha érdes modorban az egyes beszédekre: minden perczen au fait van, hogy ki beszél odabent és miről beszél? Végre addig keresi Csernátont, hogy egyszer csak megtalálja, annyival is inkább, mert Csernátont is keresi. A két czilinderes fej eltűnik egymás mellett bizalmas közselben s olyankor nem zavarja őket többé senki. Leülnek valamelyik padra és elbeszélgetnek halkán, csendesen.

Az arra menők sietve osonnak el mellettök, hogy ne háborítsák őket s ne halljanak meg semmi államtitkot, ami aztán a lelküket nyomná.

Pedig meglehet, hogy nem is beszélnek államtitkokról — hanem csak a Komlóssy mai beszédjét magasztalják egymást közt.

... De nini most veszem észre, annyira belebonyolódtam a folyosó leírásába, hogy tulajdonképpen nem is annyira az új pénzügyminiszteri államtitkárt rajzoltam le, mint inkább az új pénzügyminisztert. Pedig az már nem egészen ismeretlen ember.

Ámbár iszen Wekerle sem az. Mert akinek olyan a jó híre, hogy még a miniszteri Bürök vastag falain is keresztül szívárog a napvilágra, az már megérdemli, hogy — bevegjem a karczolatokba.

Az új államtitkár annyira új, hogy még nem is államtitkár, mert még ahhoz két faktor szükséges; a király ő felsége, akinek már fel van terjesztve és Salamon Ferencz, aki kinyomassa a „Budapesti Közlönyben“.

Tehát az új államtitkár ma megjelent a folyosón. Amit nyomban megszagoltak a Ház pénzügyi kapacitásai: Helfy, Enyedi, Prileszky és Beöthy Al-

gernon. Siettek hozzá, hogy üdvözöljék és kritizálják.

Fiatal ember, magas tagba szakadt erőteljes termettel, még fogalmazónak is beillenék. Piros pozsgás arcza friss, üde, emlékeztet I. Napóleonra, fekete szemei a fiatalság élénkségével égnek. Szép újdonatúj pepita nadrág van rajta, ami rögtön felkölté Szalay Imre irigységét. Tehát az új államtitkár első föllépése nem volt szerencsés.

Különben minden tekintetben rokonszenves jelenség. Az ő kineveztetése méltó folytatása annak az irányynak, mely a Baross kinevezésével inaugráltatott: hogy most már a „munka emberei“ jönnek, ahogy a vezérczikkírók szokták mondani.

A számok nem törték meg, mint Hegedűs Sándort, hajlékony, eleven, inkább hinné az ember ko-tillion tánczosnak, mint a legszárazabb tárcza államtitkárának.

De hát a külső csal: milyen üdének látszik s mégis azt panaszolja, hogy nagyon el van fáradva.

De már ezért rögtön megélczeli Beöthy Algernon, színlelt naivitással kérdezve:

— Hát olyan fárasztó az a deficiticsinálás?

Amire odaszól Tisza Lajos gróf:

— Eleinte nem nagy munka, később aztán nem nagy mulatság.

Még nagyobb hibát vesz észre az új államtitkár-ron Helfy Ignác:

— Jézus Mária, nincs bajuszai

Az ám. Meglepetve pillantanak oda. Az új államtitkárnak nincs bajusza.

Szép barna barkója nőtt két oldalt, de az ajkak fölött nincsen semmi. Még csak pehely sem.

No ez különös eset. Erre nem mutathatnak-

praecedent. Magyar államtitkári széken még nem ült eddig bajusztalan ember.

Meg is indulna most már a zúgolódás moraja az egész folyosói vonalon, szítanák a mérges tüzet, hogy Tisza nem tiszteli a nemzeti tradíciókat, ha szerencsére ott nem teremne Visi Imre és az aggódó Helfyt meg nem nyugtatná:

— De Náczi bácsi! Hiszen finánczl

Erre aztán megnyugszik Helfy, Persze, persze. A fináncznak nem kell okvetlenül a bajusz, — mert csak fináncz.

S ezzel elnémult az az egyetlen hang is és az egyetlen kifogás is, mely az új államtitkár kinevezése ellen felmerült a parlamenti körökben.

AMIKOR BESZÉLNI AKARTAM.

1888. február 8.

Ma végre elhatároztam, hogy beszélek s megkértem egyik barátomat, írja meg helyettem a karczolatot. Mert csak nem lehetek egyszerre író és téma.

Fölvettem reggel a fekete kabátomat, megfésülködtem á la Fenyvessy és bementem a Házba.

— Ne beszélj ma, — mondták a barátaim — mert most rossz idő jár a lutheránusokra.

— Azért is beszélni fogok. Engem nem lehet elijeszteni.

S egy párszor megpróbáltam a jobboldali folyosón, ahol egy lélek sem jár, a gesztusokat, hogy fogom tartani egyik kezemben a keszkenőt, a másikban kecseljesen a czeruzát; elhatároztam, hogy beszéd közben öreg mamelukok tanácsa szerint Gosztonyi Sándorra fogok nézni, sehová egyebüvé;

mert ha azt hiszi az ember, hogy Gosztonyinak beszél, lehetetlen, hogy megzavarodjék. Hanem ha Apponyira talál rátévedni a szónok szűz szeme, legott megijed attól, amit eddig mondott, szeme zöld szikrát hány, a padsorok el kezdenek örülten forogni, az elnöki emelvény Csáky gróffal együtt felszalad a teremboltozatra s ott a levegőben himbálózna, mint láthatatlan szövetükön a pókok, Tibád és Dárday Sándor.

Anynf így elmélkedém, egyszerre elém bukkan valahol az olvasóteremből Neusziedler Károly.

— Jó reggelt!

— Jó reggelt!

— Voltál a tegnapi konferencián? — hörgi rekedten, hogy szinte a fülemet reszelte. (Ejnye de gyilkos hangja van ennek a szegény Neusziedlernek.)

— Nem voltam.

— Hm. Akkor hát semmit sem tudsz. Hanem mit csinálsz te ember? Mért nem mégis te Emsbe?

— Emsbe? Minek? — kérdém kíváncsian.

— Ezzel a hanggal! — folytatja ő. — Látod nekem is ilyen gyalázatos hangom volt tavaly, de ott voltam a nyáron már s íme micsoda hangom van most.

„No szépen vagyunk, gondoltam magamban. Ez a maga hangját jobbnak tartja az enyimnél! Istenem, milyen képzelődők az emberek!“

De hohó! Ha képzelődök az emberek, hát miért ne lehetnék én is képzelődő? Hátha csakugyan jobb a Neusziedler hangja, amely pedig nekem olyan rossznak látszik, hogy ahhoz még a Gosztonyi feje is zavarólag hat. Eh, mindegy, mégis beszélni fogok. Semmi sem rémít meg! Bemegyek és feliratkozom, punktum. Ez az én tárgyam. A pénzügyminiszter

budgetje. Az igaz, hogy ehhez értek a legkevesebbet. Minélfogva épen csak ez a tárcza az, ahol egy rossz beszéd is sikert arathat. De iszen tudom én mit csinállok.

Benyitok a terembe, látom kevesen vannak. Annál jobb; végre is itt van az öreg Rác Athanáz, majd zúg az nekem „helyeseket“. Hát Kőrössy itt van-e vájjon? Eléje ülök. Az ő „halljuk“ kiáltásai üdítőleg hatnak majd idegeimre.

Ej, ej, csak legalább ez a Szilágyi Dezső itt ne lenne, rettenetes gúnyos nézése van. Pedig amott ül Fröhlich Gusztáv mellett. Persze nem látta a klubkönyvet, nem tudja Fröhlichről, hogy már beiratkozott a mamelukok közé; abban a hitben húzódik melléje, hogy még pártonkívüli. Csendesen ülnek együtt ketteskén: egyik a pártvezér, másik a párt. (De a párt még mostani szerény külalakjában is csak képzeletbeli.)

No de most már figyeljünk a tárgyalás menetére, hogy megkapjam valamelyik szónok beszédéből azt a matériát, melyet esetleg polémia alakjában az otthon előre elkészített beszédem elejéhez ragasztok, hogy ez megadja neki a rögtönzés ízét és zamatját. Mert ami divat, az divat. Ez a tournur okvetlenül szükséges, hogy „chic“-es legyen az oráció.

Linder Györgyöt szólította a jegyző.

Linder György olyan a habarékpárton, mint egy párisi eleganciával öltözött czilinderes uracson a babos nyakkendő; az egyetlen népies motívum. Hogy mikép keveredett a nagy urak közé, azt unalmas volna megírni nekünk, de hogy mikép fog kikeverődni onnan, azt még unalmasabb bevárni nekik.

Most denikve ott van és igen jól érzi magát; hála istennek egészséges és igen gyakran beszél.

Ma is felállott és a bevételekről kezdett beszélni.

— Hja, erre csak egy hét múlva kerül a sor — mondák a jobboldalon.

— Ez a 11. címénél lesz, hangzott újra. Majd a jövő héten tessék beszélni!

Az elnök is közbeszólt:

— A képviselő úr a bevételekről beszél, pedig még csak a kiadások tételénél vagyunk.

De Linder György olyan rimánkodó arcot vágott, szemeiben annyi esdeklés volt, hogy a szelíd elnök kiolvasta azokból a következő kérelmet:

„Ugyan hagyjanak, kérem alásan. Ha már belekezdtem, ne ültessenek le. Ne tegyék nekem azt a szégyent“

Végre is hagyták beszélni, de az én természetemmel össze nem fért, hogy egy olyan beszédet hallgassak meg ma, amiért csak egy hét múlva jár napidíj.

Nem, azt már nem cselekszem. Ez egy korai szülötől És végre is ebből nem kaphatom meg a szükséges matériát, amivel polemizálhatok, mert én a mai tárgyakhoz akarok szólani.

Kimentem tehát a folyosóra. Ott szivarozgattam vagy egy óra hosszat s hallgattam az ellenzéki csoportokat, amint a Károlyi István és a Bismarck beszédét dicséretgették. (Talán még most is azon vitakoznak, hogy melyik volt szebb!)

— Értelmes öreg úr — szól közbe csillámló szemekkel Tulok Béni — de volna csak nekem is három millió katonám a hátam mögötti

Csakhamar ráuntam a nagy politikára (hiába, mikor beszéddel terhes az ember, tűkön ül) s újra bementem a tanácsterembe: hátha megérkezett már a kedvező pillanat.

Épen Mikecz János szűz szónok kezdett beszólni. Csinos szőke fej. Ejnye de ismerős valahonnan. Aha! A borbélyműhelyeken láttam ilyenformát lefestve, csakhogy egy nagy fehér lepedő szokott a nyakába lenni.

Most lepedő nélkül beszél, igen kellemes szerény modorban, a dohány jövedékről.

Alig mond azonban néhány észrevételt, egyszerre felhangzik mindenfelől:

— Nincs napirenden!

— Hetek előtt tetszett volna beszélni, a dohányjavaslatnál.

— Elavúlt! — kiáltá egy hang.

De ez a szónok is olyan kérő arcot vágott, mintha mondaná:

„Hagyjanak kérem alásan! Ne ültessenek le. Ne tegyék rajtam azt a szégyent. Ha már megtanultam a beszédemet, engedjék azt elmondani!“

A Háznak jó szíve van. Megengedte. A képviselők türelemmel túrték a posthumus szónoklatot.

Hanem én ugyan bent nem maradok. Minek hallgassak én meg olyan beszédet, amelyért már hetek előtt vettem fel a napidíjat? És végre ebből sem kaphatom meg a matériát a polémiához.

Azaz, hogy — talán nem is kell már.

Mert ami nem megy, nem megy. A két orátor sorsa megdőbbsentett.

Az egyiknek azt mondják, hogy „beszéljen majd később“; a másiknak azt mondják: „miért nem beszélt korábban?“

Hja, tisztelt képviselőház, ha önöknek semmi sem jó, akkor nekem harmadiknak már csak azt mondhatnak: „Ne beszéljen semmikor.“

— Jegyző úr, méltóztassék engem letörülni!

**IFJ. ANDRÁSSY GYULA GRÓF ELSŐ
MEGSZÓLALÁSA.**

1888. november 29.

I. *Hogy ütött ki a mai ülés.*

Lázban volt az egész Ház. A karzat csordultig megtelt. A lihegve érkező képviselők mohón kérdezték még a korridoron:

— Nem késtem el?

— Nem, nem. Még csak a kilencedik szakasz-nál vagyunk.

A folyosói szivarozók minden pillanatban interpelláltak az ajtónállókat:

— Nem beszél még Andrássy?

— Nem még.

Lassan teltek a perczek. A Ház órája lomhán csúszott odább-odább, a szónokok, akik a nyolczadik és kilencedik paragrafust gyúrták, toldták, faragták, úgy tűntek fel, mint közbejött kellemetlen akadályok. Mindenki szeretne volna a hajánál fogva előhúzni a jövő félórát

Senki se figyelt, senki sem gondolkozott, mindenki a 10-ik §-t várta. Csak gróf Tisza Lajosban volt még annyi érdeklődés a regále összes paragrafusai iránt, hogy egy elaboratummal bízta meg a folyosón Horváth Gyulát:

— Csinálj nekünk egy olyan javaslatot, amelybe minden beérkezett kérvénynek elég legyen téve.

Ha ezt kérte volna Hatvani professzor az ördög-től a „három teljesíthetetlen dolog“ közt egynek, még ma is minden ördög kodifikálna.

Eközben megzendült az elnöki csöngetyű odabenn.

Mindenki rohant befelé.

De bizony még csak Varasdy beszél. Valamelyik jegyző rá talált könyökölni a villanygombra s félrevezette a folyosót

Ah végre! A jegyző elkiáltja:

— Ifjabb Andrásy Gyula gróf.

Nagy mozgás támad a teremben. „Helyre, helyre!“ Mindenki siet a padjába. Aztán síri csönd váltja fel az elhelyezkedés robaját

Érdekes halvány ifjú áll fel a középen, gróf Teleki József és Miklós Gyula mellől.

Vékony finom alak, rokonszenves, kedves arcz, az ifjúság harmatával ... és olyan ismerős valahonnan ...

Ni persze. Az Andrásy Gyula régi képeiről. Szakasztott az az arcz, azok a szemek, azok a mozgulatok.

Kellemes szerénység önti el egész egyéniségét, s ami elfogja, az a kis lámpaláz, az is ülik neki.

— Halljuk, halljuk! — zúg fel a terem hatalmas ívén véges végig.

Halkan fojtott hangon kezd beszélni, de egyre nagyobb biztossággal. Minden tetszés-zaj, minden közbekiáltott „helyes“ és „úgy van“ erősíti hangját egy árnyalattal, míg végre tisztán, folyékonyan csengnek a szavak ajkairól.

Az öregek arcán, akik még apja táborában könyököltek egykor, az öröm sugara fénylik.

— Egészen ő! Ilyen volt.

Ugyanazok a történelmi gesztusok: ha valami nem jut eszébe, a nyakát vakarja, ha jól foly a beszéd, a feje búbján kaparász. Egészen ő. De az előadása folyékonyabb, mint az apjáé.

Sűrűn, majdnem szakadatlanul tarkítja beszé-

dét a tetszészaj, kivált a baloldalon. Polonyi helyeslőleg bólingatja fejét. Kaas Ivor két egymás tetejére helyezett pápaszemen át nézi éledelegve. Irányi a szemhunyorgatásaival integet helyeseket.

De a kormánypárton is ki-kiszalad a szájából egy önkénytelen „úgy van“, „igaz“. Pedig a fiatal szónok voltaképen a javaslat mostani szövege ellen beszél erkölcs-politikai szempontból.

Nem tartja helyesnek, hogy a hamis adóbevallások mintegy szankcionáltassanak a törvényben; aki kisebb jövedelmet vallott, mikor fizetni kellett, az most se vallhasson be nagyobbbat, mikor kapni kell.

A megcsontosodott mamelukok elgondolkozva csóválják a fejüket.

— Kár volna a szegény gentryért. Hadd legyen nekik az a kis kolláczió! Aztán ami egyszer az államhoz jut, azt soha se látja többé az állampolgár, az ami az állampolgárnál marad, azt az állam mindig megtalálja.

Mások ellenben így okoskodtak a beszéd alatt:

— Jól beszél, szépen beszél, csakhogy eszerint a kisbirtokos károsodnék, mert az maga vallott hamisan, a nagybirtokos nevetne, mert az a tisztartója által csalta meg az államot.

— Ejh, hisz az egész adórendszerünk olyan — vágott közbe egy habaréki — hogy az állam már a számítási tervében levon a csalásra bizonyos százalékot.

így okoskodott három ember. Három emberben az egész ország. Bajos ilyen atmoszférában etikai szempontra állni.

De a beszéd nagyban és egészben nagy hatást keltett. Andrassy pompásan választotta meg a tárgyat. Közpályára induló fiatal politikus útításkájába

nem mindjárt tepertős pogácsa való, hanem valami eszményibb.

Élénken, szabatosan vetette oda gondolatait, csinos formában, magas szempontból, nemes érvekkel.

Mikor bevégezte s letette kezéből a czeruzát, amelylyel gesztikulált és az össze-visszagyúrt fehér zsebkendőt, harsány „éljen“-zaj hullámozott a teremben.

Többen odasiettek kezét fogni. Legott felállott Ugrón Gábor. Ugyanegy időben a miniszterelnök.

— Halljuk Ugront!

— Halljuk a miniszterelnököt!

Ugrón leült, a kormánypárt idegesen, várakozásteljesen nyüzsgött, Tisza beszélni kezdett.

Meggyőzően védte a paragrafust, melyet a politikai célszerűség indokol, mert amit a városoknak megad a törvény, miért vonja azt meg más osztálytól? Ami Andrásyt illeti, lendületes hangon mondá:

— Örömmnek adok kifejezést, mert látom benne a haza sorsát jövőben átveendő generáció jelzését.

Perczekig tartó tetszészaj morajlott fel a jobboldalon, ami még egyszer ismétlődött, mikor beszédjét elvégezvén, a nagy államférfi, ezer vitának győzedelmes hőse, odament az első szűzbeszédjétől kipirult ifjú szónokhoz, hogy kezét szorítson vele.

A mamelukok szent meggyőződéssel suttogták:

— A kis Gyulából nagy államférfi lesz!

II. *Hogy ütött volna ki a mai ülés?*

Leírtam híven, őszintén Andrassy Gyula sikerét, melyet akkor is megérdemelt volna, ha véletlenül Gyulai Andrásnak hívják.

De nehogy vérszemet kapjanak a Gyulai Andrások az Andrassy Gyula mai sikerétől, leírom az ülést arra az eshetőségre is (hiszen az ilyen magamféle ember minden bolondságra ráér) ha a 10. §-nál nem Andrassy Gyula gróf szólal föl, hanem Gyulai András.

Nekem mindenesetre jobban ütött volna ki, mert csak egy karczolatot írnék, azt, ami alább következik (s azt is kisebb betűkkel) de Gyulai Andrásnak rosszabbul.

Az ülés képe körülbelül ez lenne:

A Házban csendes unalom terjengett. A karzaton Éles Henriknek három választója piszkálta a fogát és az ismeretes Czincz bácsi.

A folyosón Szalay Imre mondott rossz élezekeket, amiknek csak Károlyi Gábor nevetett.

Bent a teremben Thaly Kálmán módosított a 9. szakaszhoz, kijelentve azonban, hogy most voltaképen nem ő beszél, hanem egy barátja, akinek még valami mondanivalója akadt, de kétszer nem szólhatván a tárgyhoz a házszabályok szerint, hát ő most a helyett beszél.

Az inkognitó szónok szép sikerrel perorált.

A 10. §-nál Varasdy Károly kezdte meg a vitát. Eszes, fiatal szónok, az Urbanovszky tanítványa a fejrázásban. Egy kis módosítványt adott be.

Most egyszerre felállt a kormánypárti padokból Hagara Viktor és Jónás Ödön mellől egy fiatal ember s elkezdett beszélni.

— Ki ez? — kérdék a képviselők.

— Gyulai András, új képviselő.

— Ilyen nevű képviselő is van? Halljuk no!

De a nagy zsongásban, mormogásban alig lehetett kivenni a szavát. Egészen a falaknak beszélt.

Jó szerencse, ott volt Hanzély Márton, aki mindent hallgat és mindent jegyez, mire egyszer csak elsápadva súgja a körülötte ülőknek . . .

— Lázadást

— Micsoda? Kicsoda?

— Hát nem halljátok mit beszél? Kikel a 10. I. ellen. Nem fogadja el. Korrupciót emleget, pártot bont.

Villámként híre futott a Házban. Nagy csönd támadt

Polonyi kirohant a folyosóra:

— Gyertek be! Belvizsály van a kormánypárton!

Hagara és Jónás ijedten húzódnak el a padból.

A szónok árván egyedül marad egy padban.

Szép csendesesen és folyékonyan mondja el a maga dolgát, hogy aki hamisan vallotta be az adóját, bűnhődjék.

— Nem volt az úr valaha fináncz? — bömböl közbe Kőrösy Sándor.

— Ezt a paragrafust — folytatá a szónok — nem szabad a törvényben meghagyni, mert az olyan volna, mintha maga a parlament szentesítené a törvénysértést.

Hegedűs Sándor ingerülten kiáltja:

— Ohó, ohó!

A roppant zajban minden szava elmosódik. A szélsőbaliak tombolnak: „Halljuk, halljuk!”

Péchy kétségbeesetten lóbázza a csengetyűt. Tisza kedvetlenül pislog székében féloldalt dőlve, csak a Wekerle ajkán játszik a letéphetetlen mosoly.

A roppant lármától csak egyes szakgatott szavak hallatszanak a szónok ajkairól . . . korrupció . . . erkölcsi szempont . . . törvény szigora...

— Ez hallatlan! — sóhajtja kimeredt szemekkel László Mihály.

— Meg akarja ölni a gentryt — förmed fel Bornemisza Adám.

— Eláll! Eláll! — zúgják a felvidéki regale-tulajdonosok.

A szónok beszédjének vége teljesen elveszett. Hogy miket mondott még ezután, azt már csak Szathmáry Károly fogja tudni, ha majd a Ház naplót korigálja.

Mikor leült s elcsendesedett a Ház, a jobbszívű mamelukok tisztes távolból sajnálkozva nézegették a hírességre vergődött fiatal képviselőt:

— No ez ugyan betette maga után az ajtót

TISZA ISTVÁN BESZÉL.

1889. január 14.

Nagy adakozó kedvében volt ma Hoitsy Pál. Az ülés elején a „lányunk“ lakodalmáról lévén szó, Hoitsy Pál azon volt: „adjunk neki valami nászajándékot, például egy kastélyt.“ (Jószívű emberek ezek a szélsőbaliak.)

Az ülés közepén a „fiúnk“ beszélt s a szélsőbal volt a legjobban elámulva. Hoitsy Pál fejcsóválva morogta: „Valóságos kész miniszter.“ Kevés híja, hogy nem indítványozta: „Adjunk neki egy piros székot“.

A mi fiúnk beszélt, azaz hogy a generálisé, ő maga elszólta magát egy kicsit, mondván egy közbeszólásra: „sajnálja, hogy a miniszterelnök fia, de nem tehet róla“.

Pedig éppen szerencséje, hogy nem másnak a fia, (t. i. annak a másnak szerencséje), mert úgy

venné ki magát más fiául, mintha az illetőnek az apja volna.

Egy a közpályán megöregedett politikus érettségével beszélt; kerülve minden színt, minden zománcot, minden hímport. Csak az érveit mondta el, azokat is cziczoma nélkül, egyszerűen. Hangját leeresztette, ne csengjen. A kiélezett helyeknél gyorsan siklott el, mintha megrettenne tőle, hogy hatást talál elérni. Gesztust nem használt, fejét föl nem vetette negédesen, mint a modern szónokok, czeruzájával nem kalimpált, nem volt a kezében csak a „Pesti Napló“ egy esti lapja: abba fogódzott, azt suhogtatta meg néha; az volt a fegyvere.

Apponyi ellen polemizált belőle, idézve beszédjét és czáfolva, majd Thalyra mért egy oldalvágást, közbe Bolgár Ferenczet szurkálta meg s Horánszky se maradt megsebzetlenül.

Amint Fehérvár után (ki ma szerencsésen jóízű humorral dolgozott), Tisza István nevét hangoztatta a jegyző, mély csönd lett a Házban. A médium megtelt. A zsúfolt karzatokon ideges hullámzás suhogása vonult el. A kis Tisza Lajos, édes anyja mellett ott fönn a karzaton, kíváncsian hajlott alá dús hajú, lányos fejcskéjével, míg a nagy Tisza Lajos idelent valóságos lámpalázban nézte Tisza István első útra indulását

Mert az igaz, hogy Tisza István beszélt már egyszer a Házban, de akkor olyan szerény témát választott, amivel Sprinczer János is restelne bíbelődni.

Ma pedig olyan nehéz témát választott, amivel régi vén szónokok sem mernének megbirkózni.

Maga a miniszterelnök az első alkalomnál szépen hátraült a képviselők háta mögé; mert akkor

az apa hallgatta szárnypróbálgató fiát, (s nem volt benne biztos, tud-e a szívéen uralkodni); de ma már a vezér figyelte a katonáját, aki erősen ostromlott pozíciókról ver vissza hatalmas ellenfeleket, s ezt már a hadoszlop éléről nézhette a vezér.

Szép sugár magas alak Tisza István; rövidre nyírt fekete haj, kis bajusz, nyílt kékes szemek s az ifjúság hamva, pirossága az arczon.

A karzaton, mely tele volt köröskörül amerre a szem látott, szép asszonyokkal, lányokkal, tudom sokan gondolták:

„De kár, hogy már házas ember“.

Csendesen, szinte szakgatottan, indult meg a beszéd, egymáshoz lazán rakott, polemikus észrevételekkel. Néha hangzott fel bágyadt helyeslés. Gyakrabban egy-egy ellenzéki közbeszólás. (Polonyinak volt ma nagyon pihent az esze.) Egy pár Beöthy Ákos-féle „halljuk, halljuk“, (mely képes volna egy Bismark-féle beszéd alatt is nevetést előidézni) fülsértően hasogatta a levegőt.

A mamelukok csendesen, tartózkodva viselték magukat. Mert senki sem szeret abba a gyanúba keveredni, hogy valakinek azért kiált „helyeslést“, mert az egy hatalmas embernek a fia.

Hanem a hideg modorú fiatal szónok, míg maga egy percig sem melegedett meg, lassankint átmelegítette az egész pártot. Érv-érvre csattant, itt egy logikátlanságra mutatott rá, ott egy homályt oszlattott el s annyi ízléssel, olyan okosan, hogy lassankint mindenki elfelejté benne a Tisza Kálmán fiát.

Maga Tisza István ez!

Zajos harsogó helyesekben tört ki a párt. Az ellenzék elnémulva hallgatta. A szélsőbal öreg fejei bánatosan himbálóztak:

— Vége van; sohasem szabadulunk meg. Meg van már a miniszterelnöknek a „folytatása“ is.

S valóban egy-két remark, az abstrahálás és a comprehensiv erő a miniszterelnökre emlékeztetett, de kiegészítve a Tisza Lajos gróf kifejezési szabatoságával és előkelő gúnyjával.

A mamelukok lelkesedése most már megeredt szélesen.

— Ez aztán a legény — lihegte Jókai.

Kőrössy Sándor és Darányi Ignác úgy néztek ki, mintha pezsgőznének. Az öreg Boér szemeibe könyök csergedeztek, mintha mondaná: „Lesz már nekem vezérem öreg napjaimra is.“ A bihari képviselők összeverődtek egy padba és dicsérték a meggyüket. Csak Fluger Károly vakarta a fejét kedvetlenül. „Most már megint több egy nagy emberrel, akivel nekem billiárdoznom kell.“ (Mert esténkint a klubban Fluger billiárdozik Tisza Lajossal és Csernátonyval, újabban Wekerlével is.)

Ezalatt Tisza István egyre beszélt s egyre nőtt . . . rohamosan nőtt a Ház szemeiben.

A vége felé már nem is látszott fiatalnak.

Hófehér gödrös homlokára csalóka ránczokat rakott a képzelet s a behunytt szem hófehér szálakat vegyített a hajába.

Minden mondatánál kitört a tetszés-zaj.

De a legszebb volt a beszédje vége: tömör és magvas, az a leczke, amit az ellenzéknek adott. Még ezt senki sem mondta el ily őszintén és bátran.

S még csak egy szisszenés sem hallatszott, ellenmondási zaj, visszatetsző morgás. Pedig nagyon fiatal ember mondta — két öreg kisebbségnek, (mely valószínűleg methuzsalemi éveket él még mint kisebbség) de annyira minden praetenzio nélkül

mondta, azon a szürke fenhéjázás nélküli hangon, (mely a legbecsesebb tulajdona az apának és fiúnak) hogy még Tomcsányi Lászlónak se jutott eszébe haragudni: pedig ezt már úgy alkotta az anyatermészet, hogy örökké duzzogjon, haragudjék.

Éljen s taps viharzott fel, mikor a fiatal szónok végre leült.

Azaz, hogy már akkor nem volt fiatal szónok. Úgy kelt fel még az igaz, de már úgy ült le, mint meglett politikus, hogy azt ne mondjam, államférfi.

A Ház zsibongva omlott ki a folyosóra. Még Horváth Boldizsár neve sem állította meg a kitódulókat. A felkelő napnál kisebb varázsa van a lehunyónak.

Ott künn aztán a gratulációk özöne várta a miniszterelnököt, aki jobban el tudja viselni azokat a szavakat, amik neki keserűek, mint azokat, amik édesek: ki is tért előlük egyszoribe:

— Mind nem ér a ti kritikátok semmit Majd a kis Lajos fiam mondja meg, milyen volt a Pista beszédje. A pénteki ülést is jól megbírálta: „Olyan az édes apám, mint a színház.“

— Mi is volt csak pénteken? — keresgélte az emlékezetében valaki.

— Hát az Apponyi beszédje — akadt rá hirtelen a szomszédja, meglehet, hogy a kis Tisza Lajos észrevételéből.

SZILÁGYI DEZSŐ BESZÉL.

1889. február 21.

Szilágyi Dezső beszélt. A nagy Dezső, akit sokan bámulnak, de kevesen szeretnek. Egy „fénylő csillag“, mint egy lap nevezte, aki azonban nem tud

eligazodni az égi testek közt, hogy a mennybolt melyik tájékán helyezkedjék el. Hol a Gönczöl-szekere előtt bukkan föl, hol mögötte (de sohasem rajta).

Az anyatermészet is beszélésre alkotta.

Egy nagy elméjű ember, akinek az a célja: beszélni és azután megint beszélni, majd újra meg újra beszélni; agya mozog, mint a perpetuum mobile s örli gondolatokká a benyomásokat, ha másokkal beszél, hallgatja azokat, egy-egy megjegyzést, megfigyelést megragad:

— Ez jó lesz egy beszédbe.

Minden, amit lát, ami a nagy mindenségben eléje tárul, csak annyiban létezik, ha egy beszédhez anyagul szolgál. Az utczák koldusa, lapczikk, a szaladó fiakker, ácsorgó hordár, rikító plakát az utca-sarkon, garázdálkodó rendőr, sétáló gavallér, a kardcsörtető katonatiszt, mind csak úgy érdekli, ha észlelődés útján valami olyas morzsát lehet róla lekaparni, ami az épülőfélben levő beszédjébe behelyezhető valahova, vagy a fundamentumba, vagy a vértelékbe, vagy a padlásra, vagy a pillérek közé.

Mindig épít, lázzal, emésztő szenvedélylyel, hangya-szorgalommal.

Előbb az anyagot gyűjti össze. Az oszlopokat, a gerendákat, a köveket.

Olvas egész éjszakákon át. Nagy államférfiak, hatalmas gondolkodó elmék emlőit szopja, jegyzeteket csinál s mikor elalszik, oda álmodja magát a parlamentbe s zajos izgató tapsok között tart fellegverő szpicseket.

Reggel kél, behozzák reggelijét, elolvassa a lapokat.

Van-e bennök valami anyag?

Aztán kimegy magányos sétára a Dunapartra, hallgatva a nagy folyam csendes morgását: hátha az is súgna neki valami gondolatot.

Megáll. Egy ötlet jutott eszébe. Hop! Ebből egy fordulat lesz az elmondandó beszédbe! Megcsinálja hozzá a gesztust . . .

Gyakran lehet őt látni így gesztikulálva, egyedül. Dehogyan egyedül, — az összes anyagával.

Magával hordja s az egyre gyűl. Itt is, ott is hall valamit A kaszinó elejtett trics-tracscsából, a vendéglői társaságok disputáiból értékes megfigyeléseket gyúr össze. A régi alchimisták a fűzfából is tudtak aranyat csinálni: Szilágyi Dezső egy tökfilkó gondolataiból is le tud szűrni egy figyelemre méltó igazságot. Nagy nyomozó tehetsége gyorsan vájkál a sok lim-lom közt s egyszerre kikapja abból, aminek ő hasznát veheti.

Mikor aztán össze van hordva az anyag, hozzáfog a beszéd megépítéséhez. Napokig vajúdik ezen.

Bemegy a Házba, felíratja magát a táblára.

Most már híre fut, hogy beszélni fog. A jegyzői tábla kilocsogja s ő sem tart titkot többé.

De hasztalan is lenne. Elárulja minden. Arcza sötétebb, ónszínű lesz, mintha egy felleg vonná be, a szemei csillognak, a halántékaira dagadt kék erek ülnek ki. Mintha az egész koponyát feszítené bent az a beszéd, amellyel terhes.

Dezső hát beszélni fog. Közli bizalmas embereivel, hírek szivárognak ki az egyes részletekről. Csak egyet nem lehet tudni előre. Ellene beszél-e a javaslatnak, vagy mellette?

E bizonytalanság mint egy vércse ott kóvályog a pártok felett, borzalmasan.

Ha kérdezik, daemoni titokzatos mosolylyal feleli, szemöldjeit felhúzva:

— Ezt még nem tudom.

Ott ül a középben, az ülések alatt, hallgatja a szónokokat, gúnyosan nevetve egyes mondatoknál. Nagy szemei kerekre nyitva, rejtett villámokat lát-szanak kisugárzani, hatalmas tenyerét fumigálva forgatja, mintha mondaná:

— Beszélj csak, beszélj. Majd én mondom meg az igazit!

S építi tovább emeletről emeletre, kacskaringós czirádákkal, vaskos arányokban az orációit. Nagy bőrkötésű könyvekkel, vén bachantokkal jár a hóna alatt, az embereket kerüli, szemei alatt kék patkók jelennek meg, álmatlan éjek barázdái. S minél több barázda, annál hosszabb beszéd.

S íme, mikor már mindenki várja s óriás karzatok zarándokolnak be napokon át — egyszerre csak letűnik a név a fekete tábláról:

— Szilágyi nem fog beszélni.

A parlamenti alakok összedugott fejekkel sügnak-búgnak: „Mi történt? Szilágyi letörültette magát.“ Mesék, legendák keletkeznek: Ez az oka, az az okai

A szó mesterét valóban habozás fogja el, meglepi egy gyermeteg érzés, bizonyos félelem, mint az asszonyt a szülés előtt. Látni rajta a tépelődést, hogy mintegy a gombjain találgatja: „Beszéljek, ne beszéljek?“

— Beszélni fogok, — határozza el — de ezt meg azt kihagyom a beszédből. E helyett az argumentum helyett másikat teszek. Ezt meg azt a pontot így hegyezem ki, a beszéd közepéből kilökök egy csomót, a farkát megtoldom, az elejét összevonom.

S most következik a lélekroncsoló feladat. A Szilágyi jellemző férfias arcza igazi fájdalmat lehel. Egy apagyilkos minden kínját átérzi, mikor szerette gyerekeiből egy csomót feláldoz. Minden gondolatán, argumentumán nagy szeretettel csügg. Atyai lelke folyton az eltaszított szellemi kölykökkel vesződik s gyakran visszavesz, megkegyelmez egynek-egynek, hogy újra elhajítsa.

E rettentő helyzetben találja a végzetes perez, midőn a jegyző elkiáltja: „Szilágyi Dezső“ s beáll a fenséges csönd, minden koszorúnál erősebb hódolat az orátoroknak.

Szilágyi felkel, szíve megdobbán s megindul belőle az eszmetábor lassan, méltóságteljesen hömpölyögve, mintha egy nehéz gályán jönne.

Előbb az orra látszik, aztán a bordák villannak ki, majd mintha egy hullám visszahajtaná, újra elkanyarodik hátrafelé, nagyot fáról most s egy lökéssel sebesen siklik kijebb, de még a zászló most se tűnik ki: ellenzéki-e, vagy a kormánypárt lobogója. Szél lengeti, csavargatja messze a távolban a rúdja körül, éles szemek kíváncsian találgatják, kinek a színe lesz? Melyik parton köt ki?

S felhangzik közbe mindkét pártról a „hurrah“. Mind a két párt népe reménykedik.

És bíz az igen sokszor megesik, hogy csak akkor sül ki, midőn a szónok az utolsó mondatot kiejti: „Elfogadom, vagy nem fogadom el a javaslatot“.

Akár így, akár úgy, a bámulat Utasító zajgása morajlik át a Házon, mikor végre kifáradva leül.

Csodálatos látvány az neki. Álmatagul néz szét, hogy áll-e még a világ?

A száz meg száz fej nagy gombolyagba mozog

az ajtó felé „öt percz! öt percz!“ hangzik viharosan. Kusza kiáltások verődnek füleihez: „Nagyszerű volt! Pompás volt! Ez oszt a szónok!“

Igen, igen, a világ áll még. A nyomasztó levegőből tele tüdővel szív be annyit, amennyit lehet. Homlokát megtörli kendőjével s újra szétnéz.

Ott ül az öreg Péchy Tamás, mint egyébkor, ott a csöngetyű, ott mosolyog az ország czimere a háta mögött, a hármás fedélablakon besüt a nap. Valaki odaszól Krajsiknak: „Gyerünk ebédelni, Mohay fiam.“

Szilágyi összerázkódik. Hát csakugyan áll még a világ, daczára annak, hogy *megtörtént*. Megtörtént a dolog. Elmondta. Kiadta ami benne volt. S a föld nem esett ki a küllőiből, a természet össze nem morzsolódott, a miniszteri padok vidáman piroslanak s Krajsik ebédelni készül. Rettenetes ez.

Fojtó keserűség fogja el:

— Hát érdemes ebben az országban beszélni?

Kimegy a folyosóra, hol tömjénfüst veszi körül.

Mindenki el van ragadtatva. A varázslat bilincseiben nyög az egész Ház. Üdvözlik, magasztalják, de ez neki nem elég: mert semmi sem tört össze; minden áll és él.

Átszalad a folyosón a gyors-iroda felé s bekukkan az olvasó-terembe, hol lapot olvasnak néhányan.

Mintha egy kést szúrnának a szívébe.

— E nyomorultak olvasnak. Most! Mikor én beszéltem!

Siető léptekkel, világgyűlölettel rohan az irodába s ott megint más ember ő. Itt a magzat pólyákban, úgy, ahogy meg van alkotva. Ezt most meg kell a világ számára fésülni, hogy tetszetős legyen, hogy hódítson. Széles, olajbarna arczán a szeretet meleg

lehe ömlik el. Szemeiből életkedv, lázas érdeklődés sugárzik. Mohón szalad át az egész beszéden. Egyszerre összeszorítja a szívét egy sajgó fájdalom. Valamit kihagyott. Majd hamar utána felváltja a boszúság érzése: valami olyat mondott, amit jobb lett volna elhallgatni.

Mikor elvégezte a korrektúrát, a szükséges körülmetéléseket, lehorgasztott fővel, kedvetlenül megy el. Hiába állítják meg újra a folyosón a gratulációs, hiába harsogja minden ember: „Nagy voltál Dezső, kolosszális voltál,“ bánatosan rázza a fejét és mint az űzött vad eltávozik a Házból.

Be se jön napokig. Nincsen megelégedve. Dörög. A barátjaihoz hozzá nem szól, kerüli őket. Többet el sem olvassa a lapokban a beszédét. Dühös rá. Lankasztó zsibbadtság nehezedik tagjaira. Egész napokon át zúgnak fejében azok a beszédrészek, amiket elmondott s amiket nem kellett volna s mint kísértetek jelennek meg álmatlan éjjelen előtte azok a passzusok, amiket kihajigált s amik kétségtelenül monumentálissá tették volna a beszédét. Emberalakot öltenek ez argumentumok és megjegyzések s óriás kalapácsokkal verik a mellét: „Miért nem mondtál el engem?“

De ez is csak napokig tart, míg a bánkódás kódén keresztül a politikai élet lüktetésének új benyomásai keresztül nem verik magukat, le nem tiporják, el nem temetik a régieket.

Az izzó fejben megfogamzik egy másik beszéd. Megy, jár-kel, olvas, szemlélődik s hordja össze ismét az új anyagot — egy új beszédhez.

S ez így megy örökkön-örökké, hosszú eszten-dők óta és így fog menni mindig; a lángelmék soha sarkalni nem szűnő ösztöne űzi, hajtja, hogy beszél-

jen, megint beszéljen és azután is beszéljen, soha nem szabadulva az édes kintől, mely fogva tartja s mely alkalmasint soha el sem ereszti azok közé, akiknek osztályrészük *tenni* és mindig csak *tenni* valamit

így képzelem én Szilágyit, akiből egész életében nem lesz egyéb, csak Magyarország legnagyobb szónoka . . . Hát iszen az is valami.

TISZA KÁLMÁN BEJELENTI LEMONDÁSÁT.

1890. március 13.

Ünnepi hangulat rezgett a Ház sűrű tömött soraiban (aminők nem voltak évek óta), midőn a vezér belépett lengő fehér hajával, egyszerűen, csendesen s áthaladva a médiumon, beült biborszékébe még egyszer, utoljára.

Zajos éljenzés viharzott fel jobbról s mélységes, nyomott csend honolt túl. A Kaas Ivor hírhedt piros „kedvéből“ csak a Csatár orrán fénylett egy centiméternyi.

Már együtt volt mindenki; a zsúfolt karzat, ember ember hátán, ezer mosolygó női arc: csinos, ideges jószágok, kiket izgat, gyönyörködtet a látványosság, a nagy öreg ember utolsó útja.

Félkaréjban ott ülnek zordonan a miniszterek. Olyanok, mint a színpad hősei, kik eltávoznak a színről, hogy az új jelenetben ismét előjőjenek. Baross Gábor komoran süti le érdekes szerecsenfejét, a Szilágyi arca ónszínben játszik, Wekerle szemeiben kihamvadt a vidor fény, csak gróf Teleki Géza sugárzik a mosolytól. Még egyszer kinyitja, becsukja a fiókját, hogy nem felejtett-e el benne valamit, s azután benne hagyja a picziny kulcsot.

Az elnök remegő hangon nyitja meg az ülést. Búsan csilingel a viharúzó csöngetyű, mint a lélekarhang. A mamelukok szívét összeszorítja valami... A tavaszi napfény besüt a hármás ablakon, de fent az elnök feje felett zöld mezőben az országczímer, mintha árnyékkal volna bevonva.

Majd a sablonszerű bejelentések után feláll a „generális“, aki már holnap közkatona lesz. Egyszerű barna kabát van rajta, nyugalom, megelégedés ül szelíd, hosszúkás arcán, mintha csak azt készülné jelenteni, hogy holnap lesz Mária-Valéria királykisasszony lakodalma, ahová szívesen látják a tisztelt Házat egy kis délebédre, mintha valami jó tetszetős dolgot akarna mondani.

Templomi csönd áll be. Hallani lehet a Miksa Elek lélekzését, lent a karzaton a fotográfus gépének csettenését, amint a camera obscurára rácsapja a fedőt.

Beszélni kezd, a hangja nyugodt, messze hallatszó, Az egész terembe elhat a nagy csöndben.

Elmondja a kabinet tagjai közt beállott nézeteltéréseket, melyeknél fogva beadta a mai napon ő felségének lemondását.

— Éljen a király! — dördül közbe a loyális Polonyi. (Hej tudom csuklik most fent Budán a király.)

Egy pár szélbali hang utána kiáltja az éljent, de csakhamar csend lesz ismét s Tisza bevégezheti szavait, kérve a Házat, hogy miután a kormány lemondott, függeszse fel addig üléseit, míg a kegyelmes királyi leirat meghozza az új kormányt.

Hosszantartó, lelkes éljen reszkettette most meg a terem falait.

Tisza bágyadtan intett a kezével, mintha mondaná: „Minek az?“ A habarékpárt vezérei összenéztek: „Furcsa bukás ez!“ Beöthy Ákos odahajolt a jobb határhoz s azt kérde a határszéli mamelukoktól:

— Hát már most mi lesz?

S önmaga nyomban meg is felelt:

— Megpróbáljátok Szapáryt szeretni.

Ezzel kellett volna befejeződnie a mai ülésnek, de a sors úgy akarta, hogy a zöld asztal hatalmas vitéze még egyszer összemérje kardját az ellenféllel: hadd csattogjon, hadd szikrázzék még egyszer a nemes aczéf a régi csillanással, a régi éllel.

Az öreg Irányi állott fel, nem hozzá méltó és nem a helyzethez illendő szavakkal, elkezdte a távozó nagy ember működését, múltját, pályáját mocskolni, ebben az ünnepélyes félórában, midőn még a balmezőn is minden jó hazafi lelkét nyomta egy bizonytalan érzés. Némelyeken meglátszott, némelyek be is vallották.

— Eláll — hangzott a felháborodás jobbról s Irányi perczekig nem jöhetett szóhoz. A méltatlankodás vörösre festé a jobboldaliak arczát: Undo-rító! — kiáltá egy-két hang. S valóban szárnalmas volt az ellenzék nagy önteltségü Dánielje, aki ráliczítált Polonyiékra, de ízetlenebbül, mert ezek a hatalmon álló államférfiút ostromolták, míg ez a hatalomtól visszalépőt — aminek nem lehet praktikus haszna, ami csak pusztá lefetyelés. (Hja bizony nem olcsó a szélbali vezérség sem.)

Zúgott, fészkelődött, háborgott, mint a felkorbácsolt tenger a mameluktábor. ötször-hatszor félbe kellett szakítania beszédét a nagy szenteskedőnek, kit a saját pártja is röstelkedve hallgatott.

Alig hogy bevégzé, föl paltant ifjú tüzzel Tisza Kálmán a miniszterelnöki székéből. Vissza se ült abba már többé.

— Mintha a régi balközépi vezért látnám — morogta Horváth Gyula, s szürke, lelkes szemei felcsillámlottak az édes emlékektől.

Polonyi közbekiáltott:

— Mi czímen szól?

— Míg a király föl nem ment, még miniszterelnök vagyok.

S hatalmas vervvel felelt, ruganyos elmeéllal, főlemlítvén, ezelőtt tizenöt évvel is azzal fogadta Irányi, hogy nem bízik benne, most is azt fejezte ki. Ma is azt feleli hát, amit ezelőtt tizenöt évvel felelt, hogy ezt személyének egyéni megítélésére örvendetes tudomásul veszi.

Beadván a keserű labdacsot Irányiéknak, pártjának . . . vagy bocsánat, — a többségnek frenetikus tetszéskitörései között elhagyta székét és a termet ...

Léptei nesztelenül hangzottak el a puha tompa szőnyegen.

De azok, akik utána néztek a nagy történelmi alaknak, úgy érezték, mintha egy emberben megtestesített fényes korszak lépne ki a teremből s tűnének el a szűk, szárnyas ajtóban s léptei alatt mintha dobbanna a föld . . .

A léptek elhangzottak . . . Elment . . . Nincs többé. A szolga feladja rá nagy szürke kabátját a miniszteri szobában.

Jó Clio, csinálj pontot, írd oda a „finist“, szórd be arany porzóddal s verd ki a tintát toliadból.

Hohó, megállj csak! Hallod künn az utcán az „éljeneket!“ . . . Tiszát üdvözli a tömeg. Gyengélléd

az él jen-hangokat? Mire az ország végéig érnek, orkánná izmosodnak . . . Úgy nézem, öreg Clió, varrj még a tékához egy pár ív tiszta papírt!

GRÓF APPONYI ALBERT.

A vászonkereskedések kirakatain két kép vált már únottá. Láthatta azokat minden ember, aki az utczákon megfordult. Egy fiatal férfit ábrázol az egyik kép, aki kétségbeesett arcot vág, mert egyszer sem, sehogy sem tudja az inggallérját úgy felgombolni, hogy valahol fel ne csússzék.

Ez gróf Apponyi Albert tíz év óta.

A másik képen ragyogó vidám arczczal, széles jó kedvében ugyanazon férfialak van ábrázolva, aki végre megleti a gellérfelgombolás nyitját.

Ez is gróf Apponyi Albert a véderő-vita óta.

Nem akarom a harmadik képet megfesteni, hisz ezt a vászonkereskedők sem teszik ki a kirakatokba (mert kárára lenne a Fayt-féle felgombolási módnak), de nagyon valószínű, hogy a szilárdan állni látszó gallér is kicsúszik majd . . . Csak legjobb az, ha az embernek az inge és a gallérja ugyanazon egy darabból való.

És ezzel körülbelül el is mondtam volna már a kritikámat a gróf Apponyi Albert politikája, programjai és működése fölött, — de ön, tisztelt szerkesztő úr, valami egyebet kíván tőlem; egy fecsegést Apponyi grófról, melyet a hölgyek is megértsenek, de a politikusok is elolvashassanak.

Tudom, tudom, ön azt írta nekem: „A mame-lukot hagyja a másik szobában, mikor hozzáfog az íráshoz.“

Ne tessék tőlem félni, t. szerkesztő úr, én ben-

nem a mameluk nagyon szelíd, hallgatag ember és mikor Apponyi Albertről írok, bátran bent lehet a szobában, mert az ő egyéni tulajdonai és nagy talentuma előtt a mameluk is leveszi a kalapját.

Apponyi' Albert (nem árulom el éveit, mert még házasulandó ember) amaz időszaknak a gyermeke, melyről azt szokták mondani: „Itt egy generáció kimaradt“. Ez az időszak mindössze közép-szerűségeket produkált s az egyetlen nagy alak Apponyi Albert Mikor lett nagygyá, hogyan növekedett fel híres ősz kapacitások feje fölé, annak alig van története. Mindjárt első fellépésével a parlamentben államférfiú számba ment. Apponyi Albert sohasem volt *kezdő* politikus. Talán éppen ezért sorsa, hogy *bevégezett* politikus se legyen soha.

Pedig széles látkörrel, sok tanulmánynyal bír, az angol nagy államférfiakra emlékeztető komprehensiv erővel rendelkezik, szónoki képessége pedig ez idő szerint első az egész kontinensen.

Előadásából hiányzik ugyan a Kossuth színpompája, az Eötvös Károly csöppentett mézes humora, a Szilágyi Dezső analízáló ereje és az Ugrón Gábor gyújtó heve, de sokkal több hiányzik viszont ezeknél abból, ami őbenne megvan.

Nagy napja az a Háznak, ha ő beszél, pedig gyakran beszél. Már kívül a kapun láthatni nyomait; ki van függesztve a táblácska: „a karzati jegyek elfogytak“. A folyosón mélységes csönd honol, mint a kriptában, csak a teremőrök léptei hangzanak: tip-top, tip-top. A karzat teliden tele van. Az idegenek páholyában száz meg száz szőke, barna női fej izeg-mozog türelmetlenül. Ingó-lengő kalaptollak, csapkodó legyezők rezedaillatot hajtanak lefelé, hol fulladt, sűrű levegő kavargó a tömött

sorokban ülő honatyák feje fölött A főrendek karzata is megtelt rogyásig. A vegyes karzati közön-ségben ki-kitarkállik egy-egy klerikus nyakig begombolt reverendában, a hátulsó sorokban olykor-olykor egy jászberényi atyafi a szépen kikefált dókájában.

A miniszterek a czeruzájukat hegyezik (mert lesz jegyezni való), az egész Ház türelmetlenül hallgatja azt a szerencsétlent, akinek Apponyi előtt jutott a hely a szónokok tábláján.

Végre megcsendül a jegyző ajkán:

— Apponyi Albert gróf!

A templomi csöndben fölemelkedik a Horánszky Nándor háta mögött, ifj. Ábrányi Kornél mellől a Ház nagy szónoka, kivel csak Szilágyi vetélkedhetik. Hosszú kezeiben egy czeruza van és egy zsebkendő. Feje, mely egy nemes angol lóéhoz hasonlatos, méltóságteljesen, nyugodtan nyúlik fel hosszú nyakán. Szép öblös hangja megkondul, mint a harang és viszi-viszi a hallgatóit — amerre ő akarja. S milyen szép művészi, kiczirkalmazott utak ezek, amiken o viszi a hallgatóit; kanyargósak és mégis összeérők. Szilágyi megáll velünk s az unalomig hosszan kell időznünk egyes helyeken, sőt némelykor vissza is fordul; Ugrón vadon-erdőn visz, sziklákon, hegyszakadásokon át, tüske-bokrok között nyargal, soha se tudjuk, hol lyukad ki, Eötvös kiveszi a lapdait egy-egy tisztáson s csiklandozó napfénynél pajkos játékot űz velünk, de Apponyi komolyan, méltóságteljesen, erős léptekkel, símán hatol előre az ő „angol sétányán“, virág is van az útban, de módjával, tüske is van, de csak a dekoráció végett.

Pihen az elnöki csöngettyű. Nem kell elnyomni a „zajt“, „nyugtalanságot“, nem kell rendreutasítani

a szónokot, öntudatos nagy mester kezeli a Cicero fegyvereit, ki nem ragadtatja el magát. Tudja, mennyi czentiméterig szabad a késnek belehatolni az ellenfél bőre alá, hogy a seb imparlamentárisá ne váljék. Vitatkozási modora előkelő, hangja mindig nemes, stylje finom, kifejező, szabatos és a friseség hímpora van rajta.

Beszédje mindig kerek, mindig egész; oly nagy, gazdag anyagot nem bír kezelni, mint Szilágyi (ki egy társzékér argumentummal dobálja agyon ellenlábásait), csekély beszéd-platinát gyúr meg egy szónoklatra, de az úgy van dolgozva, czizelírozva, ki-domborítva, összeállítva és felállítva, hogy nagy *arányaival* látszik imponálni, pedig ez csak a szónoklati művészet bűvös játéka; az a bűvészet, mely a Hatvani professzoré volt, hogy a Hortobágy füvei magasabbaknak tetszetek egy perczre a debreczeni toronyánál.

Apponyi beszédjei megrendítik, összemorzsolják az embereket, de csak az ő szájából hallva, a hatás künn, a friss levegőn, gyorsan párolog ki a fejből, bár sohase párologhat el végképen.

A frenetikus tetszés-zaj, mely föl-főlviharzik szavai alatt, egy cseppet se látszik őt melegíteni; nyugodt, hideg marad végig, halavány hosszú arcán nem gyúl ki a pir, szemei nem csilognak tüzesen, homlokán nem czikázik át a hevület derengő fénye, csak nagy orrezimpái látszanak gyorsabban lüktetni és a czeruza jár sebesebben a kezében.

* *

*

Gróf Széchen Antalt dicsérte egyszer valakinek Deák Ferencz, hogy nagyon okos ember és jó szónok:
— Tudom — mondta az — jól esmerem. Hatalmas szónok az; sokat pisszegtem már neki.

Körülbelül így van Apponyival a közvélemény; de amíg Széchen Antallal szemben ez talán helyes álláspont volt, Apponyi Alberttel szemben nincs a közvéleménynek igaza. Széchen maga kereste ezt a püsszegést és megtalálta, Apponyi el akarja kerülni és minduntalan szembe találja.

Apponyi Albert a nemzeti törekvések hivatott nagy szószólója, őt minden magyar embernek szeretni és tisztelni kell, — ha követni nem is. Mert lehetnek differenciák a módra nézve, de a célra nincsenek.

Ő abból a fából van faragva, melyből a legnemesebb államférfiak. Szíve jó és eszményekért hévűl. Sokszor mondá baráti körben:

— Tisza a nemzet rossz tulajdonságaira spekulál, azért olyan erős, én a jó tulajdonait szeretném fölkorbácsolni.

De hisz épen ez az egyik oka, amiért Apponyi tehetségeihez mérten nem prosperálhat; nem vezetik magyaros motívumok. A nemzetek nehezebben válnak meg az öröklött rossz tulajdonságaiktól, mint a jóktól. S a nemzetek nem változhatnak meg egyszerre egyes emberek kedvéért, kell hát, hogy ezen emberek változzanak meg. És Apponyi próbálja is az elváltozásokat így is, úgy is; de sehogy sem tudja úgy eltalálni, hogy a politikát csináló magyar elem önmagára ösmerjen: „Ni, ni, ni, ez az én képemben jár“.

Ez az oka azon félszeg helyzetnek, amelybe most jutott, hogy a meddő küzdelmekben kifáradt pártja, úgyszólván belekényszerül a kormánypártba való beleolvadásba; zászlójukat beviszik magukkal s el fog tétetni a szabadelvűpárt győzelmi reliquiái közé.

Ez az oka és ama hibás kiindulási pont, hogy Apponyi már ifjan azzal a szándékkal lépett a parlamentbe, hogy mindenáron miniszterré legyen.

Ha a görögök, meg azok, akik a mitológiát kigondolták, olyan mameluk-természetűek lettek volna, mint mi, bizonyára külön istent adtak volna a minisztereknek is (volt nekik elég) s ez az isten, vagy mondjuk istennő, hihetőleg olyan természettel bírna, hogy futna azoktól, akik neki udvarolnak, — de ámbár minisztereinknek nincs külön istenük (legfeljebb külön kupéjuk), akivel ezt az igazságot ki lehet tapasztalni, de példáink vannak már a múltból. Andrassy Gyula gróf az akasztófa felé indult s talán ezért jutott el a trón közelébe. Tisza Kálmán első lépétei (az Almássy-összeesküvésben) a börtön felé irányultak, s így ért el kacskaringósan a miniszterelnöki székbe.

Csak Apponyi Albert indult egyszerre a vörös szék felé.

Egy lépés csak, két lépés csak ... de még eddig egy tapodattnyira sincs közelebb, mint ahogy az első nap volt

* *
*

De hisz egy egész kötetet lehetne Apponyiról fecsegni, még sem merítenők ki sem az anyagot, sem a közönség érdeklődését Felhozhatnánk ellene, hogy szereti a zenét és mondhatnék a magyar atyafiaknak: „Ej, ugyan képzeljék el önök Deák Ferenczet zongorázva“. Elmondhatnék, hogy a jezsuiták nevelték (s ez nagy hiba számba esnék kivált azok előtt, akiket senki sem nevelt), ráfoghathatnánk, hogy a papokkal kokettírozik stb. De e léha szószátyárságot mellőzve, legyen szíves a cikk végére odatenni szerkesztő úr a következő szavakat:

„Apponyi Albert grófot félreértették eddig, de az ő idejének is el kell érkeznie. Mert a nagy tehetségek nem pusztán azért adatnak a nemzetnek, hogy a képes újságoknak legyen kiknek hozni az arczképeit.“

A LEAOTUNGI EMBERKEK.

*Válasz Jókai Mórhoz.**

Kedves bátyám!

Olvastam hozzám írt leveledből, a leaotungi emberkéek eszméjét honnan vetted, de engem nem viszel tévútra. Szép, épületes tudománynak tartom a tarokkot magam is, de azt már kötve hiszem, hogy beszély-thémák bugyognának belőle. Nem lennék-e

* Jókai Mór írt a «Pesti Hírlap»-ban egy igen szép elbeszélést «A leaotungi emberkéek» czímen. Ez emberkéek hazája egy világtól elzárt khinai tartomány, melyet egyszer, hajdani időkben földrengés alkalmával egy óriási szikla úgy eltorlaszolt, hogy onnan csak az ott élő aranymenyétek tudtak kijutni egy keskeny egérúton.

Az emberek benn rekedtek s idők múltán nagyon megkisebbedtek. Ennek története pedig az, hogy van Leaotungban egy naphta-tartalmú csodaforrás, mely megakadályozza a test Kifejlődését s ha az állati kölykeket vagy gyermekeket születésök után megmártják benne, nagyon kised termetűek maradnak. A katasztrófa alkalmával kormányzó leaotungi helytartó tehát, hogy a folyton szaporodó faj megélhessen a szűk területen, a forrással ivadékról-ivadéokra megkisebbitette népét, úgy hogy végül oly aprókká lettek, hogy a szűk egérúton is kijárhattak a világba. Egy harminczkét leaotungi emberkééből álló deputáció történetét írja le a mese, melyet Leaotung azért küld a külvilágba, hogy a tartomány alattvalói hódolatát tolmácsolja Csia Csingi khinai császár előtt, ki egy aranymenyét nyakára kötött Üzenettel magához rendelte azt. A t. Ház írója a klubban meginterpellálta Jókait: honnan vette az ideát ehhez a bájos meséhez, mire Jókai egy Mikszáthhoz intézett humoros levélben azt felelte, hogy tarokkozás közben bukkant rá, s hogy a leaotungi emberkéek voltaképen a tarokk-kártyák figurásai, a skiz lévén köztük a khinai császár stb.

E levél adta meg a fenti karczolat írásához az alkalmat 1890. nov. végén a fuzionálási hírek közepette.

én akkor termékenyebb náladnál? Mert meg kell mondanom az igazat szemedbe, hogy én sokkal jobb tarokkista vagyok, mint te. Te pedig sokkal jobb író vagy, mint én — és az is valami.

Hanem épen azért nem szép tőled, elzárni előlem a forrásokat. Már mingyárt tegnapelőtt, mikor a levél megjelent, kifejezhettem volna a kételyemet; de akkor még nem jöttem rá, hol vetted a leaotungi emberkéek eszméjét. Most már azt is tudom.

Mindenekelőtt megmondom neked, merre fekszik Leaotung tartomány, az eltemetett kis ország, ahonnan nem lehet kijönni a lakosoknak. Te China mellé tetted, de voltaképpen kezdődik Prónay Dezső báró mellől és tart fölfelé egész Fröhlich Gusztávig, Horváth Gyuláig, akik a grániczon ülnek.

Ez a te Leaotung tartományod.

Tudod-e, hogy jöttem én erre rá? Amint ott ülünk tegnapelőtt a Szilágyi hatalmas beszéde alatt, hát látom egyszer, hogy a nagy miniszter fölkap egy csomó leaotungi embert és elkezdi őket a saját állításaikba mártogatni (te ezt a folyadékot naphának nevezted a beszélyben) s éppen ellenkezőleg, mint a gyertyamártónál, minél többet mártogatta őket, annál kisebbek lettek. Fogytak, törpültek ott a szemünk láttára úgy, hogy elbűvölve a látványtól, közbe is szóltam:

— Nini a leaotungi emberkéek!

Szerencsére nem hallották a gyorsírók, se az elnök, aki nyilván megpirongatott volna, mert barátságos lábon állunk Leaotung tartományyal.

Ebből aztán világos lett előttem minden, amit megírtál.

Hiszen persze, hogy persze, a habarékpárt az az országocska, melyet egy beomlott kőszikla elzárt

a nagy világtól s a lakosoknak nem marad egyéb választásuk, mint vagy ott pusztulni el, vagy kijönni.

Kijönni azonban nem lehet, mert csak egy akkora rés van kifelé, amin egy kis arany menyét kiferhet. Aminthogy ki is fért már rajta Fenyvessy Ferencz barátunk.

S íme most már hová tendál az egész leaotungi politika. Az embereknek *meg kell előbb kisebbedniök*, hogy átjöhessenek. Nagy kevély természetükkel, vezéri páncéljaikkal, forgós sisakjaikkal át nem férnének az összerázott *Tien-Muen* sziklaúton.

Te, kedves bátyám, aki előbb láttad meg ihletett szemeddel az égboltján az Andromeda csillagot, mint a szakértő csillagászok, te immár anticzipálva az időket, le is írtad az ő bevonulásukat a klubba, amikor megkisebbedve jönnek harminczheten. (Én is ennyire becsülöm a számukat.) Gyönyörűségesen van ez lefestve, hogy „lépdel a kormányzó, (ez a legmagasabb termetre köztük) négy vadászszal, három kürtfúvóval (Kaas Ivor, Bolgár és Grecsák), négy palankin-hordóval, két napernyőtartó (Linder György, Bemáth Dezső), két lámpavivővel s azonkívül tizenkét testőrvitézekkel, hoznak magukkal két tigrist, két szelindeket, egy tevét. És ez mind összevéve nem tesz ki többet egy közönséges jól kihízott mandarin súlyánál“.

Eddig a te szép elbájoló meséd. Valóban csodálkozni fog felette Gyulai Pál, aki azt mondja, hogy mikor „igaz történetet“ írsz, mindig mese válik belőle s most íme, hogy egyszer mesét mondasz, egy igaz történetre bukkantál.

Mély megfigyeléssel nyúltál bele az aktuális politika szálaiba, csak egyetlen egyben sántít a dolog. T. i. a császár Csia Csingi felséges személyét

nem látom sehhol a horizonon, aki pedig szükséges volna arra nézve, hogy a menyét nyakára kösse a czédulát azzal a beszélyedben leírt becses üzenettel a leaotungi emberkékhez:

— Én, Csia Csingi császár, kívánlak palotámban elfogadni s mindennemű szükségesekről gondoskodom rólatok, utatokban és szállástokon.

Egyebekben pontról pontra összevág minden. Sőt némileg ebben is, mert a mi leaotungi emberkéink hasonlóan kisebbednek s folyton folyvást várják az üzenetek Nap nap után múlik s az üzenet nem jön. A Csia Csingi szája be van csukva.

* *

*

Látod, hiába fogtad rá a tarokk-figurákra a meséidet, megösmérem én a te észjárásodnak furfangos voltát s igen sajnálom, hogy már te is a szégyen mérsékelt ellenzék ellen törsz, gúnyos szatírákat írva róluk. Hiszen annyira elhagyatottak és szerencsétlenek!

Kinek a lelke essék meg rajtuk, ha nem a költőé; aztán, akinek annyi koszorú van a fején, mint neked, — az hagyja a tövisekkel való babrálást nekünk, akik igazán csak leaotungi emberkék vagyunk hozzád képest; s ha elszeded a témáinkat — miből élünk meg azután?

Vagy hogy épen azért utaltál engem a tarokkra?

Tisztelő híved és szolgád

M. K.

AZ ALKONYAT.

Ösmertem az öreg urat, mikor még ragyogott. Mikor a dicsőség teljes verőfényével öntötte el alakját. Akkor is képviselő volt, nagy szónoklatokat

tartott, amikre „öt percnyi szünet“ szokott következni. A kirakatokban látható volt az arc képe, a folyosókon orákulum gyanánt adták szájról-szájra az elejtett mondásait. A lapok minduntalan belekeverték mindenféle kombinációkba s addig-addig jelölgették, hogy végre miniszter lett; excellenciás úr.

Ott ült egy darabig, két vagy három évig a piros székben. Sok okos dolgot csinált, de a tettek nem tetszenek annyira, mint a szavak. A népszerűség kezdte elhagyni az öreget; ő pedig még azokból a népszerűség édes emléin nőtt régi emberekből való volt, akik nem tudnak megélni a ringató dajkájuk nélkül.

Megesett vele az a hallatlan eset, hogy beleunt a miniszterségbe, leköszönt és újra beállott nagy embernek.

Sehol sem olyan nehéz dolog az, mint épen minálunk. Mert egyebütt az ellenzék padjaira ül a visszalépő államférfi; az elvesztett népszerűségi tőkét azoknál szerzi vissza, akik apródonkint elszedegették.

De itt nem lehet; egész múltját meg kellene tagadnia, ha oda ülne: nincs más választása, mint gyalog tovább tolni a kollégák szekerét, amelyen ő is rajta ült előbb. (Azért is ritka az olyan, aki a szekérről szívesen lelépne.)

Az öreg úr azért még „nagy“ volt. Hiszen megmaradt a „kegyelmes“ czíme és a nagy múltja. De a nagysága egyre halványult.

Beszédjei még olyan impozánsak, mint azelőtt, csak a hatás nem olyan impozáns többé.

Az első dőfést az elnök adja meg neki; a leg-

közelebbi nagy beszédje után nem függeszti fel az ülést öt perczre.

Az első időkben még tíz-húsz ember kíséri haza az ülésből. Boldog, akinek a karját nyújtja a nevezetes aggastyán s végig mehet vele az utczákon, apró öreges járásával gyöngéden lépést tartva. Sógora, öcscse, akik szintén képviselők, alig juthatnak hozzá.

Az utczákon meg visszaneznek utána a járókelők és suttoják egymásnak:

— A volt miniszter!

Később már csak a sógora és az öcscse kísérik.

Egyszer azután ezek is kezdenek elmaradozni.

Pedig most már igazán rászorulna, hogy kísérik; szemei meggyöngültek, nem lát jól; hallását elvesztette, nem hallja a kocsizörgést a háta mögött; hangja is elgyengült, elvesz a Házbeli zajban, ha felszólal. De minek is beszél! Mi az ördögöt akar még az öreg?

Ami előbb a dicsőségben való sütkérezés volt, az most kellemetlen kötelességévé válik. Sógor és unokaöcs egymásra hagyogatják:

— Ma te kísérd kérlek haza az öreg urat. Én nem érek rá.

Egy évig eltart még ez a felosztása a hazakíséretésnek, de egy év múlva aztán egyik sem ér rá.

Még egy darabig akad jó ember, de azt már keresni kell.

— Kérjük meg Chorint vagy Bossányi Laczit, hogy kísérje haza az öreget.

Néha senki sem akad s ilyenkor kedvetlenül morogják:

— De minek is jön már az öreg a Házba? Mit keres itt? Nem tud otthon ülni?

A legfiatalabb képviselők, kiket a kegyelet még könnyebben melegít át: e naiv lelkek, kikről minden hímpor még nincs lereszelve, még néha-néha együtt kullognak az öreg úrral, de a leggyakrabban egyes egyedül ballag az utczákon, botjára támaszkodva, tévedező szemekkel bámulva lába elé, hogy valamibe el ne botolják s szorosán meglapulva a házak falainál, hogy valami szekér agyon ne gázolja.

A lealkonyodott napnak ilyen szomorú az útja.

**KATÁNGHY MENYHÉRT
MŰVEIBŐL.**

JÓKAI MÓROK.*

Mikor ezelőtt harmincz évvel szegény édes anyám megengedte, hogy olvassam el a „Török világ Magyarországon“ című regényt, már a tizedik sor-nál letettem elmosolyodva, mint az olyan ember, aki hamar észreveszi, hogy rászedték.

— Ugyan eredj mama! Hiszen ilyet magam is tudok írni.

— Hát csak írj ilyet édes fiam!

Olyan egyszerű, mesterkéletlen volt a nyelv, annyira természetes az észjárás, mintha a magamé lett volna. Hát hogyne tudnék én olyat írni!

S azóta egyre próbálgattam. Harmincz év óta ezt csinálom szakadatlan, mint az ősmesékben, mikor az anyai szó igézete megfog valakit s ott hagyja egy lehetetlen munkánál: „Hát csak írj ilyet!“

S most, harmincz év múlva, ha újra elélem vetődik az a tíz-husz sor, csüggedten sóhajtok fel:

— Jaj, így én sohasem fogok tudni írni!

És bár annyi idő kellett, míg erre rájöttem most a harminczadik esztendőben megint egy ilyen könnyelmű mondásba kevertem magamat.

Épen erről a felolvasásról tárgyaltunk, s én könnyedén odavetettem:

* Csillag Teréz felolvasása Jókai ötvenéves írói jubileumán.

— Szívesen írok Jókairól, hiszen úgy ösmerem, mint a tenyeremet.

Ha akkor valami jó szellem a fülembé súgja: „De hát tudnál-e te a saját tenyeredről egy felolvasást tartani?“ bizonyosan kétszer is meggondoltam volna, de így egyszerűen neki vágva, leírtam Jókai életéből néhány epizódot, elmondtam némely ötletét, belekevertem a megfigyeléseimet s felolvastam otthon a családom előtt, mint mikor az új ruhát felpróbálják, hogy jó leszre?

Hát egyszer csak közbeszól a tízesztendő fiam, letévén a Jókai egyik mesés könyvét, amelyben lapozgatott.

— Ezeket már én mind hallottam.

— Kitől te buksi?

— A Zsuzsi szakácsnő beszélte.

Behivattam a Zsuzsi szakácsnőt, az a gyanúm volt, hogy a kéziratomat olvasta.

— Honnan tud maga annyit Jókairól?

A Zsuzsi vállat vont.

— Hát csak tud az ember egyet-mást, felelte. Jaj lelkem uram, úgy nézzen meg engem, hogy ezelőtt egy bankárnál voltam házvezetőnő s annak a leánya, mintha barátnője volnék, mindent elmondott, mindenre megtanított.

— És a kisasszony kitől tudta ?

— A kisasszonynak volt egy huszárcapitány udvarlója, aki bolondulásig szerette Jókai urat

— Hát a huszárcapitány hol szedte fel az én dolgaimat ?

— Hja annak meg az édesanyja egy herczegasszonynak volt a felolvasónője s ott mindig a Jókai könyveit olvasták.

No most aztán, ha még firtatni akarom, szaladhattam volna a herczegasszony után — de hiába. A Jókai híre nem kezdődik és nem végződik sehol. A Jókai-kultusz befújta az országot, terjeng, elterpeszkedik, mint a szederinda. Mindenki ösmeri, mint a saját tenyerét Mintha bengáli fény világítaná meg az alakját és abban őt mindenki látja, senki jól nem látja.

Bizonyosan én sem látom jól (hiszen én is el vagyok varázsolva, mint a többiek) s még bizonyosabb az, hogy semmi újat sem tudok róla mondani.

Hát mit tegyek ? Lerajzoljam őt magát, alakját arczát szelíd kék szemeit, lágy, mélabús hangját? De hiszen öt percz múlva e helyen fog ülni, látni és hallani fogjuk őt!

Elmondjam, miképen ír? Én istenem, hát van-e valaki, aki ne tudná? Talán az esztétika fapari-pájára ülve fejtegessem, hogyan kell az ihlet szilaj csikóját lovagolni? Vagy pedig nagy képpel tanácsokat ereszszek szélnek, hogyan kellett volna dolgoznia? Nevetséges! Mondta-e már valaki az erdőnek: „Csitt erdő, ne úgy zúgj, ahogy zúgsz, hanem így!“ Volt-e már olyan ostoba léhűtő, aki rákiáltott a patakra: „Megállj; ne kanyarodj olyan szeszélyesen s ne csacsogj ezen a hangon!“

Erdeink zúgása, folyamaink hömpölygése hallik Jókai nyelvében. Virágok a mezőt épen úgy tarkítják, mint az ő költészetét színes gondolatok!

Mintha nem is ember írta volna e könyveket, hanem úgy nőnének a földből maguktól, mint a vadszegfű vagy a marmancs. Mintha, amit az emberek összeálmodtak, millió ember millió éjszakán, az anyaföld azt mind beszíná s aztán csak elkezdénének ezekből az álmokból csodálatos, édes törté-

netek fakadni, és minden ember ráösmerne a magáéra: „Ej nini, hiszen ez már járt valamikor a fejemben!”

*

**

Ab, igazán, én sem mondhatok semmi olyat Jókairól, ami már az önök fejében ne járt volna. És ennek talán én is oka vagyok, de önök is, mert önök a Jókai generációja.

Ez a baj. Ezen kell mindenekelőtt segíteni. Legyenek tehát kérem elkészülve valami rettenetesre. A legrendkívülibb eszközökhöz kell folyamodnom. El fogom önöket szakítani Jókaitól. Az írók e hatalmát hasztalan is lenne kétségbe vonni. A fantáziának is olyan engedelmes szelleme van, mint az Aladin lámpájáé. Ha hívom, megjelenik, amit parancsolok, megteszi.

. . . Hát én íme azt parancsolom neki, hogy helyezze át önöket mindnyájukat e perczen a XXII. századba velem együtt, Jókait ellenben egyelőre hagyja itt (az majd magától is oda talál).

Tehát a XXII. században vagyunk és én egy akkori akadémikus koponyáját elkölcsönözve felolvasom nagyérdékű irodalom-történeti nyomozásaimat e díszes körben:

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Önök jól tudják, hogy őseink milyen hitvány papirra nyomták a könyveket és a lapokat, úgy, hogy a XIX. és XX. században nyomtatott könyveink és folyóirataink mind elenyésztek, t. i. az eredeti példányokban, ami miatt igen sok zavar keletkezett bizonyos tények megállapításánál.

Egyike a leghomályosabb dolgoknak a XIX. századból az úgynevezett *Jókai-mithosz*.

Ki volt, mi volt ezen Jókai, ez a ködös, eldönthetetlen kérdés. Az általános feljegyzések szerint Jókai Mór a nagy magyar király Ferencz József idejében élt Igen sok adat van erre, de az adatok igen furcsák s épen nem bizonyítják, hogy ezen Jókai írta volna a reánk maradt mintegy háromszáz kötetre terjedő csodás műveket. Lehet-e egy embernek ennyit írni? Merő lehetetlenség.

Ha írta, két-három ember írhatta. De itt viszont az a kérdés tolakodik fel, miként írhatott két ember ilyen egyforma lélekkel, egyzamatú humorral, azonos fantáziával és hanggal. Ámbár nem hozhat-e két körtefa ugyanolyan ízű gyümölcsöt?

De akárhogy áll is a dolog, bizonyos, hogy nem egy ember írta e műveket. Az akkori hiányos és felületes világban még az akadémián is megesett, hogy kiadott egy értekezést, melyben a két angol Pitt egy Pittnek volt előállítva. Meglehet, hogy ez akkor szokás lehetett, s így csinálhattak két vagy több Jókaiából egy Jókait A mi őseink pazarok voltak, mi ma öt Jókaival dicsekednénk, ha egy volna.

Már a XXI. század irodalom-történésezi is gyanakodni kezdettek, hogy vájjon egy ember írhatta-e a tömérdek munkát, nyomozták, kutatták és rostálták a régi följegyzéseket Találtak is különféle Jókai Mórokat Egyet, aki Komáromban született 1825-ben, de az semmi esetre se lehetett az, akit 1892-ben Oraviczán választottak meg képviselőnek; vagy ha az volt, semmi esetre sem írhatta e műveket Találtak egy másik Jókai Mórt akiről egy akkori tekintélyes folyóirat a „Budapesti Szemle“ azt írja, hogy rossz regényeket ir, de ez megint nem az lehetett, akinek műveire százezer forintnyi honorárium gyült össze 1893-ban. Egyébiránt ez a száz-

ezer forint csak egy hóbotos mese, mert adatok vannak ebből a korból, hogy a magyarok könyviszonyban szenvedtek.

Találtak végre egy Jókai Mórt, aki 1848-ban revolucziót csinált, de lehet-e ez azonos azzal a Jókai Mórral, aki a trónörökösrel könyvet szerkesztett? Egy régi írónk, Zsarátnok Pál a „3orcsinálásról“ írt könyvében szintén említ egy Jókai Mórt, ugyancsak a XIX. század második feléről, aki úttörő volt a filloxera irtásában a svábhegyi szőlőjében. No, hogy az a gyöngédlelkű költő valamikor ölt volna, ha csak filloxera-rovart is, azt föltenni épen nem lehet.

Brontov, a híres orosz természettudós irataiban hasonlóképen egy Jókai Mór fordul elő, aki elsőnek fedezte fel az Androméda csillagot s végre nemrégiben Genuában találtak fel egy öreg képet, ahol egy kártyakompánia van lefestve s hozzá egy fakó lajstromot, amelyből megállapítható, hogy az egyik szenvedélyes játékos egy Jókai Mór.

Mindezen Jókai Mórok általános zűrzavart idéztek elő a Jókai-mithoszban, míg végre nekem sikerült rábukkannom egy értékes megjegyzésre, mely végre közelebbi világitásba hozza a sokat vitatott kérdést. Egy kétszáz éves pamphlet-szerű könyvben a következő passzust találtam: „Jókainak két feje volt, nyári feje és téli feje“.

Óhó! kiáltám örömittasan. Ez sokat megfejt, ha nem is mindent! Jókait tehát már abban a korban is, amikor állítólag élt, *két fejjel* képelték az emberek, minthogy egy fejjel nem bírta volna azt a sok gyönyörű történetet kigondolni.

De mi következik ebből? Bizonyára nem az, hogy két feje volt, mert kétfejű emberek sohase vol-

tak. Hanem inkább az következik, hogy az egész Jókai egy képzelt alak, épen mint őseinknél a sárkány, vagy a griff. Jókai Mórok természetesen lehetnek talán egy egész falura valók, de Jókai, az igazi Jókai, akit e művek alkotójának tarthatnánk, bátran ki merem mondani soha sem élt egy személyben, mint ahogy nem élt Szeherezáde szultána.

Hogy mikép keletkezettek hát e tündérvkönyvek, az egy más kérdés, de kívül esvén értekezésem szűk körén, annak kiderítését ezen nagybecsű adatok alapján bízom többi tagtársamra.

. . . S most ismét jelenj meg szellem, vedd le kérlek a nyakamról a XXII. századbeli akadémikus koponyáját és tégy vissza tisztelt közönséggel együtt oda, ahonnan elhoztál.

Bocsánatot kérek e tréfáért; méltóztassanak elhinni, nem az akadémikusokat akartam kigúnyolni, hogy azok még kétszáz év múlva is milyen alaposak lesznek, nem, csak arra akartam rámutatni, hogy milyen csodás pályával állunk szemben Jókainál.

Magam is sokszor eltűnődtem azon:

— Mikor írja ezt a tömérdek könyvet?

S mire megfejtetem (mert a nap huszonnégy órájából kitelik a magyarázat), akkor előáll a másik talány:

— Mikor tapasztalhatta azt a sok mindent, amit leírt?

Hiszen a szíve az mindig ott van vele, a kimeríthetlen nagy kincstár, de a szeme? Hányszor ír le olyat, amit látnia, megfigyelnie kellett. Hát mikor látta, hol látta? Emberek közé se jár, nincs ideje.

S mégis látta. Hogy van ez? Ki tudja? A pávának száz nagy szeme van a tollán s csak két apró szeme a fején.

A páva tollán a szemeket mindnyájan látjuk, de ő nem lát velők. A Jókai tollán a szemeket senki sem látja, de ő lát velők.

DARÁNYI IGNÁCZ.

Andrássy Tivadar gróf helyére Darányi Ignácot választotta meg a Ház mai tisztújító ülésén alelnökének.

Darányi született . . . Ejh, tudja isten, talán nem is született, talán mindig volt. Az ember nem is tudja elképzelni, hogy a világ Darányi nélkül is exisztált valaha, öreg-e? Isten tudja. Talán hatvan éves, meglehet, hogy száz éves — de az is meglehet, hogy százharmincz éves. Bizonyos, hogy senki se emlékszik rá, hogy valaha fiatalon látta volna. A Sturm almanachja negyvenhat évesnek mondja, de a Sturm almanachja nincs oda ragasztva az arczára s mindennap hallani a klubban némelykor hatvan éves emberektől is:

- Nem volt itt Náczi bácsi?
- Hol van ma Náczi bácsi?
- Ki az, akivel Náczi bácsi beszél?
- Náczi bácsi ma nagyon rejtélyes.
- Mit mond ehhez a Náczi bácsi?

Náczi bácsi ritkán mond valamit, mert nem szeret határozott kijelentéseket tenni. (A kijelentések nagy gézengúzok és néha olyankor térnek vissza az ember szeme elé, mikor kellemetlenek.) Náczi bácsi sima, szelíd, türelmes, sokat mosolyog, de keveset mond s amit mond is, úgy mondja, hogy a

delphibeli jósa is kölcsönözne rá, de habár nincs eligazodó válasza, azért csak mégis célirányos mindenkor megkérdezni, hogy mit mond ehhez Náczi bácsi.

Mert a Náczi bácsi nagy portentum s emlékeztet arra a bűvös almára, mely az Ali-Müszein házában mindenre használtatott; amint a nagy szakállú becsületes Müszein akarta, a szerint változott.

— Kedves almám, légy most törülközőkendő.

És ebbe törülte le a könnyeit.

— Légy most kard! — és az alma kard lett, ütött-vágott.

— Légy most díszkaftán. És az alma díszkaftán lett, amiben paradirozhatott a jámbor Ali-Müszein.

Éjjel lámpa volt és világított a dervisnek, nappal harczy lándzsa (a padisah ellen vagy mellett), lett faltörő kos, ragasztó gummi-arabikum, mellvért, evőkanál, egyszóval minden kiugrott az almából, amit kívántak. Becses egy alma volt ez, majdnem olyan becses, mint Náczi bácsi a szabadelvű pártnak.

Ő is exczentrikus ember — ma, mikor nem az oroszlanok és sasok idejét éljük, hanem az aranybornyúét Mikor minden ember lót-fut, szerez, még Rothschild is lót-fut és szerez, akkor Darányi Náczi, akinek csak úgy ömlik be ügyvédi Wertheimjába a tömérdek honorárium, egyszerre csak becsukja a kasszáját és azt mondja, hogy ide többé ugyan be ne tegye a lábát egyetlen garas se, elég abból ennyi — és bezárja ügyvédi irodáját.

Darányi nem akart gazdag lenni — nem ért rá gazdag lenni, — mert a politika elvette az idejét. S ő inkább akarta a politikát, mint a vagyont. Darányinak nem sport a politika, hanem valóságosan szerelmes bele s olyan becsületesen, nemesen szol-

gálja, kétségtelenül nagy és hajlékony tehetségével, roppant szívósságával, hogy ragyogó például állhat a honoracior osztály előtt — amelyhez ő magát számítani szereti (nem anélkül azonban, hogy grófi barátjaitól ezért bocsánatot kérne.)

Ám, ha ő szerelmes is a politikába, ha hü is, jó is, azért még e ravasz istenaszony (mert istenaszony a politika is) nem pazarolta rá a legbecesebb kegyeit, még nem fűzte ki előtte elég tágra a vállfűzőjét; — Náczi bácsit igazán úgyszólván csak *elefántnak* használták eddig a szerencsésebben járt udvarlók.

Volt ugyan hírben sok mindenféle dologgal, de ő kitért előle s ha volt is alkalom rá vagy fölbátorító gesztus, mint a szerény udvarló, az összes kegyek tárából egy iczi-piczi rezeda-szálat választott.

Ez volt az a kis *selyem fekete sapka*, amit a Háznak bizonyos kopasz emberei hordanak, ha bizonyos fokú tekintély járul a kopaszsághoz.

Náczi bácsi sok mindent tett már, mindenki elősmerte tehetségét, munkásságát, erélyét, nemes önzetlenségét, gyönyörű karakterét. Mindenki tudta róla, hogy minden lehetne, ami akarna lenni. És Náczi bácsinak ez jól esett.

És azt is tudta mindenki, hogy bár mindene lehetne Náczi bácsinak, még sincs mindezekért a nagy érdemekért egyebe, csak a kis fekete selyem sapkája. Mindenki tudta ezt is és Náczi bácsinak ez is jól esett. Sőt hiú volt rá.

— Én még mindig nem vagyok semmi.

Ám a Nemezis őt is utolérte. Vége a szüzességének. Ma már alelnöke a t. Háznak és tudja isten, mi lesz még ő méltóságából idővel.

SZILÁGYI DEZSŐ.

Az a férfiú, aki ma a Házban talán először életében szólott az álszerénység banális frázisán, „az én csekély személyem“-ről (t. i. önmagáról), bizonyos tekintetben túlságosan súlyos (sőt mit fősvénykedjünk az igazság apró pénzével) túlságosan nagy ennek az országnak. A szék, amelybe leül (még ha miniszteri szék is) kicsiny is, szűk is és igen sokszor ropogni kezd alatta. Nekem magamnak volt egy óriási termetű nagybátyáin, aki ahová belépett, mindenütt megütötte magát az ajtó gerendájában, a csillároknak és igen kellemetlen volt a háziasszonyoknak, mert felágaskodás nélkül látta meg *a magas helyeken letelepedett* szemetet, penészt, almáriumok, polczok tetején.

Szilágyi Dezső izzó agyat, és kevély lelket kapott örökségbe az istenektől, a többi sok ajándék mellé. Nagy indulatok mozgatják. Lelkében, mint ahogy az aggteleki barlangban, ágyúdörgésnek tesz egy pisztolylövés, marczangoló nyomokat hagy néha egy parányi incidens. Semmi sem normális, semmi sem közönséges ezen álamférfiúban, kit igen sokáig fognak emlegetni és csodálni ebben az országban, különösen a halála után, midőn már nem lesz senkinek kényelmetlen.

Mert kényelmetlen ő most, amíg él és kényelmetlen is lesz, mivelhogy túlságosan nagy, nem tudnak vele mit csinálni.

Ha a kabinetben benne van, akkor kényelmetlen a kabinetben, amelyre nehezedik, kényelmetlen, a szabadelvű pártnak, amelyhez nem tud simulni, kényelmetlen az ellenzéknek, amelyet főséges szónoklataival összemarczangol.

Voltak is már ehhez a témához tanácsadók, nem egyszer, több ízben.

— Ki kellene tenni a kabinetből

Igen ám; csakhogy a kabineten kívül még kényelmetlenebb a kabinetnek, a pártnak és mindenkinek. Ha kezét szorít az emberrel, az is fáj, szinte összezúzza a kezedet; ha ölel, a vállad fájdul meg, mikor a nehéz karjait ráteszi — de hátha még üt! Pedig ő csak vagy ölel, vagy üt, (de szívesebben üt.)

A mi kabinetünknek most az a baja, hogy némely miniszterek mindenkinek szeretnének tetszeni. S ez a legrosszabb politika az államférfiaknál. Ebbe pusztult bele Szapáry s előtte annyi százan s ebbe pusztulnak el majd e meg nem nevezett némely miniszterei is. Mert tisztelet a kivételeknek. Vannak, ugyanis, akik ennek igazságát átérzik és *csak az ellenzéknek óhajtanak tetszeni.*

Szilágyi egész ellenkezőleg, senkinek se szeretetére nem spekulál. Megy sokszor mogorván, vagy dúlva-fúlva a maga útján, ködbe burkolva, mint egy őskori óriás. Úgy néz ki néha tűnődő hamleti arczával, mintha önmagát keresné.

— Szilágyi megint haragszik ránk — megy szájról-szájra a szabadelvű klubban.

S ez így is van. Hol Szilágyi haragszik a pártra, hol a párt haragszik Szilágyira. E viszonyban, pedig már öt éves innen-onnan, csak igen ritkák a mézes napok. A párt, mint a gyermek, megszokta, hogy a „szülei“ becézgjessék, simogassák, néha a térdükre vegyék. Szilágyinak ellenben derogál minden chablon, minden érzélgés.

A párt nem érti meg Szilágyit. Az elefánt házat hordoz a hátán, de pesztonkának nem született,

a gyermekekkel nem játszogat. Következésképp sokszor igazságtalan a párt Szilágyi iránt.

A Szapáry-regime alatt, midőn tevékeny részt vett a parlamenti szócsatákban s kitette mellét a pártért, legott nagy morgás támadt:

— Szilágyi a vezérségre törekszik.

Akkor azután fogta magát Szilágyi és kerülte a Ház porondját, vagy ha eljött is sphinxszerű arccal hallgatta, hogy paskol bennünket az ellenzék. Ismét nagy morgás támadt:

— Szilágyi hallgat. Szilágyi intrikál. Szilágyi a vesztünket akarja.

A nagy fa először is arra való, úgy vélik a kis emberek, hogy gyümölcsöket hozzon — nekünk.

De ez nem elég tőle, még arra is való, hogy az ágai úgy nőj jenek (ne csak fölfelé, de lefelé is), hogy árnyékot tartson nekünk.

De még ez se elég. — A nagy fa még arra is való, hogy fészket lehessen rakni rajta.

Szilágyi elég nagy fa, de nem mindenben felel meg ezen feltételeknek. Annyi bizonyos, hogy a gyümölcsöt most meghozza gazdagon az egyházjogi reformok kolosszális munkájában. Szidták is azelőtt eleget, hogy *csak virágozni tud*.

*

**

Titáni gondolatok forrnak, nagy tervek gomolyognak Szilágyi koponyájában. Lelke áhítja a rendkívüli cselekedeteket. S a nevetséges, kis eszközök, melyekkel rendelkezik s a kicsinyes viszonyok, melyekben él, úgyszólván folytonos irritációban tartják. Elégedetlen. Borongós. Homályos, nevezhetlen ambíciók feszítik. Néha vágyat érez eltaposni vala-

mit, néha az egész országot szeretné összeroppantani és egy újat csinálni helyette. Általános, nagy igazságok világítanak szemei előtt, mint bolygó fények az éjben. De ezek az igazságok magosán vannak. Utánok nyúlna, de lehet-e őket elérni? Nem. Ilyenkor tehetetlenül hányódik lelke s véghetetlenül leverőleg hat rá, hogy miért olyan kicsiny ő. Mint minden titán, Szilágyi is boldogtalan.

S micsoda ellentétekből van összetételű ő, akiben az emberiség boldogságának nagy problémái főnek szüntelen, természeténél fogva mégis zsarnok. Erőszakos lényé ki-kitör a nyers erőnek imponáló ruhájában. Minden új szituáció szinte átgyúrja őt egészen. Egy másik adott viszonyban talán nem is az előbbi ember többé.

Ha orosz cár lenne, rögtön megadná az alkotmányt az orosz népnek — mert ez az ő erejét jelentené; de ha például szerb király lenne Szilágyi, mindennap fölpofozná minisztereit, mert ottan az az erő. És ha fazekas lenne Szilágyi Dezső, képes volna egy napon összetörni a saját fazekait. — Mert neki életszüksége, hogy az erejét használja, így, vagy úgy, amint lehet, ha csak az ártatlan fazekakon is. Erőt mutatni és érezni, hogy a körülötte levők is érezzék ezt az erőt, ez az a csábító édesség, amit ő áhít.

Erő, mindig erő, mindenütt erő. Szilágyi Dezső az erő rabja. Az erőé, akinek ikertestvére a zsarnokság.

*

**

De végre is nem essayt írok Szilágyiról (lesznek ő róla még bibliothekák is), én voltaképen csak a mai parlamenti szerepléséről óhajtok röviden referálni, anélkül, hogy mint szónokot jellemezzem;

erről már megírtam néhány év előtt a „Szilágyi beszél“ című rajzot s csak ismétlésekbe esném.

Szilágyi annyira szónok s annyira ösmeri tárgyát (e javaslatot, melyen valóságos ideges szeretettel csügg), hogy egy hétig is el tudott volna róla beszélni szakszerűen és érdekesen.

De vájjon miről ne tudna ő beszélni, aki esténkint kifáradva, baráti társaságban is, midőn elfogy a téma s beáll az az ismeretes nyomasztó csend, amely a fehér asztalnál gyakori, mint egy prédára váró sas oda szól Darányihoz:

— Náczikám, állíts valamit!

És ez annyit jelent, hogy állíthatsz Náczikám mindent a világon, amit akarsz, olyat, amit te gondolsz, olyat, ami a bölcsek agyrostjain már leszűrődött, olyat, amit a világ már megemésztett és aranytáblájára írt, vagy olyat, amit még a világ nem hallott, — nekem az egészen mindegy, én az állításodat össze fogom azonnal törni egy óráig tartó érdekes, élvezetes diskurzusban.

Szilágyi maga is élvez azzal, hogy beszél. Ha egy puszta szigeten élne, én azt hiszem, akkor is gruppirozná gondolatait és elmondaná az őserdőknek a saját multságára.

Ma azonban nemcsak multságból beszélt, hanem az ő nagy javaslata mellett tört lándzsát. Sok beszédet mondott, szebbeket talán, hatásosabbakat, bravúrjait a dialektikának, összetört szókokokat, torzfigurákká csavarta át teoriáikat, logikájukat, de ilyen monumentális beszédet, melyben az egész szituációt annyira markáns vonásokkal világította volna meg, talán még sohase mondott.

Nem volt egy cseppet sem izgatott. Nyugodtan, szenvedély nélkül szólott; a gúny, mely ajkai körül

szokott játszani s melylyel ellenfeleit annyira fel tudja bősztíteni, csendes komolyságnak adott helyet. A szavaiban se voltak nyilak, szúrások. Hiszen azoknak a fáknak, amelyek gyümölcsöket hoznak, nincsenek töviseik. Czifraság, retorikai cziráda se volt a beszédjében. Hiszen a gyümölcsök idejében virágja sincs a fáknak. Puritán egyszerűséggel, a Ház lankadatlan figyelme közt beszélt, csak a gondolatai, érvei suhogtak a mély csendben fönsségesen.

A „nagy ellenfél“ szemben mind-mind komorabb lett. Végre már úgy látszott mintha keskenyebbé is lett volna.

Ma egy „szelíd“ Szilágyit láttunk, aki nem akar senkit megenni, de meg akar győzni mindenkit. S ehhez először magát győzte le. A szenvedély, az indulat a körmehegyét se mutatta beszédjében. Maró szatírját otthon hagyta. A buzogány helyett, melylyel ütni szokott sisakot, pánczélokot behorpasztani, egy világító gyertya volt a kezében.

Megszokott haragos mozdulatai is elmaradtak. Csak a zwikkerével gesztikulált és csak nagy ritkán rakta hátra kezeit összetéve, ami nála a kihívó mérkőzés jele; elől volt szüksége mindkét kezére, amint hol az egyikkel, hol a másikkal gyöngéden magyarázta a dolgok állását a háznak, mintha csak valami szalonban egy kedves társaságnak felelne arra a kérdésére: „Miben van hát ez a kérdés?“

Mikor leült, mondanom sem kell, valóságos éljen-orkán kerekedett. Éljenezett a jobboldal, szélső baloldal és szinte tombolt a lelkesedéstől.

Ő maga megelegetetten nézett végig a hullámmzó, kavargó ellenzéken, mintha mondaná:

— No, hát állítsatok még valamit!

Ezzel az ülés véget ért. A mamelukok vidáman siettek haza ebédelni abban a friss diadalmámorban, mely a liberálisokat elfogta, megizmosodott bizalommal a jövőben. A győzelem kimaradhatlan.

. . . Egy-két hónap múlva már csak a békák fogják kuruttyolni a mocsarakban, amint eddig is tették, a népies hangfestés szerint:

— Urrak a papok! Urrak a papok!

JEGYZET.

Mikszáth Kálmánnak *A tisztelt Ház* ez. 1886-ban megjelent kis könyve itt új kiadásban kerül az olvasó elé. E kötetből maga az író fölvette későbbi műveibe *A képviselőház madara* ez. bájos rajzot, ugyanez föl van véve a Jubileumi Kiadás apró rajzai közé is L(28. k.), ezért itt ezt a cikket újra nem nyomattuk le. A könyv többi része változatlanul úgy jelenik itt meg, mint az 1886. kiadásban, csak az illusztrációkat hagytuk még el. E kötetben még néhány karezzel közlünk a Tisza Kálmán lemondásáig terjedő korszakból. Ezeket a *Légrády-féle* 1892-ben megjelent *Országgyűlési Karczolatok* anyagából válogattuk ki, (1. a Bibliográfiában a könyvekről szóló részt). Végül itt adjuk ki azt a három Katánghy-féle jellemzést, amelyeket az író a Révai-kiadásba fölvelt volt, de a Jubileumi Kiadásból kihagyott, bizonyynyal politikai okok miatt, amelyek immár tárgytalanok.

R. M.

TARTALOM.

	Oldal
A TISZTELT HÁZ.	
Bevezetés	3
A chaosz	5
A színhely	10
A folyosó.....	15
A generális	26
A karzat	30
A hét törzsfőnök.....	35
Bent a teremben	36
A macska.....	44
A szónokok	46
A «majdnem» szónokok.....	58
A hol a szellemi toilletet csinálják	60
A sokfejúek	63
A buffet	66
A képviselői mesterség	71
A «Haluska Jánosok».....	76
Epilog	82
POLITIKAI KAR CZOLATOK ÉS JELLEMRAJZOK.	
A képviselőség mestersége	91
Wekerle először jelenik meg.....	96
Amikor beszélni akartam	100
Ifj. Andrássy Gyula gróf első megszólalása.....	105
Tisza István beszél	111
Szilágyi Dezső beszél.....	115
Tisza Kálmán bejelenti lemondását	122
Gróf Apponyi Albert.....	126
A leaotungi emberkéek	128
Az alkonyat	135
KATÁNGHY MENYHÉRT MŰVEIBŐL.	
Jókai Mórok	141
Darányi Ignác	148
Szilágyi Dezső.....	151
JEGYZET.....	158